

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Sanja Klokočovnik

Naslov diplomske naloge: Nasilje nad hendikepiranimi

Kraj: Ljubljana

Leto: 2015

Število strani: 136

Število prilog: 3

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Somentorica: asist. dr. Petra Videmšek

Naslov diplomske naloge: Nasilje nad hendikepiranimi

Deskriptorji: hendikep, nasilje, nasilje v zasebni sferi, pomoč in podpora, nična toleranca do nasilja

Povzetek: Diplomska naloga se osredotoča na nasilje nad hendikepiranimi ljudmi v domačem okolju. Velikokrat se nasilje v družini prepleta z drugimi področji posameznikovega življenja, zato se v nalogi dotaknemo tudi drugih vrst nasilja nad hendikepiranimi. V teoretičnem delu tako pišemo o razumevanju hendikepa in razumevanju nasilja. Nadalje se osredotočamo na nasilje nad hendikepiranimi osebami. V empiričnem delu predstavimo potek raziskave in njene ugotovitve. Pred raziskavo smo se vprašali, kam se lahko hendikepirane osebe, žrtve nasilja obrnejo po pomoč in podporo, ali so hendikepirane žrtve nasilja zadovoljne s podporo in pomočjo, kaj so vladne in nevladne organizacije že naredile in kaj je še potrebno za izboljšanje položaja hendikepiranih oseb, ki so žrtve nasilja, kako deluje varna hiša za hendikepirane žrtve nasilja, ali je potrebno ločiti hendikepirane žrtve nasilja od nehendikepiranih ter ali je nasilje nad ljudmi z oviro v Sloveniji tabu tema.

Title: Violence against the handicapped

Keywords: handicap, violence, domestic violence, help and support, zero tolerance towards violence

Abstract: The thesis focuses on violence against the handicapped people in their domestic environment. Domestic violence is often intertwined with other areas of one's life, therefore I mentioned other kinds of violence against the handicapped. The theoretical part presents the understanding of disability and understanding of violence. Furthermore, I focused on violence against the handicapped people. In the empirical part I presented the course of the research and its findings. Prior to the survey, I was wondering whether service users are satisfied with the support and help, what social care organizations do to improve the situation of the handicapped people who are victims of violence, how the safe house for the disabled victims of violence operates, is it necessary to separate the handicapped victims of violence from non-handicapped ones, and whether violence against people with disabilities is taboo in Slovenia.

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

NASILJE NAD HENDIKEPIRANIMI

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Somentorica: asist. dr. Petra Videmšek

Sanja Klokočovnik

LJUBLJANA, 2015

PREDGOVOR

Problematika nasilja me že od nekdaj zanima. Izobraževala sem se na Fakulteti za socialno delo, opravila različne tečaje za delo z žrtvami nasilja, a znanja o nasilju nad hendikepiranimi nisem prejela. Po razgovoru z mentorico sem se odločila, da to področje raziščem in prikažem v nalogi.

Najprej bom predstavila koncept hendikepa in zakaj ga zagovarjam. Pisala bom o razumevanju hendikepa, uporabi terminologije in razumevanju nasilja. V drugem delu teoretičnega poglavja se bom osredotočila na nasilje nad hendikepiranimi, na oblike nasilja, ki jih doživljajo moški in ženske, ki so hendikepirane, kje se nasilje lahko dogaja, posledice nasilja in možnosti storitev pomoči in podpore. V raziskavi se bom osredotočila na doživljanje nasilja v zasebni sferi in na ponujene storitve pomoči in podpore.

Nasilje je grob način vstopa v človekovo integriteto in v njegov osebni prostor. Doživljanje nasilja ima lahko raznolike, hude posledice na mentalni in fizični ravni. Hendikepirani posamezniki že tako živijo s poškodbo, boleznijo, ki jih omejuje pri vsakdanjih opravilih in zaradi katere jih družba drugače obravnava. Nasilje nad njimi jih še dodatno prizadene, osiromaši in označi.

Slovenska družba vse več ozavešča o nasilju, kako postopati v primerih nasilnih dejanj, kam se umakniti. Vendar je ozaveščanja o nasilju nad hendikepiranimi malo. Paradoks se pojavi že v možnosti umika za hendikepirane žrtve. Poudarja se, da je treba poiskati pomoč, ko pa jo te osebe poiščejo, jih vsaka varna hiša ne more sprejeti. Ko sem komu povedala, o čem pišem, so me spraševali, če to sploh obstaja, kaj pomeni hendikep, ali osebe, ki so tako ali drugače ovirane, sploh lahko občutijo nasilje, kdo jim lahko pomaga. Že v majhnem krogu prebivalcev sem takoj začutila mentaliteto ljudi glede hendikepiranih oseb in nasilja nad njimi.

Z diplomsko nalogo želim vsakemu posamezniku približati hendikep, pokazati, da nasilje nad hendikepiranimi ženskami in moškimi obstaja, in na svoj način doprinesti k ozaveščanju nasilja nad hendikepiranimi.

Na tem mestu se želim zahvaliti somentorici, asist. dr. Petri Videmšek, za vso potrpežljivost in podporo, ki mi jo je izkazala v procesu pisanja diplomske naloge.

Hvala vsem žrtvam nasilja, ki so mi zaupale svojo težko izkušnjo. Nikoli vas ne bom pozabila.

Hvala vsem strokovnim delavcem, ki so si vzeli čas in tako pripomogli svoj delež k nalogi.

Hvala staršem za brezpogojno podporo, prijateljici Jani za spodbudne besede in oporo. Hvala tudi Dejanu, saj je bil moja skala v obdobju pisanja naloge.

Hvala tudi Tebi, ki si me vedno nasmejala in spomnila, kako pomembno se je truditi. Upam, da me vidiš zdaj, kjer koli že si.

KAZALO

1	TEORETIČNI UVOD	8
1.1	KONCEPT HENDIKEPA ALI KONCEPT INVALIDNOSTI?.....	8
1.2	RAZUMEVANJE HENDIKEPA.....	10
1.2.1	»Drugačni« posamezniki v Sloveniji	13
1.3	NASILJE	14
1.3.1	Definicija nasilja	14
1.3.2	Kje in med kom se nasilje dogaja?.....	16
1.3.2.1	Nasilje v družini	16
1.3.2.2	Nasilje v institucijah	18
1.3.2.3	Nasilje na delovnem mestu (mobbing)	19
1.3.2.4	Medvrstniško nasilje	20
1.3.3	Oblike nasilje.....	21
1.3.3.1	Psihično nasilje	21
1.3.3.2	Fizično nasilje	22
1.3.3.3	Ekonomsko nasilje	22
1.3.3.4	Zanemarjanje.....	23
1.3.3.5	Spolno nasilje.....	23
1.3.3.6	Zalezovanje (stalking).....	24
1.4	NASILJE NAD HENDIKEPIRANIMI.....	24
1.4.1	Nasilje nad hendikepiranimi in praksa v Sloveniji.....	25
1.4.2	(Ne)odvisnost oziroma (ne)samostojnost, skrbstveno delo in nasilje nad hendikepiranimi osebami	29
1.4.3	Razlogi za nasilje nad hendikepiranimi	30
1.4.4	Oblike nasilja nad hendikepiranimi.....	31
1.4.5	Vrste nasilja nad hendikepiranimi.....	32
1.4.5.1	Nasilje nad hendikepiranimi v družini	32

1.4.5.2	Nasilje nad hendikepiranimi v institucijah	35
1.4.5.3	Nasilje nad hendikepiranimi v šolah	37
1.4.5.4	Nasilje nad hendikepiranimi v delovnem okolju	39
1.4.6	Posledice nasilja	41
1.4.7	Organizacije, ki nudijo pomoč hendikepiranim žrtvam nasilja.....	42
1.4.7.1	Institucionalne oblike pomoči	43
1.4.7.2	Neinstitucionalne oblike pomoči	49
1.4.8	Delo s hendikepiranimi žrtvami	58
1.4.9	Delo s storilci nasilja	67
2	PROBLEM.....	69
2.1	OPREDELITEV PROBLEMA	69
3	METODOLOGIJA	70
3.1	VRSTE RAZISKAVE	70
3.2	MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	70
3.3	POPULACIJA IN VZORČENJE	71
3.4	ZBIRANJE PODATKOV	72
3.5	OBDELAVA PODATKOV	74
4	REZULTATI	76
4.1	DOŽIVLJANJE NASILJA.....	76
4.2	PODPORA IN POMOČ	78
4.3	PRILAGOJENA VARNA HIŠA.....	79
4.4	NASILJE IN HENDIKEPIRANOST V SLOVENIJI	81
4.5	ORGANIZACIJA DELA	82
4.6	STORITVE POMOČI IN PODPORE	83
4.7	SODELOVANJE Z DRUGIMI INSTITUCIJAMI.....	84
4.8	HENDIKEPIRANE ŽRTVE NASILJA	84
4.9	NASILJE IN HENDIKEPIRANOST V SLOVENIJI.....	85

4.10	DOSTOPNOST CENTROV ZA SOCIALNO DELO	86
5	RAZPRAVA	89
5.1	PRIMERJAVA Z DRUGIMI RAZISKAVAMI	93
6	SKLEPI	96
7	PREDLOGI	97
8	LITERATURA	98
9	PRILOGE	107
9.1	VODILO ZA INTERVJU	107
9.2	PRIMER ANALIZE V TABELI	108
10	ZAKLJUČEK	135

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 KONCEPT HENDIKEPA ALI KONCEPT INVALIDNOSTI?

Ustrezno poimenovanje ljudi, ki živijo z oviro, je težko. Sprva zaradi dojetanja ljudi, ki odstopajo od družbene normalnosti, skozi čas. V preteklosti so zasedali pozitivne, visoke položaje v družbi, hkrati pa tudi manjvredne, zatirane in negativne. Posledično se je spreminjala uporaba jezika na tem področju. Ljudje z oviro so iz norcev, blaznežev, čudakov prešli na prizadete, zaostale, kasneje pa na ljudi s posebnimi potrebami, z motnjami v duševnem razvoju, invalide, hendikepirane itd. Uporaba terminologije se je spreminjala glede na razumevanje in sprejemanje ljudi z ovirami v posamezni družbi.

V Sloveniji sta se najbolj uveljavila dva koncepta. Koncept hendikepa, ki zagovarja izraz hendikep, ter koncept invalidnosti, ki osebe z ovirami poimenuje invalidi. Slednji se je uveljavil tudi v slovenski zakonodaji.

Beseda »invalid« se je najprej uporabljala na vojaškem teritoriju, kasneje pa je prešla v splošno slovensko rabo (Šuštaršič 1998: 21).

Po Slovarju slovenskega knjižnega jezika (v nadaljevanju SSKJ) (2014: 482) je invalidnost »lastnost invalidnega človeka« (ibid.). Invalid pa je oseba, ki je zaradi telesne napake ob rojstvu, posledice bolezni ali poškodbe nesposoben ali delno sposoben za delo (ibid.).

Pumpernik (1997: 42–43) piše, da termin invalid ni ustrezen. Po njegovem mnenju daje posamezniku negativno in manjvredno konotacijo.

Šuštaršič (1998: 21–22) na drugi strani zagovarja besedo invalid. Po njegovem mnenju izraz nima negativnega pomena. Gre za nevtralen termin, ki ga vsi v Sloveniji poznajo. Še več, brez njega bi prišlo do napačnega komuniciranja in posledično do realne škode invalidom. Z zamenjavo z drugim izrazom bi se strinjal le, če bi celotna družba to sprejela in tako spremenila strokovne definirane izraze in zakone. Drugače pa so kakršna koli prizadevanja posameznih oseb za spremembo izraza »izjemen in odvečen pluralizem zamisli« (Šuštaršič 1998: 21).

Marcuse (1964) piše, da je razumevanje invalidnosti enodimenzionalno (v Rutar 1997: 8–9).

V svetu, kjer ljudje delujejo v skladu z logiko pozitivnih stvari, ki naseljujejo svet, invalidi ne morejo živeti drugače kot stvari. Posledično se tudi ljudi presoja po logiki stvari. Enodimenzionalnost se kaže v manjši formalni možnosti drugačnega življenja, kjer se najbolj poudarja ustvarjalnost in aktivnost. To je najpreprostejši izhod v svetu stvari. Sama ustvarjalnost pa ne sme preseči okvirjev družbe (Rutar 1997: 8–9).

Invalidi skozi svojo terminologijo vztrajajo pri svoji identiteti. Menijo, da so preko nje bolj prepoznavni. In res je tako, saj besedo invalid že vsi poznajo (Rutar 1996: 75).

Identiteta invalida se pravzaprav veže direktno na telo, na zunanost, pod katero se skriva notranje jedro. Podoba telesa je očitna, in tako tudi ovira povezana z njim. Dandanes živimo v svetu, ki idealizira lepoto in srečno življenje. Potemtakem invalidi nimajo skoraj nobenih možnosti, da bi kdo sploh uvidel njihovo notranje bistvo. Družbena identiteta invalida kaže, da so invalidi ljudje, ki so vredni usmiljenja. V življenju so tako prikrajšani za mnogo veselja in zadovoljstva (Rutar 1996: 78).

Hendikep pa ni vezan na nobeno družbeno skupino. Je odprt do vseh ljudi, ki so ga pripravljeni sprejeti (Rutar 1997: 6).

Osredotoča se na pomen »fantazme« (ibid.). Nanj se lahko gleda individualno in občo. Oseba je pravzaprav ujetnik družbenih predpostavk, v katere verjame kot posameznik. V resnici pa se ne zaveda, da je to, kar sam verjame, pravzaprav družbena veljava. Tako poskuša združiti obče in individualno, saj verjame v srečo, mir in zadovoljstvo. Vera v to pa je osnova vsake fantazme. Ko lahko posameznik preseže svoje sanje na individualni in družbeni ravni, si odpre pot k razumevanju (lastnega) hendikepa (Rutar 1997: 6).

Tudi Zaviršek (2000a: 8, 2010b: 3–5) zagovarja koncept hendikepa, saj ta temelji na odnosu družbe do posameznika s poškodbami in s tem, v družbi nastale, ovire hendikepiranih ljudi.

O konceptu invalidnosti piše, da se preveč fokusira na fizične in duševne lastnosti človeka. Premalo pa na družbeni odziv in družbeno sprejemanje posameznika z ovirami. Tudi izraz invalid, ki izhaja iz ruske besede »invalidus«, pomeni nemoč in slabost posameznika (Zaviršek 2000a: 8, 2010b: 3–5).

Ideja hendikepa poudarja, da gibalne, senzorne, intelektualne ovire osebo omejujejo pri vsakdanjih opravilih, resnične ovire pa nastanejo šele v stiku osebe z okoljem, ki izključuje (Zaviršek 2014 b: 134).

Družba deluje pod okriljem normalnega. Vse, kar odstopa od njenih pogledov, kaj je normalno, je nenormalno ali drugačno. Vsaka normalnost je v družbi konstruirana, to pa ustvarja »družbena izključevanja« (ibid.).

Zato ne smemo besedo hendikep uporabljati individualno, ampak jo moramo razumeti kot subjektivno lastnost posameznika in kot družbeno ustvarjeno izkušnjo. Hendikep ni nikoli naraven, ampak je kulturno ustvarjen (Zaviršek 2010: 4).

Hendikepa tako ni možno enoznačno opredeliti, saj bi z eno besedo lahko zgrešili bistvo. *»Hendikep ni beseda, ampak je koncept«* (Rutar 1997: 7; poudarek v izvorniku).

Osebno zagovarjam koncept hendikepa ravno zato, ker je večdimenzionalen. Človek ni v osnovi hendikepiran ali oviran. V odnosu do družbe, v kateri živi, je lahko postavljen v situacije, ki ga ovirajo in hendikepirajo. Ovirani smo lahko vsi ljudje, z ali brez telesne, mentale in intelektualne poškodbe. To pa je predpogoj za ustvarjanje okolja brez razlik. V diplomski nalogi tako izhajamo iz koncepta hendikepa.

1.2 RAZUMEVANJE HENDIKEPA

Podatki Svetovne zdravstvene organizacije kažejo, da se število hendikepiranih oseb v svetu povečuje. Večanje številke je posledica daljše življenjske dobe hendikepiranih oseb in pogostejšega pojavljanja kroničnih bolezni (srčno-žilne bolezni, sladkorna bolezen, duševne motnje, rakava obolenja itd.) (http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazista_ronovico?IdNovice=6662).

Zaviršek (2009) nadaljuje, da ravno daljša življenjska doba prebivalcev razvitih držav, na drugi strani pa revščina, nove vojne, slabe delovne razmere manj razvitih držav prinašajo izkušnjo soočenja, s kakršno koli vrsto hendikepa, vsem ljudem po svetu (v Zaviršek 2014 b: 133).

Šuštaršič (1999: 22–23) piše, da moramo pri razumevanju osebe in njenega hendikepa izhajati iz biološkega stanja človeka in družbenega dojetja samega hendikepa¹.

Biološko stanje se kaže v treh prepletajočih se posledicah: spremenjena motorika, spremenjena sensorika in spremenjeno dojetje zunanjega sveta. Družbeno dojetje hendikepa pa enači z »dosmrtnim zaporom« (ibid.: 22). To se vidi skozi za človeka omejeno komunikacijo, omejeno gibanje in omejenim razumevanjem zunanjega sveta. Predvsem v odnosu do nehendikepirane osebe so hendikepirane osebe kot v zaporu. Različni teoretiki tako poskušajo s humanizacijo zapora, saj hendikepirane osebe ni mogoče ponovno obsoditi na zapor. Pri tem pa pozabijo na biološki vidik človeka. Ta mora biti objektivna, da se lahko upoštevajo sociološki vidiki. Slednji pa »vedno vodijo v stil in kvaliteto življenja« hendikepiranih oseb (Šuštaršič 1999: 22).

Zupan (1997: 34) pri razumevanju hendikepa izhaja iz konceptov, ki jih je predstavil Wood (1980). Zupan izhaja iz najtežje gibalno oviranih oseb. Vendar menimo, da lahko razumevanje hendikepa razumemo tudi v kontekstu ostalih ovir.

Wood (1980) izhaja iz predpostavke, da gredo hendikepirani ljudje skozi štiri nivoje izkušenj. Prvi nivo prinese okoliščino, bolezen, poškodbo, ki spremeni fizično delovanje. Spremembe so lahko vidne skozi različne simptome. Drugi nivo izkušenj prinese spremembe v delovanju. Izraz okvara [*impairment*] enači s stanjem izgube psihičnih, fizičnih ali anatomskih funkcij. Tretji nivo obsega drugačno vedenje in delovanje zaradi predhodne okvare. Oseba ne more opraviti določenih funkcij v obsegu in na način, kot je zanjo normalno. Wood (1980) to enači s prizadetostjo, nezmožnostjo [*disability*]. Frey (1984) dodaja, da je okvara del delovanja telesa, fizičnih delov, prizadetost pa je celotno delovanje, ki se potrebuje za izpolnitev nalog. Prizadetost je tako lahko posledica okvare ali kot psihološki odziv na telesno, senzorno ali drugo vrsto okvare. Četrty nivo je dosežen, ko je človek zaradi svoje nezmožnosti opraviti določeno funkcijo postavljen v neugoden položaj glede na druge ljudi. Wood (1980) četrti nivo imenuje oviranost [*handicap*]. Frey (1984) gleda na oviranost kot na družbeni fenomen. In neugoden položaj, ki ga hendikepirana oseba občuti, izhaja ravno iz družbe in nezmožnosti ravnati se po družbenih normah (v Zupan 1997: 34).

---

¹ Šuštaršič (1997) v svojem besedilu zagovarja izraz invalidnost. V nalogi zagovarjamo hendikepiranost, zato tudi takšen zapis izrazov.

Oviranost je pravzaprav rezultat diskriminacijskega odnosa družbe do ljudi, ki imajo različne prizadetosti. Odnos pa izhaja že iz zgodovine in družbenih razmer v preteklosti (Pumpernik 1999: 43).

Razmerje med okvaro in prizadetostjo je lahko različna. Obstajajo primeri z veliko okvaro in majhno prizadetostjo ter obratno. Glavno cilj pri osebah, ki imajo okvaro je doseči čim manjšo prizadetost in nadaljnjo oviranost (Zupan 1997: 34).

Zaviršek (2000: 7–8) hendikep označuje kot sinonim pojmu prizadetosti [*disability*]. Izraza označujeta različne vrste poškodovanosti:

- gibalna oviranost (paraplegija, tetraplegija itd.),
- senzorna oviranost (slabovidnost, naglušnost itd.),
- intelektualna oviranost (od lažje do težje duševne prizadetosti),
- težave z duševnim zdravjem (bulimija, shizofrenija, depresija, psihoza itd.),
- družbena prikrajšanost, ki ljudi z naštetimi ovirami diskriminira (ibid.: 7–8).

Razumevanje hendikepa ali prizadetosti je tako dvojno. Najprej označuje vidno ali nevidno poškodovanost, kot je rak, multipla skleroza, duševne stiske. Nato pa še družbeno konstruiranje ovir, ki jih doživljajo ljudje z raznovrstnimi oviranostmi. Poškodovanost pravzaprav hendikepira, ovira pa naredi človeka »in-validnega ali ne-močnega«. (Zaviršek 2000: 7–8).

Družbeno ustvarjene ovire so po Zaviršku (2010: 3–4) na štirih ravneh:

1. Ekonomska raven, kjer prihaja do nizkih dohodkov, slabe zaposljivosti, izdatkov za asistenco, večjega plačila za prostorske prilagoditve itd.;
2. Socialna raven, ki se kaže v slabi arhitekturni dostopnosti do storitev, ki so dostopne večini, osamljenost, slabi obravnavi strokovnjakov, težje pridobijo ugled itd.;
3. Kulturna raven se najbolj izraža skozi neprivlačne podobe ljudi z oviro v javnosti in predstavljanje ljudi z oviro preko stereotipov;
4. Simbolna raven se kaže v nevidnosti oviranih oseb, pri neupoštevanju, večkrat so spregledani itd. (Zaviršek 2010: 3–4).

Ravno »[z]aradi takšnih izkušenj postane osebna značilnost telesa tudi *družbena izkušnja*« (Zaviršek 2010: 4).

Evropske družbe so prizadete skozi čas sprejemale, jih povelečevale, na drugi strani pa zavračale. Telesno poškodovani, slepi, norci so določen čas veljali za večvredne, za nosilce posebne vednosti. Kasneje pa so telesno okvaro videli kot posledico greha in jih tako zatirali, ubijali, zapirali in mučili (Zaviršek 2000: 14–15).

Ne glede na različno razumevanje pa so hendikepirani posamezniki »drugim bolj v nadlego, kot sebi [...]« (Knez 2006: 31).

Današnje razumevanje prizadetosti je posledica obdobja moderne. V tistem času se je uveljavila ideja, da mora družba poskrbeti za dostojno življenje ljudi, ki so nesposobni poskrbeti zase. Paradoks pa je ravno v družbeni odgovornosti, saj je treba najprej ljudi kategorizirati, da se ve, za koga je treba skrbeti. Vsakemu posamezniku pa označevanje prinese izključevanje in razvrednotenje (Zaviršek 2000: 14).

Različno razumevanje prizadetosti skozi čas pokaže, da prizadetost in hendikep nista naravna, ampak družbeno določena in spreminjajoča. Poškodovanost na drugi strani pa je splošna izkušnja človeka (ibid.: 8–18).

Ali z besedami Kristanca (1995: 303): »[D]a je prizadetost tisto, kar se ljudje dogovorijo, da je.«

1.2.1 »Drugačni« posamezniki v Sloveniji

Delitev normalnosti in nenormalnosti je temelj zahodne kulture, ki pa se kaže na vseh področjih posameznikovega življenja (Knez 2006: 31).

A vendarle, kdo med nami je resnično normalen? Kdo od nas ni kdaj, v izjemnih situacijah, abnormalen ali drugačen?

Slovenska družba ločuje hendikepirane osebe od nehendikepiranih kot »[...] navidez nevtralnno sintagmo: 'ljudje z ovirami so drugačni'« (Zaviršek 2014 b: 137).

S tem razmišljanjem podaljšujemo zgodovinsko opredelitev normalnih in nenormalnih. Opredelitev tistih, ki so eni in isti in tisti ki so drugi, drugačni. Prikrto se ohranja razdelitev na 'mi'/'oni' (ibid.: 138).

»Pogled, ki se ustavi na hendikepiranem telesu, je pogled, ki rani« (Zaviršek 2000: 19). Osebo, ki ima poškodbe, se ocenjuje po zunanjem izgledu oziroma po fizičnih lastnostih, saj te odstopajo od »normalnega« telesa, odstopa od »mi« populacije (ibid.).

Nenormalnost pa poleg na zunanost vpliva tudi na notranost človeka. Prizadeto telo »[...] govori o 'poškodovani notranjosti'« (Zaviršek 2000: 193).

Hendikep zagovarja, da oseba ni drugačna, ker je ovirana, ampak je drugačna, ker slovenska družba sprejema poškodovanost kot drugačno (Zaviršek 2014 b: 138).

Mnogo avtorjev pravi, da procesi pomoči niso več strokovno ustrezni. Hendikepiranim ljudem ni dovolj, da se jim lepša vsak dan, saj to ponovno ohranja zgodovinsko delitev. Ustrezna pomoč po Klobasi (2009) je:

- ustvarjanje prostorov, kjer je možnost sobivanja hendikepiranih in nehendikepiranih ljudi brez razlik;
- opolnomočenje staršev in sorodnikov;
- informiranje staršev in bližnjih za čim bolj samostojno življenje hendikepiranih posameznikov;
- zagotoviti pogoje za resnično vključevanje hendikepiranih oseb v okolje (Klobasa 2009, v Zaviršek 2014 b: 137).

1.3 NASILJE

1.3.1 Definicija nasilja

O nasilju se vse več govori in piše. Vendar enoznačne definicije ni. Dojemanje nasilja je kulturno, časovno in versko pogojeno. Vsaka družba razume nasilje v skladu s svojimi prepričanji in vrednotami. Skoraj vsem pa je skupno, da je nasilje družbeni problem, ki ima svoje razsežnosti.

»Definicije se razlikujejo zaradi različnih družbenih in kulturnih kontekstov, v katerih se nasilje odvija, in so odvisne od prevladujočih norm in vrednot, ki v posameznem okolju prevladujejo v povezavi s položajem, vlogo in odnosom do enakosti spolov« (Leskošek et al. 2013: 8–9).

Nasilje je »socialni fenomen« (Zaviršek 2004: 3). Socialne situacije in okoliščine pa določajo, kaj je nasilje. Ravno zaradi tega, ker je nasilje družbeni pojav in ker se družbeni odnosi in njihovo dojetje ves čas spreminjajo, mora definicija nasilja »ostati fluidna« (ibid.).

Društvo za nenasilno komunikacijo se ukvarja z zmanjševanjem nasilja v slovenski družbi. Nasilje se razume kot neravnovesje moči med najmanj dvema osebama. Povzročitelj nasilja ima povečini večjo moč (zaradi starosti, družbenega položaja, fizičnih ali umskih lastnosti ipd.) in skozi zlorabe te moči želi uresničiti svoje interese. Tako z različnimi oblikami nasilja krši človekove pravice in posega v osebno integriteto žrtve (Društvo za nenasilno komunikacijo: O nasilju)

Božac Deležan (1999: 14) piše, da je »[n]asilje [...] kršitev temeljnih človekovih pravic – pravice do varnosti, do življenja brez strahu in prisile, do telesne integritete.«

Sama razumem nasilje kot poskus vsiljenega posega v človekovo integriteto. Ena oseba (povzročitelj) vsili svoje želje, potrebe in interese drugi osebi (žrtvi), ne glede na njene potrebe, želje in interese. To naredi skozi različne oblike – fizične, psihične, materialne, ekonomske in spolne. Na žrtvi pa to pusti nepopravljive posledice.

Z raznolikimi definicijami smo želeli prikazati, da je poleg družbene konstrukcije nasilja pomembno tudi, kako vsak posameznik interpretira nasilje.

Pomembno se je zavedati, da je razumevanje nasilja družbeno konstruirano. Zgodí pa se v medsebojnih odnosih, v katerih ima pomembno vlogo interpretacija osebe oziroma zorni kot osebe, ki dogodek opiše kot nasilje (Kanduč 1998: 25).

Hanmer (1996: 8, v Kanduč 1998: 24–25) je v raziskavah ugotovil, da se dojetje nasilja razlikuje tudi med moškimi in ženskami. Slednje v odnosu s poznano osebo (moškega spola) nasilje razumejo kot situacijo, kateri se ne morejo izogniti in nad katero nimajo nadzora. V razmerju z neznanim storilcem (moškega spola) pa nasilje razumejo kot raznolikost vedenjskih oblik. Na drugi strani moški gledajo na nasilje (do žensk) kot na fizično obliko dejanj, znotraj katerih so poškodbe vidne in trajne. Primere, kot so »zadrževanje«, »blokiranje«, »porivanje«, pa ne smatrajo kot nasilje (ibid.).

Tudi v slovenski družbi obstajajo različni pomeni nasilja, ki se med sabo geografsko razlikujejo. Na podeželju je nasilje bolj tolerirano kakor v mestih. Pomen nasilja je določen z družbenim kontekstom in je odvisen od spola, starosti in identitete osebe, ki ga interpretira (Zaviršek 2004: 4).

Enako pa potrjuje Bašič (1997: 142), ko pravi, da »nekaterih izkušenj žrtev ne moremo vriniti v definicijo, čeprav je v nekem konkretnem primeru šlo za [...] napad.« Avtorica v tem primeru govori o eni izmed oblik nasilja. Vendar menimo, da lahko njene besede posplošimo na celotno kompleksno tematiko nasilja.

1.3.2 Kje in med kom se nasilje dogaja?

Nasilje se pojavlja v vseh oblikah, v vseh družbah in kulturah. Doleti lahko vsakogar, ne glede na spol, starost, družbeni status, verstvo ali življenjski slog. Osebe se lahko med sabo poznajo, so sorodniki, prijatelji, imajo delovni odnos ali pa so si tujci.

Nasilno vedenje se lahko dogaja kjer koli; na različnih krajih, v različnih institucijah. Lahko se dogaja doma, znotraj družine, v institucionalnih ustanovah, na delovnem mestu, na poti domov ali v službo ipd.

V nalogi se osredotočamo na nasilje nad ženskami in moškimi. Izraze, ki jih zapisujemo za povzročitelje, žrtve nasilja in hendikepirane osebe, so zapisani v izvirnem slovničnem jeziku, nanašajo pa se na oba spola – moškega in ženskega.

1.3.2.1 Nasilje v družini

Nasilje v družini je nasilje med družinski člani.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini v 2. členu definira družinske člane: zakonci, zunajzakonski partnerji, bivši zakonci, bivši zunajzakonski partnerji, rejnik, rejnica, rejenci, osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, registrirane istospolne skupnosti, posvojitelj, posvojiteljica, posvojenci, krvni sorodniki in krvni sorodniki do tretjega kolena (<https://www.uradni-list.si/1/content?id=84974>).

Nasilje v družini lahko doživlja in izvaja vsakdo, ne glede na spol in starost.

V Sloveniji je po raziskavah kar 90,8 % povzročiteljev nasilja v družini moških (Leskošek, Urek, Zaviršek 2000: 129). To pripisujemo dojemanju nasilja moškimi in ženskam vlogam v družbi in njihovo spreminjanje skozi čas.

V preteklosti je bila neenakost med spoloma zelo prisotna v družbi. Ženske so bile zaradi spola izključene iz družbenih aktivnosti, okolij, niso imele volilne pravice, niso sodelovale v politiki, izključene so bile iz socialnega okolja, niso se smele izobraževati in niso imele enakih pravic v družbi kakor moški. Moški so bili del dominantne skupine, ki je imela moč, nadzor in sredstva za nasilje. Ženske so obravnavali kot svojo lastnino, bile so podrejene, zatirane, imeli so seksističen pogled na njihovo telo in bile so manjvredne kakor moški. Vse to je doprineslo do raznolikega nasilja nad ženskami v zasebni sferi, v katerega se družba ni vmešavala (Zaviršek 1994: 17–25).

Verjeli so, da je za nasilje kriva ženska s svojim jezikanjem. Če bi manj jezikala in bila bolj prijazna ter sočutna, do nasilja ne bi prihajalo. Nasilje so povezovali z življenjem žensk, z njihovimi usodami, zato se o nasilju v javnosti ni veliko govorilo (Leskošek 2014: 34–36).

V Sloveniji je prvi obrat v dojemanju nasilja nad ženskami v zasebni sferi naredila Zofka Kveder s svojim delom *Misterij žene*, ki govori o ljubezni, samomorih, bolečini, trpljenju, materinstvu, spolnosti in o nasilju v družinskem okolju. Feministična gibanja 80. let 20. stoletja pa so doprinesla drugačen družbeni status žensk in tudi dojemanje nasilja pri nas. O nasilju se je vse več govorilo, pomembna je postala ženska z izkušnjo nasilja, nasilje je postalo del družbene odgovornosti, ter nastajale so vedno nove oblike pomoči (ibid.: 35–38).

Gary (1991: 20) piše, da kjer se izvaja nasilje nad ženskami, je pogosto žrtev nasilja tudi otrok in obratno (v Zaviršek 1994: 66).

Otroci so lahko žrtve zlorabe ali pa so žrtve nasilja kot opazovalci, priče nasilju v družini. Poleg otrok in žensk so v družini žrtve nasilja pogosto tudi ostareli in ljudje, ki živijo z oviro (Zaviršek 1994: 66).

Leskošek (2014: 38) piše, da je dandanes pri delu z nasiljem v Sloveniji še vedno prisotno tradicionalno razumevanje spolnih vlog. Posledično so mnoge ženske še vedno izpostavljene

nasilju, kjer jim nihče kvalitetno ne pomaga. Mnoge ženske so kljub napredku v procesih pomoči deležne nerazumevanja in poniževanja, kar ni dopustno.

Ravno zaradi tradicionalnega razumevanja spolnih vlog se v Sloveniji premalo dela in govori o nasilju nad moškimi. Moški še vedno veljajo za močnejše, pogumnejše in jim je zato težje govoriti o nasilju. Menimo, da če bi moški več govorili o nasilju, bi se razmerje števila povzročiteljev nasilja glede na spol spremenila.

Ne strinjamo se z Majo Plaz (2004: 39), ko piše, da je nasilje žensk nad moškimi milejše, ne pušča dolgotrajnih posledic in praviloma ne ogroža njihovih življenj. Vsak posameznik nasilje doživlja na svoj način, tako da ne moremo trditi, da nasilje nad moškimi ne pušča dolgotrajnih posledic. Hkrati zagovarjamo, da nobeno nasilje ni dopustno in da ne obstaja ločnica med »mehkim« in »trdim« nasiljem.

Uporaba terminologije

Družina je socialna celota, kjer živi več ljudi z različnimi vlogami. Pri obravnavi nasilja v družini je zato še bolj pomembna uporaba terminologije.

Lešnik Mugnaioni (2004: 15–16) piše, da je izraz nasilje v družini preširok, saj ne prikaže, kdo doživlja nasilje in samo odgovornost nasilja razdeli na vse člane enako. Bolje je natančneje opredeliti in zapisati »nasilje nad ženskami v družini«, »nasilje nad posamezniki s hendikepom v družini«, »nasilje nad moškimi v družini« (ibid.).

1.3.2.2 Nasilje v institucijah

Po SSKJ (2014: 475) je »institucija javna, organizirana skupnost ljudi za opravljanje dejavnosti« oziroma »z zakonom [...] nastala ustaljena oblika odnosov med ljudmi« (ibid.).

Nasilje se lahko pojavi v vseh institucijah. V nalogi pa se osredotočamo na socialnovarstvene institucije. Slednje so družbeno konstruirane in imajo preplet pravil za vedenje uporabnikov. Še posebej v tistih, v katerih lahko posameznik živi oziroma se institucionalizira.

Institucije s področja socialnega varstva imajo v 10. členu Zakona o socialnem varstvu navedene svoje storitve. Pod slednje sodi preprečevanje »socialnih stisk in težav [...] pomoč

za samopomoč posamezniku, družini in skupinam prebivalstva« (<http://www.uradni-list.si/1/content?id=77822>).

Socialno varstvo zagotavlja strokovno podporo in svetovanje, organizirano varstvo, denarno pomoč, nego in preventivna dejanja. Posamezniku želijo zagotoviti možnosti, kjer bo lahko razvijal svoj nivo kvalitete življenja. Pri tem pa ne bo kršena nobena njegova pravica ali integriteta, kar pomeni, da socialnovarstvene institucije še posebej nudijo zaščito, preventivo in pomoč, kadar gre za nasilna dejanja. Paradoks pa se pojavi, ko pride do nasilja znotraj institucij. Njihovi uporabniki so lahko žrtve sistema, lahko so žrtve s strani osebja ali pa pride do vrstniškega nasilja – med uporabniki.

»Veliko dejanj, ki se znotraj socialnega sistema definirajo kot pomoč, je nasilnih, npr. nekateri postopki ob sprejemu v institucije in pri obvladovanju vsakodnevnega življenja. Že življenje v zaprtih segregiranih ustanovah pomeni socialno izolacijo in torej nasilje samo po sebi« (Završnik 2001: 27).

1.3.2.3 Nasilje na delovnem mestu (mobbing)

Raziskave o stresu v delovnem okolju, ki so bile izvedene v 70. in 80. letih 20. Stoletja, so opozorile na pojav nasilja na delovnem mestu. Pokazale so, da je nasilje prisotno in da prinaša negativne posledice za delavce in delovni tok. V sklopu teh raziskav so nadaljnje ugotavljali vpliv delovnega okolja na delavca in delovni proces. Tako se je v 90. letih 20. stoletja začelo govoriti o nasilju na delovnem mestu (Arnšek 2010: 1).

V tujini avtorji nasilje na delovnem mestu imenujejo [mobbing] ali [bullying]. V Sloveniji določeni avtorji uporabljajo termin šikaniranje. Slednje pomeni naklepno delati težave in neprijetnosti. V drugi polovici leta 2007 pa se je s sprejetjem Zakona o delovnih razmerjih uveljavil izraz »nadlegovanje in trpinčenje na delovnem mestu« (Arnšek 2010: 2).

V delovnem okolju se lahko nasilje pojavi znotraj delovnega okolja, ki zajema trpinčenje med sodelavci [bullying], nasilje s strani nadrejenih do delavcev ali s strani delavcev do nadrejenih.

Arnšek (2010: 5–6) pa glede na smer, iz katere nadlegovanje prihaja, razlikuje med:

- horizontalnim nadlegovanjem in trpinčenjem na delovnem mestu – nasilje med delavci, ki so na enakem hierarhičnem mestu;
- vertikalnim nadlegovanjem in trpinčenjem na delovnem mestu – uveljavlja se skozi hierarhijo odnosov. [Bossing] – nasilje s strani nadrejenih do podrejenih. [Staffing] – nasilje s strani podrejenih do nadrejenih.

Nadlegovanje in trpinčenje na delovnem mestu pa se lahko pojavi tudi z zunanje strani.

»[N]a splošno zajema žalitve, grožnje in fizično ali psihološko nasilje s strani ljudi izven organizacije, vključno s kupci in strankami, nad zaposlenimi na delovnem mestu« (http://www.osha.mdds.gov.si/resources/files/pdf/Factsheet_24_-_Nasilje_na_delovnem_mestu.pdf).

1.3.2.4 Medvrstniško nasilje

Vrstniško nasilje se pojavlja vsepovsod, od institucij, družin, do delovnega mesta, in ker gre za kompleksen pojav, smo se ga odločili opisati in dodatno razložiti.

Za to problematiko se uporabljajo različni prevodi iz angleškega izraza [bullying]: medvrstniško nasilje, vrstniško nasilje, ustrahovanje ali trpinčenje. V diplomski nalogi uporabljamo vse izraze, saj menimo, da vsi štirje posredujejo, za kakšno vrsto nasilja gre.

»Gre [...] za posebno vrsto nasilja, pri katerem povzročitelj ali skupina povzročiteljev namerno in kontinuirano uporablja psihično, verbalno, fizično ali ekonomsko nasilje nad drugim otrokom/mladostnikom ali skupino otrok/mladostnikov enake ali podobne starosti« (Lešnik Mugnaioni 2004: 81).

Zabukovec Kerin (2002: 105) dodaja, da je vrstniško nasilje lahko tudi enkratno dejanje. V tem primeru povzročitelj in žrtev nasilja nimata prijateljskega odnosa in je med njima jasna razmejitev v fizični ali psihični moči.

Vrstniško nasilje se lahko dogaja v vseh starostnih skupinah in znotraj različnih socialno varstvenih institucij. Najpogostejše je v šolah (med mladimi) in v institucionalno varstvenih zavodih (med odraslimi). Ustrahovanje in trpinčenje se dogaja prikrito, kjer ni stalnega

nadzora učiteljev ali osebja. To so prostori, ki so ločeni, bolj prikriti ali temni, na hodnikih, straniščih ali v jedilnicah (Zabukovec Kerin 2002: 105–106).

Glavni cilj povzročitelja je »nadvlada, izkoriščanje in ustrahovanje vrstnika/vrstnikov« (Lešnik Mugnaioni 2004: 82). Povzročitelj odnos, ki temelji na zastraševanju in neravnovesju moči, nadgrajuje skozi ohranjanje napetosti, zastraševanja in izsiljevanja. Dinamika odnosa tako »živi 'sama od sebe'« (ibid.).

Pri medvrstniškem nasilju se je treba zavedati, da so poleg povzročitelja in žrtve vključeni še opazovalci. Slednji velikokrat na nasilje ne reagirajo, saj ne vedo kako. Zato je izrednega pomena odnos šole in drugih institucij do nasilja.

Lešnik Mugnaioni (2004: 114–115) piše, da je pri bojevanju proti nasilju pomembno, da šola zagovarja nično toleranco do nasilja. Pri vsakem nasilnem dejanju se morajo ustaviti in se o njem pogovoriti z vsemi sodelujočimi. Dobra praksa je tudi ozaveščanje o problemu. Najpomembnejše pa je, da odrasla oseba prevzame odgovornost za ustavitev nasilnih dejanj. To naredi tako, da pri vsakem nasilju jasno in glasno pove, da je to nesprejemljivo.

Zelo podobno je tudi v institucionalno varstvenih zavodih in drugih institucijah. Izhajati morajo iz nične tolerance do nasilja. O problematiki je treba komunicirati z delovnim osebjem, uporabniki in njihovimi družinami ter vodstvom. Slednje pa mora prevzeti odgovornost za odkrivanje in ustavljanje nasilja.

1.3.3 Oblike nasilje

Poznamo več oblik nasilnih dejanj. Vsako dejanje ima svoje značilnosti, ki imajo dve skupni točki:

- povzročitelj nasilja želi nad žrtvijo ustvariti ali ohraniti večji nadzor in moč.;
- nasilje se nikoli ne ustavi samo pri enem dejanju, ampak se stopnjuje in se redko konča samo od sebe.

1.3.3.1 Psihično nasilje

Gre za najbolj razširjeno obliko nasilja. Z njim se v življenju srečamo prav vsi. Konflikti, nesoglasja so del odnosov doma, na delovnem mestu, v šoli ipd. Vsaka misel ali beseda, ki sogovornika prizadene, je lahko del psihičnega nasilja. Na začetku je lahko nedolžno, kasneje

pa preraste v bolj vztrajne oblike psihičnega nasilja, ki se lahko prepletajo tudi z drugimi oblikami (Kuhar et al. 1999: 5).

»Psihično nasilje se dogaja predvsem na besedni ravni, s preišljenimi ali nepreišljenimi besedami, predsodki in stereotipi, žaljivimi mnenji, lahko pa tudi z odtegovanjem komunikacije. Z molkom dosežemo podoben učinek, kot če bi na človeka vpili ali ga udarili« (Kuhar et al. 1999: 5).

Psihično nasilje se izraža skozi vpitje, žaljenje, poniževanje druge osebe. Povzročitelj grozi žrtvi z udarci, s smrtjo, z odvzemom otrok, jo izsiljuje, zasmehuje zaradi njenih navad, misli, prepričanj. Izraža pa se tudi z molkom in ignoranco.

1.3.3.2 Fizično nasilje

Fizično nasilje se velikokrat prepleta z psihičnim. Besedam se pridružijo še udarci, klofute, brce, davljenje, butanje žrtvine glave ob steno, napadi z različnimi predmeti, lasanje, odiranje, ugašanje ogorkov na telesu, napadi z nožem, zvijanje rok in umor. Najpogosteje se dogaja znotraj družine. Pojavlja pa se tudi v različnih institucijah ter v nepoznanih odnosih, izven varnega okolja.

»Fizično nasilje je vsaka uporaba fizične sile ali resna grožnja z uporabe sile. Usmerjeno je na človeško telo ali njegovo življenje. Fizične bolečine in posledice, ki jih nasilnež povzroča, vedno spremljajo tudi psihične posledice pri žrtvah« (Kuhar et al. 1999: 10).

1.3.3.3 Ekonomsko nasilje

3. člen Zakona o preprečevanju nasilja v družini (v nadaljevanju ZPND) ekonomsko nasilje opredeljuje: »[J]e neupravičeno nadzorovanje ali omejevanje družinskega člana pri razpolaganju z dohodki oziroma upravljanju s premoženjem, s katerim družinski član samostojno razpolaga oziroma upravlja ali neupravičeno omejevanje razpolaganja oziroma upravljanja s skupnim premoženjem družinskih članov« (<http://www.uradni-list.si/1/content?id=84974>).

Ekonomsko nasilje se najpogosteje dogaja znotraj družine. Osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, so med sabo povezane tudi finančno. Denar je potreben za preživetje in preko njega povzročitelj nadvlada žrtev. V njunem odnosu se tako odteguje denar žrtvi, preverja njene prihodke in izdatke, določa denarno vsoto, ki jo prejme na mesec. Oseba z izkušnjo

nasilja ne dobi denarja za osebno higieno, prepove se ji možnost zaposlitve in tako omogoči ali ohranja finančno odvisnost od povzročitelja.

1.3.3.4 Zanemarjanje

Tej obliki nasilja so najbolj izpostavljeni otroci, starejše osebe in osebe, ki živijo z oviro. Najpogosteje je v družinskih odnosih in v socialnovarstvenih institucijah. Lahko je namerno ali nenamerno. Izraža se tako, da se osebi, ki je zanemarjena, ne zagotovi osnovnih življenjskih potreb, opušča se potrebna nega, pri pomoči se jo ignorira, ni stalnega pregleda nad njenimi potrebami, ne zagotavlja se ji varnost, sili se jo v dela, ki jih ne zmore opravljati. ZPND v 3. členu pravi, da je »[z]anemarjanje oblika nasilja, kadar oseba opušča dolžno skrb za družinskega člana, ki jo potrebuje zaradi bolezni, invalidnosti, starosti, razvojnih ali drugih osebnih okoliščin« (<http://www.uradni-list.si/1/content?id=84974>).

1.3.3.5 Spolno nasilje

Ob tej besedni zvezi vsi najprej pomislimo na posilstvo, vendar je spolno nasilje še marsikaj drugega. Lahko gre za spolno nadlegovanje na delovnem mestu, spolno zlorabo otrok, bolehnih posameznikov, incest, neprimerni komentarji, nagovarjanje, razkazovanje (Kuhar et al. 1999: 17–18).

Spolno nasilje posega v posameznikovo spolno integriteto. Pri tem gre za dejanja, ki jih oseba čuti kot prisilo. Vsak posameznik pa dojema formo seksualnosti različno. Pomembno je, da se upošteva osebna meja osebe in njen pogled na celotno situacijo. Pri tem pa so izključeni primeri spolnih zlorab otrok, hendikepiranih oseb in posilstev (ibid.: 17).

»Socialna perspektiva poudarja, da je spolno nasilje vse tisto, kar človek doživi kot nasilje in občutek, da je v funkciji drugega, da je njeno telo le inštrument za zadovoljevanje potreb, interesov drugega. Je torej vse tisto, kar človek sam zase definira kot zlorabo« (Zaviršek 1994: 152).

Najpogosteje se izvaja nad ljudmi, ki spadajo v ranljivejše skupine, kot so otroci, matere samohranilke, hendikepirani ljudi, samske ženske (ibid.: 151).

Primeri dejanj spolnega nasilja so siljenje k poljubljanju, nezaželeno otipavanje, golota, razkazovanje genitalij, fotografiranje spolnih organov, siljenje h gledanju pornografskih filmov, siljenje k masturbaciji, siljenje v vaginalni, oralni in analni spolni odnos, vtikanje

različnih predmetov v spolne odprtine, siljenje k spolnemu odnosu z živaljo, seksualni komentarji, opazke, nagovarjanje k spolnem odnosu, pogledi.

1.3.3.6 Zalezovanje (stalking)

»Izraz 'zalezovanje' ali 'stalking' označuje neželene vdore, vmešavanja ene osebe v življenje druge. Za zalezovanje je značilno, da so vdori ali nadlegovanja ponavljajoči in da v žrtvi vzbujajo strah ali zaskrbljenost« (Salvatore et al. 2007: 6).

Zalezovalec se vmešava v življenje druge osebe skozi grožnje, komuniciranjem z družinskimi člani, telefonske klice, preko pisem. Lahko ji trka na vrata, jo opazuje na delovnem mestu, se udeležuje dogodkov, kjer jo bo zagotovo srečal ipd. (Salvatore et al. 2007: 6).

Najpogostejši zalezovalci so po Salvatoru in drugih (2007: 6–7) bivši partnerji, ki so že primarno oblastni in ljubosumni. Pri njih gre za željo po ponovni vzpostavitvi odnosa, za maščevanje zaradi razhoda ali pa oboje hkrati. Zalezujejo pa lahko tudi prijatelji, znanci ali neznanci. Pri njih so razlogi za zalezovanje različni. Lahko želijo ustvariti intimen odnos z žrtvijo, ki ga prej niso imeli, lahko zalezujejo zaradi resnične ali neresnične krivice. Nekateri trpijo za duševno motnjo, zaradi katere verjamejo, da odnos med njim in žrtvijo že obstaja ali pa še bo. Obstajajo pa primeri, ko znanci ali neznanci zalezujejo zaradi namena spolnega napada. Vendar gre za redke primere (ibid.).

1.4 NASILJE NAD HENDIKEPIRANIMI

»Končno si rečeš, dovolj je. Naredila bom, kar koli lahko naredim za spremembo v zakonu. Aja, mimogrede, mi lahko pripelješ voziček, da te lahko zapustim?« (Oschwald, Powers 2004: 6) (moj prevod).

Nasilje je prisotno vsepovsod. Dogaja se lahko vsem ljudem, ne glede na njihov spol, raso, narodnost ali bolezen. Ljudje, ki sodijo med ranljivejše skupine, so zaradi svoje družbene vloge in morebitne odvisnosti v očeh povzročiteljev nasilja »lažje« tarče. Mednje sodijo ženske, otroci, brezposelni, revni in hendikepirani.

Marsikdo sploh ne bi pomislil, da se nasilje izvaja nad hendikepiranimi osebami. Vendar realnost kaže, da je nasilja nad hendikepiranimi ženskami, moškimi in otroci veliko. Osebe z oviro doživljajo enako nasilje kot nehendikepirane osebe. Še več. Hendikepirana oseba lahko

poleg nasilja doma, v delovnem okolju, institucionalnem okolju doživlja nasilje tudi v družbi. Slednja je ne sprejema, jo podcenjuje in neenakovredno obravnava.

Slovenija je leta 2007 sprejela Konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov² (http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/invalidi_vzv/konvencija_o_pravicah_invalidov/).

Konvencija je mednarodna pogodba, ki temelji na človekovih pravicah. Hkrati zagotavlja, da se vse države podpisnice zavezujejo k izpeljavi ukrepov, ki bodo hendikepiranim osebam omogočile uresničevanje pravic na vseh področjih njihovega življenja (Uršič 2008: 3).

Konvencija v 5. členu piše, da države pogodbenice potrjujejo, da so vsi ljudje enaki pred zakonom. 8. člen zavezuje pogodbenice, da morajo obveščati splošno javnost o pravicah hendikepiranih oseb, delati na družbeni sprejetosti oseb z oviro in se boriti proti predsodkom in stereotipom, ki veljajo v družbi vsake pogodbenice. 15. in 16. člen zagovarjata, da je prepovedano mučenje, poniževanje, izkoriščanje in nasilje nad ljudmi z oviro. V nadaljevanju 16. člena piše, da morajo države pogodbenice splošno javnost izobraževati in obveščati o nasilju (kako ga prepoznati, kje prijaviti), zagotoviti morajo potrebno podporo in pomoč v primerih nasilja in sprejeti zakonodajo, ki bo zagotavljala odkrivanje, preiskovanje in, če je potrebno, sodno preiganje primerov nasilja in izkoriščanja nad osebami z ovirami. Konvencija v 27. členu zagotavlja hendikepiranim osebam pravične delovne razmere, enako plačilo za enakovredno delo. Trg dela mora spodbujati zaposlovanje ljudi z oviro in priznavati hendikepiranim pravico do dela enako kot vsem ostalim. Prepovedana je tudi diskriminacija zaradi ovir na delovnem mestu. V 31. členu se države pogodbenice zavezujejo zbiranju in shranjevanju podatkov o položaju ljudi z ovirami, preko katerega bodo oblikovali in uresničevali konvencijo (Konvencija o pravicah invalidov 2008: 10–27).

Konvencija je dobro in pozitivno postavljena. Vendar bo Slovenija morala narediti še marsikaj, da bo lahko izpeljala zapisane ukrepe.

1.4.1 Nasilje nad hendikepiranimi in praksa v Sloveniji

Prvi zametki besedil in raziskav o nasilju nad hendikepiranimi so se začeli pojavljati šele v drugi polovici 20. stoletja. Kljub porasti publikacij, raziskav, sprejetih zakonov je

---

² Ker gre za uradni dokument, besede »invalidov« nismo zamenjali.

ozaveščenost ljudi o nasilju nad osebami z oviro v Sloveniji ostala nizka (Zaviršek, 2013: 135–137).

Zavirškova (2013: 136) pravi, da so v Sloveniji štiri raziskave, ki »dajejo najboljši vpogled v področje nasilja nad ženskami z ovirami« (ibid.).

Prva je bila izvedena s strani Darje Zaviršek od leta 1998 do leta 2000. Raziskovala je nasilje v zasebni sferi, v socialnovarstvenih in izobraževalnih zavodih (ibid.). Druga je raziskava društva Vizija, natančneje njihove predsednice Julijane Kralj (Zaviršek 2013: 136).

Podatki so bili zbrani od leta 2000 do leta 2006. Namen raziskave je bil pregled stanja, obseg in vrste nasilja v družini do hendikepiranih žensk. Predvsem pa pokazati obstoj nasilja nad hendikepiranimi ženskami znotraj družine (Kralj 2008: 13).

Raziskava iz tega obdobja je doprinesla ugotovitve, da doživljajo nasilje tudi »visoko telesno prizadeti moški« (ibid.: 19). Raziskav, ki bi ugotovljale izključno nasilje nad moškimi z oviro, v Sloveniji ni. O nasilju nad hendikepiranimi moškimi se ne piše veliko, še manj pa govori.

Julijana Kralj je v obdobju med letoma 2006 in 2008 opravila drugo raziskavo na tem področju. To je tretja raziskava, za katero Zavirškova (2013: 136) meni, da nam podari ogromno na področju nasilja nad hendikepiranimi ženskami.

Osredotočena je bila na nasilje v družini. Namen pa je bil pokazati razlike med zakoni in prakso, hkrati pa tudi dokazati potrebo po varnem prostoru, ki je prilagojen za hendikepirane ženske (Kralj 2008: 13).

Četrto raziskavo je leta 2008 opravil Urad za enake možnosti. Zanimalo ga je, ali društva invalidov, centri za socialno delo, zveze društev, zdravstveni domovi, patronažne sestre opazijo nasilje nad ljudmi z ovirami (Zaviršek 2013: 136).

Raziskava je ugotovljala tudi vrste nasilja posebej nad ženskami in posebej nad moškimi, katera vrsta je najpogostejša, kdo so v veliki meri povzročitelji nasilja, kam se osebe obrnejo po pomoč, ali institucije dejansko pomagajo, izvajanje preventive napisanih institucij in vzroke nasilja (Slana 2008: 6–19).

Vse štiri raziskave so slovenski družbi pokazale, da se nasilje nad hendikepiranimi ženskami in moškimi dogaja. Pokazale so, da je nasilje nad hendikepirano žensko pravzaprav posledica družbenih pogledov na žensko in na hendikep. S tem je nasilje prešlo iz osebne patologije osebe na družbeno raven. Najbolj pomembno pa je, da se je o nasilju nad hendikepiranimi osebami začelo govoriti in sprejemati, da obstaja. Natančneje, to je bil začetek normalizacije nasilja v družbi (Zaviršek 2013: 156).

Tako imenovana normalizacija nasilja pa je v praksi ostala bolj ali manj v začetnih korakih.

Zavirškova (2013: 136–138) piše, da je v Sloveniji nasilje nad hendikepiranimi osebami bolj tabuizirano v primerjavi z nasiljem nad nehendikepiranimi osebami. Družba na ljudi z oviro gleda drugače. Te osebe naj bi bile težavnejše, drugače naj bi čustvovala kot nehendikepirane osebe, delo z njimi je stresno in naporno. Tako, da nasilja, ki ga same izzovejo, ne občutijo kot osebe, ki nimajo ovir. To se pozna tudi v različnih institucijah, kjer imajo strokovni delavci manj razumevanja za nasilje nad hendikepiranimi osebami.

Hendikepirane osebe imajo v slovenski družbi posledično zato manjši izbor pomoči kot žrtve nasilja, ki nimajo ovir. Problem nastane že v varnem umiku žrtev nasilja. Materinski domovi in krizni centri za ženske in otroke, ki so žrtve nasilja, niso prilagojeni za bivanje oseb z oviro. Od vseh varnih hiš sta le dve prilagojeni hendikepiranim ženskam. Moški te vrste pomoči sploh nimajo. Strokovni delavci na različnih institucijah, policija in drugi organi pomoči so premalo podkrepljeni o potrebah oseb z oviro. Zato jim ne morejo nadomestiti celostne pomoči (nega, finance, medicinski pripomočki ipd.), ki so jo prejemale doma ali v instituciji.

Zavirškova (2014: 108) povzame ugotovitve raziskave Društva Vizija (Kralj 2008): »Ker obstoječa zunajinstitucionalna mreža pomoči v Sloveniji ne deluje dovolj vseobsegajoče in kakovostno, da bi nadomestila odnosne, materialne in skrbstvene potrebe, ki so jih ženske imele, so ostale v nasilnem odnosu, v katerem zadovoljujejo nekaj osnovnih življenjskih potreb.«

Videmškova (1999: 100–107) je v svoji magistrski nalogi ugotovila, da v primerih spolne zlorabe hendikepiranih oseb strokovne službe odreagirajo s premestitvijo bodisi v drug zavod

bodisi v rejniško družino, brez vnaprejšnjega pogovora z žrtvijo ali vprašanja, kaj sploh želi. S tem se ponovno kaže pomanjkanje strokovnega znanja in nemoč hendikepirane osebe.

Pri procesih pomoči hendikepirani žrtvi nasilja igra pomembno vlogo moč odločanja. Hendikepirane osebe prevečkrat nimajo moči odločanja in sodelovanja pri vprašanjih, kaj potrebujejo in želijo, kaj je nepravilno.

»Prizadetim ljudem moramo dati možnost, da sami spregovorijo o svojih željah in potrebah« (Videmšek 1999: 85).

Hendikepirani osebi, ki je opravilno sposobna, bi morali podati čim več informacij, jo podpreti, ji pokazati še druge možnosti življenja oziroma jo opolnomočiti za samostojne odločitve. S tem, ko ji delajo ravno nasprotno, pa se ne more naučiti kako drugače reagirati, izgubi zaupanje v strokovne pomoči in tudi težje izrazi svoje želje in potrebe.

Za socialne službe, ki obravnavajo hendikepirane osebe, pa Videmškova (1999: 114) piše: »Socialne službe, ki so jim namenjene, bodo svojo pravo vlogo dobile takrat, ko bodo v svoj dialog vključile uporabnike, ki bodo imeli moč odločanja o svojem življenju.«

Ustrezne institucije hkrati ne zbirajo podatkov o nasilju glede na spol in oviro. Ne centri za socialno delo ne policija ne vodijo natančne, posebne evidence samih primerov nasilja nad hendikepiranimi (Zaviršek 2013: 157). »To [pa] pomeni, da država ni prepoznala ovire kot dejavnika tveganja za nasilje, kot ga je večina drugih zahodnih držav (Zaviršek 2013: 157).

Videmškova (1999: 114) je skozi različna srečanja ugotovila, da se ljudem z oviro v veliki večini ne pomaga tam, »kjer pomoč dejansko potrebujejo« (ibid.).

Specifična, posebna evidenca je potrebna za prepoznavanje potreb hendikepiranih oseb, ki doživljajo nasilje. Tako lahko izpopolnimo metode pomoči na ravneh, ki so dejansko potrebne pomoči.

Osebe z oviro so prikrajšane tudi na trgu dela. Težje pridejo do zaposlitve, delovna mesta niso prilagojena, hkrati pa so večkrat tarče nasilja ravno zaradi svoje ovire.

1.4.2 (Ne)odvisnost oziroma (ne)samostojnost, skrbstveno delo in nasilje nad hendikepiranimi osebami

Odvisnost je ponavadi meja razločevanja med neodvisnimi, samostojnimi in med odvisnimi, nesposobnimi. Ali drugače, med zdravimi in hendikepiranimi. Ta misel pravzaprav oblikuje odnose med osebami s hendikepom in tistimi ljudmi, ki ne živijo z oviro (Brejc 1997: 22).

Že Weinberg in Williams (1978) sta pisala, da je odvisnost negativno naravnana. Običajen vrednostni svet, ki ni dovolj poučen, gleda na telesno prizadetost kot na veliko tragedijo, s katero človek ne more več uživati življenja (v Brejc 1997: 22).

Dejstvo, da oseba ne more več uživati življenja in je ob tem še odvisna od drugih, pa za splošno javnost pomeni »prekletstvo usode« (Brejc 1997: 22).

Po SSKJ je biti odvisen povezan z odnosom do nečesa in nekoga. Ali gre za odnos do koga, ki je potreben od drugega pomoči, ali gre za odnos do koga, ki mora upoštevati voljo drugega, ali pa gre za odnos, kjer je odvisnost pogoj za uresničitev (SSKJ 2014: 1052).

Hendikepirana oseba v svojem življenju potrebuje določene medicinske pripomočke, da se sploh lahko giblje, za uporabo pripomočkov potrebuje določene prilagojenosti v prostoru, denar za pripomočke, nego in pomoč pri določenih opravilih, ki jih osebe, ki nimajo ovir, lahko opravijo samostojno. Hendikepirani ljudje pravzaprav na različne načine potrebujejo skrbnost druge osebe. S tem, ko ves čas potrebujejo skrb druge osebe, niso popolnoma samostojni in so v odnosu do te druge osebe v podrejenem položaju ter tako bolj dostopni za nasilje. Tudi Zavirškova (1995: 285) je napisala: »Biti odvisen pomeni biti podrejen.«

S to izjavo je želela hkrati poudariti, da ima beseda odvisen »negativno konotacijo« (ibid.).

Jenny Moriss (1993: 23) je napisala, da izraz odvisen povezujemo z osebami, ki ne morejo opravljati določenih vsakdanjih dejanj sami in jih zaradi tega označimo, da ne zmorejo nadzirati svojega življenja (v Zaviršek 1995: 284).

Primerna zamenjava je samostojno življenje, ki je pravzaprav »sinonim za soodvisnost v samostojnosti« (Zaviršek 1995: 284). Samostojnost je del vsakdanjega življenja, del

sprejemanja cenjenih vlog, del palete možnega učenja. Odvisnost pa je del podrejenosti (ibid: 284–285).

Mnogokrat se zgodi, da se pomagajoči do hendikepirane osebe obnaša večvredno in pokroviteljsko. S tem jo takoj postavi v »popolno odvisnost« od njih samih (Kristanc 1995: 303). Tako se odnosu do osebe z oviro priključi drugačna, manjvredna obravnava. Z drugimi besedami, hendikepirane osebe postanejo žrtve diskriminacije (ibid.).

Ali z besedami Zavirškove (2013: 152): »Skrbstveno delo in nasilje sta usodno prepletena [...]«. Osebe, ki živijo z ovirami in doživljajo nasilje, jih v prvi vrsti opredeljuje njihova ovira. Identificirajo se preko telesne, senzorne, intelektualne ali čustvene ovire. Preko hendikepa jih identificira tudi družba, v kateri živijo. Posledično doživljanje nasilja postane drugovrstnega pomena ali pa ga celo ne zaznavajo. Nasilje tako postane manj pomembno, mogoče tudi opravičljivo glede na prvotni pomen – ovire. Ali drugače, nasilje postane manj pomembno, ko oseba za svoje življenje potrebuje skrbstveno delo, pomoč in podporo druge osebe (Zaviršek 2013: 152).

Hendikepirani posamezniki, ki živijo z oviro, niso le skrbstveno odvisni od druge osebe. V veliki večini se temu pridružuje še ekonomska in čustvena odvisnost. Ob vsakem udarcu, v vsaki žalitvi pa se tega zavedajo in tako ostajajo v nasilnih odnosih, kjer imajo zadovoljene določene osnovne življenjske potrebe. Odvisnost in z njo povezana skrb tako hendikepiranim osebam še dodatno otežujejo, da bi se nasilju uprle (Zaviršek 2014 a: 108).

Na zunanjo pomoč, institucionalne ali nevladne oblike pomoči pa se ne obrnejo, bodisi ker jih ne poznajo bodisi ker te pomoči v Sloveniji niso dovolj kompleksne in kakovostne, da jim lahko omogočajo vso podporo in skrb, ki jo kljub nasilju prejema in potrebujejo za življenje.

1.4.3 Razlogi za nasilje nad hendikepiranimi

Zavirškova (2013: 153) piše o »specifičnih« razlogih za pogostost nasilja nad hendikepiranimi ženskami. Povzema jih po raziskavah (Kralj 2008, Zaviršek 2000):

- Ovirani ljudje v družbi veljajo za grešne, odvisne, šibke, nemočne, nepriljubljene;
- Splošno velja prepričanje, da so ovirane osebe bolj zaščitene, saj so velik del svojega življenja v skrbstvu različnih javnih zavodov;

- Slaba samopodoba oviranih oseb; hkrati je to tudi velikokrat razlog za molk o nasilju;
- Hendikepirane osebe imajo pogosto tudi šibkejšo socialno mrežo bodisi zaradi pogostih hospitalizacij bodisi zaradi življenja v zavodih;
- Odvisnost od drugih (hranjenje, oblačenje, spremstvo, prevoz ipd.);
- Osebe z oviro imajo ponavadi v primerjavi z neoviranimi nižjo izobrazbo;
- Nizke možnosti zaposlitve in s tem povezana ekonomska ranljivost;
- Težko je pridobiti neprofitno stanovanje, ki je arhitekturno prilagojeno za osebe z oviro;
- Življenje v zavodih prinaša tudi nasilje, ki je redko odkrito;
- Osebo, ki živi z oviro, je enostavno osamiti in se lahko izvaja nad njo, kar se želi;
- Osebe z intelektualnimi ovirami so pred nasiljem popolnoma nezaščitene, saj načeloma nimajo znanja, kako se zoperstaviti, kaj narediti, komu povedati. Nimajo toliko znanja o svojem telesu, o spolnosti, kaj je prepovedano, kaj ni in so povsem odvisne od drugih ljudi. Posledice nasilja sicer kažejo, ki pa jih skrbniki z lahkoto spregledajo, saj jih dojemajo kot del njihove patologije (Zaviršek 2013: 153).

Navedeni razlogi lahko veljajo tudi za moške osebe z oviro. Kljub razlikovanju spola in prikriti manjvrednosti žensk v naši družbi lahko te razloge povežemo z nasiljem nad hendikepiranimi moškimi.

Pri hendikepiranih osebah je nasilje še posebej povezano z dejstvom, da za življenje potrebujejo pomoč, nego, dodatne pripomočke ipd. Družina s tem pridobi dodatne stroške, skrb, strah in drugačno vlogo.

1.4.4 Oblike nasilja nad hendikepiranimi

Hendikepirani ljudje doživljajo tako kot nehendikepirani vse vrste nasilja. Te smo predhodno že opisali, zato pod to točko dodajamo oblike zlorab, ki so neposredno povezane z oviro. Povzeli smo jih po dveh različnih raziskavah (Kralj 2008, Videmšek 1999), ki so bile izvedene v Sloveniji.

Psihično nasilje se kaže v žaljivih komentarjih glede ovire, glede podobe telesa, ustrahovanje s polivanjem vode, smrtne grožnje, siljenje od doma v različne organizacije, obtoževanje in podcenjevanje zaradi ovire, stalno opazovanje, kaj in kako nekaj oseba počne, ignoriranje prošenj za pomoč, očitki za lenobo.

Fizično nasilje se izraža skozi odrekanja hrane, tople vode, zaklepanje in omejevanje gibalnega prostora, siljenje k jemanju pomirjeval, siljenje k razgibavanju, saj naj bi po tem ovira izginila, odmikanje vozička, polivanje mrzle ali vroče vode po telesu, podtikanje različnih predmetov, ki ovirajo nemoteno gibanje z vozičkom, metanje predmetov v osebo.

Ekonomsko nasilje se izvaja tako, da se hendikepiranim posameznikom odvzema denar, sili k prepisovanju premoženja, krade osebne dokumente za pridobitev finančne koristi, zaračunavanje storitve za oblike pomoči na domu.

Zanemarjanje je oblika nasilja, ki je med hendikepiranimi ljudmi zaradi njihovih potreb še posebej izrazita. Izraža se kot odtegotvanje pijače, hrane, zdravniške pomoči, nujno potrebnih medicinskih pripomočkov, prepoved prilagoditve sanitarij, puščanje oseb v zaklenjenem stanovanju po več dni brez hrane, odrekanje ogrevanja in zračenja prostorov, neskrbnost glede higiene oskrbovanca, siljenje k jemanju pomirjeval.

Pri *spolnem nasilju* gre za vse oblike spolnih zlorab. Dotikanje po telesu, razkazovanje pred osebami z oviro, siljenje k spolnosti, žaljivi komentarji glede spolne integritete hendikepirane osebe, odrekanje spolnosti (Kralj 2008: 11–32, gl. tudi Videmšek 1999: 97–107).

Zalezovanje se pri hendikepiranih osebah največkrat pojavi s strani bivšega partnerja, v primerih, ko oseba z oviro odide iz odnosa bodisi zaradi nezadovoljstva bodisi zaradi nasilja. Zalezovalec meni, da se mu godi krivica, se želi maščevati ali še nadaljnje zlorablja osebo (Julijana Kralj, osebni pogovor, maj 2014).

1.4.5 Vrste nasilja nad hendikepiranimi

1.4.5.1 Nasilje nad hendikepiranimi v družini

»Znani so primeri tisočih otrok s posebnimi potrebami in odraslih oseb z invalidnostjo, ki imajo podplutbe skrite pod obleko ali zlomljeno kost in jih ne zlorablja nevarni tujci, ampak oseba, ki jo poznajo in so mnogokrat fizično odvisni od nje« (Kos 2004: 94).

Urad za enake možnosti je v svoji raziskavi ugotovil, da so v družini ženske, ki živijo z oviro, večkrat žrtve nasilja kakor hendikepirani moški (Slana 2008: 6).

Težko je trditi kolikšen je pravzaprav delež hendikepiranih moških, ki doživljajo nasilje, saj raziskav, ki bi ugotavljale izključno nasilje v družini nad moškimi z oviro, pri nas ni.

Hkrati vemo, da ogromno ljudi še vedno molči. Moški, ki naj bi bili sicer močnejši in trdnejši, tisti, ki pa živijo z oviro, pa še težje sprejemajo, kaj šele govorijo o nasilju nad njimi.

Oseba, ki nasilje izvaja, je lahko zakonski ali zunajzakonski partner. Lahko je oče, mama, hči, sin ali kdor koli od sorodnikov. Možen je tudi preplet več ljudi.

»[V]emo, da prizadetost v primeru družinskega nasilja poveča ranljivost žensk in otežuje okoliščine v vseh fazah spopadanja s problemom: pri prepoznavanju nasilja, ravnanju v nasilnih situacijah, umiku na varno in pri vzpostavljanju samostojnega življenja« (Urek 2005: 76).

Kos (2004: 98) k zlorabam v družini nad hendikepiranimi³ osebami dodaja, da vsaka družina doživlja stres ne glede na to, kako se je privadila življenju s hendikepirano osebo. Stres pogojuje z večjimi materialnimi potrebami družine, s slabšim finančnim stanjem, socialno izolacijo, občutki frustracije in razočaranja. Vsakodnevna skrb za osebo, ki živi z oviro lahko vodi v izčrpanost, to pa »poveča verjetnost zlorabe« (ibid.).

Zavirškova (2002: 10–14) je v preučeni raziskavi iz tujine izpostavila, da je nasilje nad hendikepiranimi osebami še vedno del zanikanja in racionalizacije. Raziskavam, kjer so ugotovili, da so hendikepirani ljudje ranjivejši za zlorabe ter nasilje pripisujejo fizični in duševni ranljivosti, očita, da se razlogi za nasilje pripisujejo sami oviranosti. Pozabljajo pa na odnos »nehendikepiranih ljudi do hendikepiranih« (ibid.: 11). Se pravi, da se nasilje racionalizira skozi dejstvo, da je tista ovira, ki je kriva, da je nehendikepirana oseba nasilna z hendikepirano. Ena izmed oblik racionalizacije je tudi v raziskavi, ki razumejo nasilje kot posledico starševske vsakodnevne skrbi in odgovornosti, ki se prepletata z razočaranjem, frustracijami, jezo in občutki krivde. Zavirškova (ibid.: 12) trdi, da kjer je povezanost med materjo in otrokom negotova, lahko pride do nasilja nad hendikepiranimi otroki. Vendar pa se te raziskave ne vprašajo za vzroke teh situacij. Vzroki so lahko, da matere z rojstvom hendikepiranega otroka ne dobijo idealističnih predstav materinstva ter da starši kasneje ne

---

³ Kos (2004) v svojem delu uporablja besedo »invalidnost«. V diplomski zagovarjamo koncept hendikepa, zato smo pri povzemanju spremenili izraz »invalidnost« v »hendikepiranost«.

dobijo zadostne podpore in informacij s strani zdravstvenih in socialnih delavcev. Hendikep se tako deloma pripiše k družinski patologiji in daje delno opravičilo. Posebno pozornost pa si zaslužijo dejstva, da otrok, ki ima hendikep, pomeni večjo obremenitev, več družin je v finančnih stiskah, saj nimajo časa za plačana dela, socialna mreža se jim zmanjša. Vse to drži. Vendar pa te trditve deloma utrjujejo prepričanje, da so ljudje, ki imajo hendikep, težje obvladljivi ter vir vseh frustracij in občutkov ljudi, ki za njih skrbijo. Tem trditvam pa se hitro priključijo trditve, ki zagovarjajo, da »socialni in ekonomski dejavniki vplivajo na stopnjo zanemarjanja in drugih oblik nasilja nad hendikepiranimi otroki« (ibid.: 13). Z drugimi besedami, družina, katere član je hendikepiran otrok, lahko zaradi tega postane revnejša, socialno izolirana in bolj kot je izolirana, bolj kot je revna, večja je možnost za nasilje nad hendikepiranimi otroki. Tako postane revščina in stres, povezan z njo, vzrok za nasilje. Že iz preteklosti vemo, da je revščina moralno vprašanje, revni ljudje pa predstavljajo nemoralnost. Kot obliko racionalizacije je izpostavila tudi, da so hendikepirani ljudje bolj videni kot storilci nasilja in ne kot žrtve ter da se prevečkrat razloge za nasilje išče pri žrtvah (ibid.: 10–14).

Nasilje se že od nekdaj želi opravičiti na različne načine. Pri hendikepiranih ljudeh pa je to še najlažje narediti. Marsičesa ne zmorejo kakor nehendikepirani ljudje. Hendikep spremeni vsako družino. Prinese ji drugačno življenje, ki je bolj polno stresnih trenutkov, vsakodnevnih skrbi, frustracij, finančnih in ostalih odrekaj. Nehendikepirana oseba mora tako usklajevati svoje življenje s potrebami hendikepirane osebe. Spremenijo se družinske vloge, vrednote so postavljene pod vprašaj. Skupno življenje se popolnoma spremeni, ko v družino »vstopi« član z oviro. Spremenjena pa je tudi vloga družine v družbi. Marsikomu vse to lahko daje občutke nemoči, jeze in strahu. V družini, kjer prihaja do raznolikih odnosov, nehendikepirana oseba še hitreje okrivi osebo z oviro za njene težave in občutke. Preplet vsega lahko vodi do nasilja. Na drugi strani pa so ljudje, ki menijo, da imajo pravico do celotne moči nad žrtvijo. Odnos med povzročiteljem in osebo z izkušnjo nasilja tako temelji na nadzoru in moči. Povzročitelj osebo z oviro vidi nemočno, kot nekoga, ki se ne more braniti, in potemtakem še lažje izvaja svoj teror nad njo. Oboje pa izhaja iz samega odnosa nehendikepirane osebe do hendikepirane. Strinjamo se z Zavirškovo (2002: 10–14), ki trdi, da skozi različne razloge, kot so večja ranljivost hendikepirane osebe, večja skrb in z njo povezane frustracije, ovira, s katero oseba živi kot razlog nasilja, želimo nasilje v družini nad hendikepiranimi osebami le opravičiti.

»Družinska skupina ima posebno razvojno pot, ki postavlja vse njene člane pred vedno nove naloge, te pa zahtevajo spreminjanje in vedno znova tudi vzpostavljanje ravnotežja« (Čačinovič Vogrinčič 1998: 130).

V družinah, kjer je eden izmed članov hendikepiran, je vzpostavljanje ravnotežja težje. Problem nastane že znotraj družine. V večini je skrbnik en član. Ena oseba tako nosi največjo odgovornost in skrb za hendikepirano osebo. V najtežjih trenutkih se umaknejo tudi prijatelji in sorodniki, saj ne znajo ravnati z osebami, ki imajo ovire.

V Sloveniji se lahko posameznik, ki živi z oviro ali njegova družina po pomoč obrne na pristojen center za socialno delo (v nadaljevanju CSD). Ko hendikepirana oseba ali njena družina pride v stik s CSD, se ji najprej podajo informacije glede pomoči, ki jo lahko prejme na CSD, nato pa še glede pomoči iz drugih institucij (zdravstvo, društva, šole, Zavod za pokojninsko in invalidno zavarovanje itd.). Svetovalna delavka na CSD mora uporabnika seznaniti tudi z uveljavljanjem možnih prejemkov. Prav tako CSD nudi socialnovarstveno storitev imenovano osebno pomoč. Svetovanja, urejanje ali vodenje socialnovarstvenih storitev za pomoč družini. Znotraj tega gre za svetovanja, urejanje odnosov, pomoč pri funkcioniranju družine, pomoč pri uveljavljanju prejemkov itd. (Romana Tominšek, spletni pogovor, julij 2015).

Temelji za vzpostavitev ravnovesja v družini so postavljeni. Treba se je zavedati, da je praksa vseeno drugačna. Vsak posameznik in njegova družina so edinstven primer, ki potrebuje svojevrstno obravnavo. Strokovni delavci na CSD imajo mnogokrat veliko dela, zato imajo med srečanji veliko časovnega prostora. Ljudje, ki doživljajo stisko, potrebujejo redno podporo in pomoč. Še posebej na začetku mora biti podpora pogostejša. Mnogokrat pa strokovni delavci tudi ne storijo ničesar, ko izvedo za nasilje. Bodisi zaradi lastnih prepričanj o hendikepu bodisi ker družino skozi čas spoznajo in nasilje opravičujejo kot posledico vsakodnevne skrbi, napora za pomoč osebi, ki živi z oviro, velikokrat pa je hendikepiran uporabnik označen kot »iskalec pozornosti«.

1.4.5.2 Nasilje nad hendikepiranimi v institucijah

Nasilje v institucijah je lahko s strani osebja nad uporabniki, lahko je med samimi uporabniki (vrstniško nasilje) ter kot sistemska zloraba. Socialno varstvo med institucije, ki so namenjene hendikepiranim ljudem, uvršča institucionalno varstvene zavode, varstveno delovne centre,

zdravstvene ustanove, društva, stanovanjske skupine, rejništvo, šole, šole s prilagojenim programom ipd.

Zavirškova (2000: 140–141) piše, da tudi slovenske raziskave ugotavljajo, da hendikepirani ljudje, ki živijo v institucijah, poročajo o različnih vrstah nasilja. Še posebej uporabniki psihiatričnih ustanov pripovedujejo o psihičnem, fizičnem in spolnem nasilju ter o zanemarjanju.

Institucije že od nekdaj veljajo za prostor, kjer naj bi za ljudi skrbeli in jih zdravili. Prikriva pa se, da institucije »tudi proizvajajo, ustvarjajo bolečino« (Zaviršek 2000: 143). Zaposlene v institucijah je strah prizadetega in odvisnega telesa in posledično temu proizvajajo bolečino. Tak pogled na hendikepirano telo pa izhaja že iz zgodovine. Ta je bil označen za deviantnega, ki nima formalnih oblik zaščite in samozaščite (ibid.).

Osebje ali vodstvo v institucijah povečini ve za nasilje nad ali med hendikepiranimi uporabniki, vendar ga želijo prikriti. Podoba ustanove je pred pravicami in varnostjo uporabnikov (Zaviršek 2000: 271).

O institucionalni zlorabi v Sloveniji piše tudi Lamovec (1998: 32–33). Uporabniki psihiatričnih ustanov v veliki večini dobijo po več diagnoz. »Po načelu: ena od njih bo že prava« (ibid.: 32). Z življenjem v ustanovi posameznik pridobi novo socialno realnost. V njej zagovarjajo neaktivnost, pokornost in nevidnost. Oblika vedenja, ki se odklanja od pričakovane pa prinaša različne kazni, kot so večji odmerki zdravil ali osamitev.

V institucijah prihaja hkrati do zlorab diagnoz, dajanj nalepk. To se kaže skozi imenovanje oseb po imenu diagnoze ali po uporabi pripomočkov. Če oseba uporablja invalidski voziček, jo imenujejo vozičkar. Prevečkrat se zaradi diagnoze postavijo manjši, nerealni cilji in pričakovanja glede razvoja. Tolerira se drugače nesprejemljivo vedenje, ki bi se ga hendikepirana oseba lahko in morala naučiti obvladati. Vendar tu ne gre za odgovornost posameznikov, ampak za odgovornost celovitega sistema skrbi za ljudi, ki so hendikepirani (Kos 2004: 97).

Hendikepirani ljudje so s strani osebja v socialnovarstvenih institucijah pravzaprav velikokrat žrtve diskriminacije. Sam motiv pa izhaja ravno iz hendikepa oziroma ovire. Predsodki,

stereotipi, povezani z zunanjo podobo hendikepirane osebe, pa nasilje spodbujajo. To se vidi skozi različno poimenovanje – vozičkar (ibid.) ali v psihiatričnih ustanovah norc, paničar in podobno.

Videmškova povzema po Middletonu (1992: 99–102) in piše, da se v institucijah premalo osredotoča na samo zaščito hendikepiranih ljudi ravno zaradi njihove ovire. Kaže se, kot da zloraba ni pomembna, saj so ljudje že primarno prizadeti (v Videmšek 1999: 109).

Žrtvam nasilja znotraj institucij je zato težko povedati, da se jim nasilje dogaja. Še posebej tistim, ki imajo govorne težave. Tako so s strani osebja ponovno žrtve nasilja (zanemarjanja), saj se jim ne posveča potrebna pozornost. Zgodbe, ki jih delijo pa označijo za »fantazije« ali »iskanje pozornosti« (ibid: 110).

»Lažje je z zdravili umiriti posameznika in ga narediti pasivnega, kakor pa opolnomočiti uporabnika za samozastopanje« (Kos 2004: 97).

Kadar osebje ne posluša izpovedi zlorab in jim ne verjame, hendikepirani ljudje izgubijo zaupanje v ljudi, zaupanje vase, zmanjša se jim samopodoba itd. Posledično lahko zaradi tega dodatno zbolijo ali pa se pojavijo še drugi znaki primarnega hendikepa. Tako institucije, namesto da bi iskale prave razloge za nastalo situacijo, dodajo simptome njihovi patologiji (Middleton 1992 v Videmšek 1999: 110).

1.4.5.3 Nasilje nad hendikepiranimi v šolah

V preteklosti so obstajale legitimne oblike fizičnega kaznovanja učiteljev do »porednih« učencev. Danes pa vse šole zagovarjajo nično toleranco do nasilja. Nasilje v šoli je medvrstniško nasilje [bullying], nasilje s strani učenca do učitelja, nasilje s strani učitelja do učenca ali pa nasilno vedenje do šolske lastnine.

Verbnik Dobnikar (2002: 35–36) piše, da je razloge za nasilje v šolah treba iskati v zunanjih in notranjih dejavnikih. Zunanji so socialno okolje – predvsem družina, družbene spremembe, ki jih vsak posameznik nosi v šolo. Notranje dejavnike pa ustvarja šola sama. Izrednega pomena je, da ima šola jasne meje glede nasilja in konfliktov. Pravzaprav celoten sistem šolstva pripomore k nenasilnemu vedenju, od učencev, staršev, učiteljev do vodstva šole. »Šola mora jasno zagovarjati stališče *nenasilne kulture*« (ibid.: 35).

Hendikepiran otrok, kot povzročitelj nasilja

»Zaradi pomanjkljive samokontrole emocionalnih impulzov in pomanjkanja samokritičnosti so njihove reakcije na težave in konflikte, ki se v skupini pojavijo, neustrezne. [...] Zaradi pogostih čustvenih izbruhov, jih ostali ne sprejemajo kot enakovredne člane skupine« (Vanček 2002: 86–87).

Hendikepiran otrok⁴ v šolskem okolju izoblikuje nasilno obnašanje zaradi njegovega doživljanja neuspeha in nesprejetja. Na ta način se sooča s svojimi težavami znotraj šole. Istovetenje v skupini je za vsakega mladostnika pomembno. Vsak se želi dokazati, pokazati in tako biti del skupine. Otrok, ki živi z oviro, pa to pridobi težje. Kako se bo na to odzval, je predvsem odvisno od okolja. Če okolje ni naravnano pozitivno, se bo otrok s posebnimi potrebami počutil izoliranega, nemočnega, nesposobnega in nevrednega. Te občutke bo želel prekositi tako, da bo reševal probleme z nasiljem (Vanček 2002: 84–85).

Pušnik (1999: 90) piše o lastnostih otroka, ki ima obe vlogi – nasilneža in žrtve: »Pogosto so napeti, imajo občutke strahu, osamljenosti in manjvrednosti.«

Otroci z oviro, ki niso sprejeti z vsemi posebnostmi v šolski sistem in izvajajo nasilje, so sami žrtve šolskega sistema. Zato menimo, da lastnosti, o katerih piše Pušnik, držijo hkrati za njih.

Nasilje lahko izvaja tudi hendikepiran otrok, ki je uspešen in sprejet med učenci. Vsakega posameznika življenje s hendikepom zaznamuje na svoj način. Nekdo je lahko uspešen, priljubljen, a v sebi ravno zaradi »drugačnosti« negotov, si ne zaupa. Nasilje pa je posledica izražanja te negotovosti. Lahko tudi išče načine, kako pridobiti moč in dobre občutke.

Kako se otrok odzove na situacije okoli njega in na občutke, ki jih nosi v sebi, je primarno odvisno od njegove družine in okolja, v katerem se izobražuje, sekundarno pa tudi od vsakega posameznika.

Hendikepiran otrok, kot žrtev nasilja

Kot smo že omenili, je lahko otrok z oviro žrtev šolskega sistema. Okolje ga ne sprejema, takšnega kot je, in to se pokaže na različne načine. Učitelji v šolah veljajo za modrejše, imajo

---

⁴ Vanček (2002) v svojem delu piše o otrocih s posebnimi potrebami. V nalogi zagovarjamo koncept hendikepa, zato uporabljamo temu primerno terminologijo.

več izkušenj in moči. In skozi svojo moč uveljavljajo nasilje nad hendikepiranimi otroki. To se kaže skozi verbalno poniževanje, ki je velikokrat tudi javno, zanemarjanje njegovih potreb in pravic, odklanjanje dodatne pomoči, kričanje ipd.

Pušnik povzema po Besagu, ki je že leta 1989 raziskoval nasilje v šolah. Med ugotovitvami je zapisal tudi lastnosti žrtev nasilja. Imajo slabo samopodobo, občutke neuspešnosti, nepriljubljenosti, nemoči in osamljenosti. Žrtve so v šolah večkrat zavrnjene in izolirane. Ne razumejo, zakaj se jim dogaja nasilje, in ne vedo, kaj narediti drugače (v Pušnik 1999: 84).

Tisti otroci ali učitelji, ki so nasilni do otroka s hendikepom, si po njihovo izberejo najšibkejši člen. Nekdo, ki je slep, se teže brani pred udarci, ker jih ne vidi. Nekdo, ki je na vozičku, ne more brcniti nazaj. Hendikep žrtvam prevečkrat pomeni negotovost, strah, nemoč in ravno zaradi vseh teh občutij se potem pokažejo kot najšibkejši člen.

Kako pa se bo otrok, ki doživlja nasilje odzval na situacijo, je odvisno od njegove podporne mreže, primarnega socialnega okolja, okolja, v katerem se izobražuje, in od vsakega posameznika posebej.

1.4.5.4 Nasilje nad hendikepiranimi v delovnem okolju

Skoraj vsak človek se v prvi vrsti udeležuje delovnega procesa zaradi preživetja, da si pridobi potrebno finančno podporo in tako živi neodvisno dostojanstveno življenje. Na drugi strani pa so pozitivne posledice dela tudi občutek koristi, občutek pripadnosti delovnemu okolju. Samopodoba in integriteta posameznika se lahko z delom večja in utrjuje. Za osebo, ki živi z oviro in se tako v svojem življenju srečuje z nesamostojnostjo, s stereotipi, podcenjevanjem in neenakopravnostjo, pa je delovni proces še toliko bolj pomemben.

V Sloveniji smo leta 2004 sprejeli Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (v nadaljevanju ZZRZI). 2. člen ZZRZI navaja, da se s sprejetjem zakona želi »povečati zaposljivost invalidov in vzpostaviti pogoje za njihovo enakovredno udeležbo na trgu dela z odstranjevanjem ovir in ustvarjanjem enakih možnosti« (<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3841#>).

Društvo za nenasilno komunikacijo na svoji spletni strani (<http://www.drustvo-dnk.si/onasilju/drugevrstenasilja.html#9>) pravi, da če nekoga drugače oziroma neenakopravno

obravnavamo v primerjavi z drugo osebo zaradi njegove zunanje značilnosti (spol, rasa, hendikep, narodnost ipd.), je to diskriminacija. Uporablja se *neposredno* (v podobni situaciji je oseba zaradi svoje zunanje značilnosti slabše obravnavana kot druga oseba), *posredno* (nepristranska pravila v podobni situaciji postavijo posameznika v manj ugoden položaj kot drugo osebo zaradi zunanjih značilnosti) ali pa *večplastno* (ko je več zunanjih značilnosti preplet za neenako ravnanje).

Hendikepirani ljudje so na delovnem mestu največkrat izpostavljeni diskriminaciji. Zaradi njihove zunanje značilnosti (poškodovanosti) lahko naletijo na ovire že pri samem iskanju službe. Slovenija ima zakone, pravilnike in predpise, ki naj bi zagotavljali enakovrednost hendikepiranih oseb z nehendikepiranimi osebami v iskanju službe in na delovnem mestu, vendar je potrebno še veliko, da jih bodo vsi začeli uporabljati v praksi.

Ti zakoni so:

- Ustava Republike Slovenije,
- Zakon o delovnih razmerjih (ZDR), Ur. l. RS, št. 21/2013,
- Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov, Ur. l. RS, št. 16/2007,
- Zakon o socialnem varstvu, Ur. l. RS, št. 3/2007,
- Kazenski zakonik (KZ), Ur. l. RS, št. 50/2012,
- Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI), Ur. l. RS, št. 94/2010,
- Pravilnik o načinu dela Komisije za ugotovitev podlage za odpoved pogodbe o zaposlitvi, Ur. l. RS, št. 117/2005,
- Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO), Ur. l. RS, št. 93/2007,
- Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM), Ur. l. RS, št. 61/2007,
- Konvencija o pravicah invalidov.

Delovnih mest in delovnih okolij, ki so prilagojeni njihovim potrebam, ni veliko. Delodajalci jih ne glede na izobrazbo jemljejo kot manj sposobne in nekoristne. Če že dobijo delo, opravljajo manj zahtevna dela, za enako delo dobivajo manj plačila v primerjavi z drugimi nehendikepiranimi delavci. Njihove sposobnosti in delo je podcenjeno in ni spoštovano kakor sposobnosti in delo osebe, ki nima ovir. Sploh ženske, ki živijo z oviro, se srečujejo tudi z večplastno diskriminacijo, saj so obravnavane neenako zaradi ovire in spola.

Manj plačana dela, nezaposljivost pa posledično hendikepirano osebo naredi finančno še bolj odvisno od povzročitelja nasilja doma. Tako še težje odide, saj nima finančnih osnov za življenje brez nasilja.

1.4.6 Posledice nasilja

Posledice nasilja nosijo vse žrtve nasilja, ne glede na starost, spol in ne glede na to, ali živijo z oviro ali ne. Diplomaska naloga temelji na nasilju nad hendikepiranimi, zato se bomo v tem delu osredotočili zgolj na posledice, ki jih nosijo hendikepirani ljudje. Menimo, da so si posledice nasilja nad hendikepiranimi in nehendikepiranimi osebami zelo podobne in se med sabo ne izključujejo.

»Nasilje lahko povzroča fizične poškodbe, vpliva na duševno zdravje, učinkuje pa tudi na težave z zdravjem v bodočnosti in je dejavnik tveganja za mnoge bolezni in bolezenska stanja« (Krug et al. 2002: 100, v Leskošek 2013: 101).

Vsako preživeto nasilje nosi svoje posledice. Najbolj se te odražajo v psihičnem zdravju posameznikov. Fizične poškodbe pa tudi niso zanemarljive. Od vsakega posameznika je odvisno, kakšne posledice nosi in kako dolgo trajajo.

Plazova (2014: 80–81) v svojem delu navaja posledice nasilja po knjigi *Breaking through* (1989). Piše, da ženske, ki preživljajo ali so preživljale nasilje, izgubijo del sebe, izgubijo samospoštovanje in samozavest. Počutijo se izgubljene, krive za nasilje, psihično in fizično so utrujene. Z nasiljem izgubijo nadzor nad svojim življenjem. Obdajajo jih tudi občutki sramu in strahu. O sebi menijo, da so neprivlačne, grde in nevredne ljubezni. Ne vedo, kaj si želijo v življenju, začnejo se zapirati vase. Lahko se samopoškodujejo, na nasilje začnejo gledati kot na del življenja.

Med pogoste posledice avtorica (ibid.) zapiše, da pride do trajne invalidnosti, ženske se osamijo od drugih, so polne strahu. Doživljajo psihološke strese, ki se jim kažejo skozi kronične bolezni in motnje hranjena. Težje najdejo službo ali jo obdržijo. Postanejo depresivne in samomorilne. Ena izmed posledic pa je tudi umor povzročitelja ali žrtve.

Tudi Kraljeva (2008) je v svoji raziskavi potrdila, da se posledice razlikujejo od vsake posameznice. Ženske pa se med preživljanjem nasilja in po njem počutijo depresivne,

neprivlačne in zapuščene. Čustveno so izmučene, so brez samozavesti, nimajo volje do življenja in mislijo na samomor.

Ženske, ki doživljajo nasilje, so manj zdrave od žensk v splošni populaciji. 44,6 % žrtev nasilja je svoje zdravje označilo kot slabo in zelo slabo, v primerjavi s 6,9 % iz splošne populacije. Večkrat doživljajo stres, tesnobo, prebavne motnje, izgubo teka, želodčne težave, glavobol, imajo stalno bolečino v predelu telesa, čutijo utrujenost, vrtoglavico, tresenje rok, motnje spanja, slabo koncentracijo, nespečnost, strah, depresivnost ter pogosteje in resneje mislijo na samomor (Leskošek, Urek, Zaviršek 2010: 20; poudarek v izvorniku).

Posledica nasilja pa je lahko tudi sekundarna prizadetost. Primarnemu hendikepu (zlorabam) se pridruži novi hendikep – intelektualna oviranost. Novi hendikep je pravzaprav posledica primarnega hendikepa. Ali drugače, oseba, ki je žrtev nasilja, je s tem primarno hendikepirana. Posledice nasilja, ki se kažejo v obliki motečega obnašanja, pa osebo medicinsko označijo kot fizično ali duševno prizadeto. S tem pa oseba pridobi sekundarni hendikep (Zaviršek 2000: 254–255).

Pri hendikepiranih ženskah, žrtvah nasilja se prevečkrat tudi zgodi, da njihovo slabo duševno stanje pripisujejo hendikepu, ne pa kot posledico doživljanja nasilja (Zaviršek 2014 a: 118).

Predstavljeni literatura piše samo o posledicah nasilja nad hendikepiranimi in nehendikepiranimi ženskami. To pripisujemo dejstvu, da se v Sloveniji še niso naredili konkretni premiki glede nasilja nad moškimi ter ker slednji še vedno molčijo o nasilju.

Marsikateri moški doživlja podobne posledice kot ženske. Zaradi družbene konstrukcije moškega, ki naj bi bil močan, trdoživ in pogumen, pa menimo, da moški, ki so žrtve nasilja, še bolj čutijo strah, sram in nemoč. Še posebej moški, ki živijo z oviro, saj že brez nasilja ne morejo konkurirati družbeni konstrukciji moškega spola. Tako v življenju z nasiljem ali po njem doživljajo občutke sramu, manjvrednosti, nesposobnosti, ponižanosti, samopodoba jim pade, doživljajo strah pred tem, kaj bodo rekli družinski člani, prijatelji ipd.

1.4.7 Organizacije, ki nudijo pomoč hendikepiranim žrtvam nasilja

V Sloveniji nudijo pomoč hendikepiranim osebam, žrtvam nasilja in povzročiteljem nasilja (bodisi z oviro bodisi povzročiteljem nasilja nad hendikepiranimi) različne vladne in nevladne

organizacije. Hkrati pa imajo pristojnosti na področju preprečevanja nasilja (po Horvat, Matko 2014: 247):

- centri za socialno delo; njihova regijska koordinacija za obravnavo nasilja,
- policija,
- okrožno državno tožilstvo; sodišča,
- zdravstvene ustanove,
- vzgojno-izobraževalni zavodi,
- organizacije, ki nudijo umik na varno (varne hiše, materinski domovi, krizni centri),
- neinstitucionalne organizacije s področja preprečevanja nasilja,
- organizacije s področja varstva človekovih pravic,
- organizacije, ki nudijo psihoterapevtsko in psihološko svetovanje.

1.4.7.1 Institucionalne oblike pomoči

Centri za socialno delo (CSD)

CSD imajo specifično vlogo pri ukrepanju v primerih nasilja v družini.

»Center za socialno delo [ima] /.../ nalogo povezovanja in koordiniranja dela različnih institucij, poleg dolžnosti in odgovornosti nudenja pomoči ter ukrepanja za zaščito žrtve nasilja v družini v čim krajšem času« (Milek Ogrinc 2014: 175).

Na CSD so v okviru preprečevanja nasilja izoblikovali tudi regijsko koordinacijo za obravnavo nasilja v družini in regijsko interventno službo. Obe delujeta na območju celotne regije, ki jo center zastopa. Regijska koordinacija deluje predvsem kot podpora strokovnim delavcem pri obravnavi nasilja, vzdržuje socialnovarstveno mrežo storitev, pomaga pri vzpostavitvi splošnega kriznega tima ter vodi regijsko interventno službo. Slednja deluje izven delovnega časa CSD. Ob klicu policije glede nujnega primera nasilja v družini ali ogroženosti otroka, starejše osebe, osebe z oviro, za pomoč odrasli žrtvi nasilja ob izreku ukrepa za približevanje, namestitev mladoletne žrtve nasilja, pomoč in namestitev osebam, ki jim je odvzeta poslovna sposobnost ipd. (Horvat, Matko 2014: 256).

Če se oseba, ki je žrtev nasilja, obrne na pristojen CSD ali center prejme prijavo za sum, strokovni delavec najprej opravi pogovor z žrtvijo nasilja. Skozi pogovor skupaj raziščeta situacijo in opredelita problem, raziščeta socialno podporno mrežo, izdelata oceno ogroženosti in individualni varnostni načrt. Strokovnjak mora na tem mestu osebo informirati o pravicah in nadaljnjih možnostih. V primeru družinskega nasilja, kjer so poleg storilca in

žrtve prisotni še otroci, je strokovni delavec na CSD dolžan nasilje prijaviti ne glede na željo žrtve (ibid.: 178–179).

V primeru neposredne ogroženosti žrtve se CSD dogovori s policijo, katere naloge je takoj zaščititi žrtev (ibid.: 178).

Prvotna naloga CSD je zaščita žrtve. Hkrati pa mora center nuditi pomoč tudi povzročiteljem nasilja.

Pogovor s povzročiteljem se opravi vedno ločeno od žrtve, po predpisanem standardu za prvo socialno pomoč. Zagovarja se ničelna toleranca do nasilja, osebi se želi približati njegova odgovornost za nasilje in ga spodbuditi za učenje nenasilne komunikacije. Če povzročitelj želi, se vključi v proces pomoči ali napoti na organizacije, ki pomagajo ljudem, ki so nasilni (Milek Ogrinc 2014: 179).

CSD so se dolžni povezovati z drugimi institucijami. Kadar obravnavajo nasilje v družini, se oblikujejo multidisciplinarni timi (v nadaljevanju MDT). Člani MDT so po en strokovnjak iz vsake organizacije, s katerimi ima žrtev stike. Njihova naloga je povečati aktivnosti za varnost žrtve, izmenjava informacij, izdelava načrta pomoči, zapisovanje mnenj in sklepov ipd. (ibid.: 181–182).

Hendikepirane osebe, ki so žrtve nasilja, so poleg sestavnega dela pomoči na CSD upravičene do posebne skrbi in obravnave, kar imenujemo posebni ukrepi za varstvo in zaščito. V primerih, kjer osebe niso sposobne skrbeti same zase ali so mladoletne, jih lahko CSD namesti v rejniške družine, varstveno-delovne zavode, krizne centre ipd. (Horvat, Matko 2014: 256).

Strokovnjaki, ki delujejo na področju nasilja na CSD, morajo za opravljanje svojega dela imeti potrebno raznoliko znanje. Ves čas se morajo izobraževati o metodah dela, spretnostih, preverjati svoj odnos do nasilja in hendikepa ter imeti potrebno strokovno podporo.

Hendikepirane žrtve nasilje nimajo vedno možnosti odhoda. Podpora in pomoč, ki ju strokovni delavec ponudi, morata biti kompleksni, raznoliki in prilagojeni glede na

posameznikove potrebe. V teh delovnih situacijah pa znanje in izobraževanje o nasilju strokovnih delavcev pridobi svoj pomen.

CSD ima v svojem okvirju delovanja tudi možnost umika žrtve nasilja. Določeni centri v Sloveniji imajo organizirane varne hiše, materinske domove, krizne centre in krizne centre za mlade. Nobeden CSD nima zavetišča, ki bi bil arhitekturno prilagojen za hendikepirane žrtve nasilja.

Policija

Policija je pristojna za prijave nasilnega vedenja. Te se lahko podajo osebno, po telefonu, elektronsko ali preko spletne strani policije. Prijavo lahko poda fizična oseba ali strokovni delavec v institucionalnih in neinstitucionalnih organizacijah. Strokovni delavec je po Zakonu o socialnem varstvu primoran prijaviti vsako obliko nasilnega dejanja (Horvat, Matko 2014: 251–252).

Miklič (2014: 197) piše, da policija ob prijavi poskuša zagotoviti osebo, ki bo lajšala oziroma omogočila komunikacijo med njimi in žrtvijo nasilja. To je predvsem pomembno za osebe, ki ne slišijo ali imajo druge posebnosti.

Represivni organ ima tudi vso pravico ukrepati na kraju nasilja. V veliki večini primerov intervencijska patrulja posreduje pri družinskem nasilju na domu žrtve. Pri tem je glavna naloga zaščita žrtve nasilja ter kaznovati povzročitelja (ibid.: 196).

»Žrtve, še posebej iz ranljivih skupin, nujno potrebujejo pomoč funkcionalne odrasle osebe, ki se zaveda svoje (družbene) odgovornosti« (ibid: 196).

Za hendikepirane žrtve nasilja je tudi izredno pomembna funkcija spremstvo, še posebej v primerih, če so morale hitro zapustiti skupen dom in so ostale brez življenjskih potrebščin ali če se odločijo oditi. Policija tako osebi, ki je odvisna od nekoga drugega, ki še težje odide, kot nehendikepirana žrtev, pomaga, da pridobi svoje stvari ali pa ji pomaga pri odhodu.

V primerih, kjer je podan utemeljen sum za nasilno dejanje, kjer je povzročitelj bil zaloten pri nasilju ali obstaja sum za ogrožitev življenja druge osebe, lahko policist po Zakonu o nalogah in pooblastilih policije izreče ukrep o prepovedi približevanja (Horvat, Matko 2014: 253).

Prepoved se najprej izreče za 48 ur, nato pa lahko sodnik okrožnega sodišča podaljša prepoved za čas deset dni. Nadzor nad upoštevanjem prepovedi približevanja izvaja policija. Če oseba prekrši ukrep, ga takoj odstranijo iz prepovedanega območja (ibid.: 254).

Prepoved približevanja je dobra praksa, ko policija pride na kraj nasilja v času izvajanja. V primeru izvršitve mora povzročitelj oditi in tako žrtev dobi svobodo za razmislek, odločitve in okrevanje. Kaj pa kasneje? Povzročitelj nasilja lahko prihaja v bližino osebe, ne da bi kršil prepoved približevanja. Odvisno od pravil, zapisanih v zapisniku. Za marsikatero žrtev je prisotnost na daleč lahko enaka pritisku nasilja. Policija pa lahko ukrepa šele po nespoštovanju prepovedi. Velikokrat se zgodi tudi, da policija ni prisotna, ko storilec nasilnih dejanj pride v stik z žrtvijo, ko jo pokliče, ji grozi. Zato je izrednega pomena, da se v času izvršitve prepovedi približevanja žrtev poveže z drugimi organizacijami in da se ji nudi potrebno oporo in pomoč. Najbolj pomembno pa je, da se pomoč ponudi tudi povzročiteljem nasilja, saj so oni tisti, ki nasilje izvajajo.

»Policijski ukrep preseka krog nasilja, ki pa se brez strokovne pomoči in obveznega intenzivnega dela z družinskimi člani in članicami lahko ponovno sklene.« (Miklič 2014: 194)

Policisti, ki delujejo na področju nasilja se o tem tudi dodatno izobražujejo. Na tem mestu menimo, da bi se morali dodatno izobraževati o ljudeh z oviro in njihovih potrebah. Predvsem zato, da v praksi vsi policisti spoštujejo hendikepirane osebe in jih obravnavajo enakopravno. Hkrati pa tudi, ker mora biti ponujena pomoč in podpora osebi z oviro v primerih nasilja dovršena in mora zadovoljiti njenim potrebam.

Okrožno državno tožilstvo in sodišča

Prijavo nasilja se lahko poda na pristojnem tožilstvu. Ta v praksi preda prijavo policiji, ki jo mora preveriti (Horvat, Matko 2014: 257).

Nasilje je kaznivo dejanje in storilca nasilja se preganja po uradni dolžnosti ne glede na željo žrtve. Vsakemu kaznivemu dejanju sledijo sankcije in kazni. Tožilstvo se največkrat sreča s primeri kaznivega dejanja nasilja v družini (Kline 2014: 202–203).

V samem procesu pomoči je izrednega pomena tudi sodelovanje z drugimi institucijami.

Centri za socialno delo, zdravstvo, psihologi sodelujejo s tožilstvom že v predkazenskih postopkih. Koordinira se vloga vsakega strokovnjaka, predvsem za zaščito žrtve in preprečitev nadaljnjega nasilja. V kazenskih postopkih, kjer pride do pravnomočne odločitve o kaznivem dejanju, pa se tožilstvo poveže s sodišči (Kline 2014: 203).

Na sodiščih se lahko izdajočasne odredbe v sporih iz družinskopravnih razmerij, izdajajo se kazni, opozorilne sankcije, pripori, prepovedi približevanja (tega izdaja bodisi sodišče bodisi policija – kršitve se prijavljajo na organ, ki ga je izdal), ureja se skupno prebivališče, premoženje v primerih nasilja ob razvezi. Sodišča s tem delujejo v korist žrtvam nasilja in ob tem vedno preučijo preteklost in nasilna dejanja povzročiteljev nasilja (Horvat, Matko 2014: 257–260).

Avtorici (ibid: 261) navajata, da si lahko oseba na sodišču pridobi tudi brezplačno pravno pomoč.

Oseba, ki živi s hendikepom, je velikokrat tudi finančno odvisna od povzročitelja. In sicer zaradi ovire ali ker ji povzročitelj jemlje denar. Brezplačna pravna pomoč lahko ponudi žrtvam nasilja možnost umika in pravnega soočenja s povzročiteljem.

Zdravstvo

»Zdravstvene ustanove in osebni izbrani zdravniki ter zdravnice so v večini primerov prva javna institucija, kamor se zatečejo žrtve nasilja« (Kopčavar Guček 2014: 232).

Osebe, ki imajo izkušnjo nasilja, večkrat pridejo do zdravnika zaradi fizičnih poškodb ali zaradi negativnega mentalnega stanja, ki je posledica nasilja. Žrtve prevečkrat nasilja ne želijo prijaviti niti ne povedo, da je poškodba od nasilja. Hendikepirane osebe, ki so žrtve nasilja, lahko zaradi svoje ovire večkrat obišejo različne zdravnike in tako poškodbe še laže »opravičijo«. Zato je izrednega pomena, da se zdravstveni delavci obvezno izobražujejo in ozaveščajo, kako prepoznati nasilje ter kako delati z žrtvami nasilja. Tako jim lahko pomagajo že na začetku, jim svetujejo, kam se obrniti, ali pa jim izkažejo podporo.

»Ponovno je treba poudariti vlogo zdravnika oziroma zdravnice in njegovega oziroma njenega tima pri prepoznavanju skritega nasilja v družini, brez očitnih poškodb žrtve« (Kopčavar Guček 2014: 230).

Žrtve redko direktno spregovorijo o nasilju. Zdravnik mora razmišljati o nasilju in o tem brez zadržkov vprašati pacienta. Sploh družinski zdravniki poznajo žrtev in povzročitelja, zato mora biti obravnava »še posebej strokovna, skrbna, profesionalna in etična« (ibid.).

Zdravstveni delavci so uradne osebe in so dolžni prijaviti zaznavo nasilja nad otroki in nad polnoletnimi osebami, kjer živijo tudi otroci. V primerih, kjer je žrtev nasilja polnoletna, brez otrok in prijave ne želi podati, mora zdravnik oceniti stopnjo ogroženosti. Če je ta v sklopu kaznivih dejanj po kazenskem zakoniku, mora podati prijavo (Kopčavar Guček 2014: 228).

Kopčavar Guček (ibid.: 223) se dotakne tudi ovir, s katerimi se srečujejo zdravniki pri odkrivanju in prepoznavanju nasilja. Piše, da nimajo dovolj znanja, časa, imajo neustrezen osebni odnos do nasilja ali imajo strah pred nasiljem, se počutijo nemočno, mislijo da bodo s tem izdali bolnika itd.

Določene zdravstvene institucije nudijo žrtvam nasilja tudi psihoterapevtsko in psihološko svetovanje. Tako imajo osebe z izkušnjo nasilja velik spekter metod pomoči in podpore.

Po drugem delu Zakona o preprečevanju nasilja (Ur. l. 16/2008) so vse organizacije, nevladne institucije in vsi organi v primeru nasilja dolžni med sabo sodelovati, se obveščati in si pomagati za preprečitev nadaljnjega ali ponovnega nasilja (<https://www.uradni-list.si/1/content?id=84974>).

Zdravnik lahko odkrije nasilje, tako lahko pomaga na začetku, vendar se mora povezati z drugimi institucijami, kot so CSD, nevladne organizacije, ki delujejo na področju nasilja, policija ipd. Le s tem se lahko celostno pomaga žrtvi, da nasilja ne doživlja več. Osebam, ki živijo z oviro in doživljajo nasilje, pa je te podpore še več. Mnoge potrebujejo pomoč že za samo življenje in tako ostajajo v nasilnem odnosu. Ko zdravnik prepozna nasilje, se poveže z drugimi institucijami, žrtve pa vidijo, da niso same in da lahko kljub oviri živijo življenje brez nasilja. Hkrati pa se s povezovanjem z drugimi institucijami lahko pomaga tudi povzročitelju.

Vzgojno-izobraževalni zavodi (VIZ) in varstveno-delovni centri (VDC)

Vzgojno-izobraževalni zavodi (v nadaljevanju VIZ) so v primeru nasilja primorani upoštevati Pravilnik o obravnavanju nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (Uradni list RS, št. 104/2009; <https://www.uradni-list.si/1/content?id=95147>). Ta določa ravnanja ob

ugotovitvi nasilja, nudenje pomoči otrokom, ki je žrtev nasilja, in sodelovanje z drugimi institucijami (Rustja 2014: 237).

Pravilnik navaja tudi, da ko pride do suma storitve nasilja v družini nad otrokom (če se je otrok komu zaupal, so vidni različni znaki), mora strokovni delavec o tem takoj obvestiti svetovalno službo. Slednja ukrepa naprej najpozneje v 24 urah. V primerih, kjer je otrok fizično ali spolno poškodovan ali je v hudi psihični stiski, je poleg svetovalne službe treba takoj obvestiti pristojni CSD (ibid.).

Znotraj VIZ se oblikuje tudi interni tim, kjer se dogovorijo, kako pomagati otroku, ki je žrtev nasilja. Člani si razdelijo različne naloge in vsak na svoj način pomaga otroku (Rustja 2014: 239).

Za hendikepirane osebe so poleg izobraževalnih institucij pomembni varstveno-delovni centri (v nadaljevanju VDC). Ti lahko pri nasilju pomagajo na različne načine.

Ko gre za družinsko nasilja, lahko osebi, ki je pri njih v varstvu in hodi na občasne obiske domov, poleg prijave policiji in centru za socialno delo nudijo varstvo brez občasnih obiskov domov. Tako jo popolnoma umaknejo iz nasilnega okolja. Vsak primer je edinstven in se ga obravnava posebej v dogovoru s pristojnim CSD. Če je uporabnik opravilno sposoben, sam odloča o obiskih in pregonu (Strokovna delavka VDC Golovec Celje, telefonski pogovor, januar in maj 2015).

V primerih, kjer je povzročitelj nasilja strokovni delavec, ga nadrejeni v VDC prijavi na policijo in ti ga kazensko ovadijo. Temu sledi še takojšna izredna odpoved in odstranitev iz delovnega okolja. Kadar pride do nasilja med uporabniki VDC ali uporabnikov do strokovnih delavcev, je potrebno strokovno ukrepanje glede na potrebe vsakega posameznika. Kadar je nasilna situacija »obvladljiva« in se »varovanca lahko pomiri« (ibid.), se uredi znotraj VDC. Drugače se pokliče policijo in zdravnika ter se uporabnika odpelje na psihiatrijo (ibid.).

1.4.7.2 Neinstitucionalne oblike pomoči

Na oblikovanje in delovanje neinstitucionalnih oblik pomoči so močno vplivala družbena gibanja 20. stoletja (Videmšek 2013: 129).

Avtorica (ibid.) se v svojem delu osredotoča na žensko gibanje, gibanje za socializacijo homoseksualnosti, antipsihiatričnem gibanje in gibanje za neodvisno življenje hendikepiranih oseb.

Vsako gibanje je na svoj način vplivalo na delovanje družbe in na oblikovanje nevladnih organizacij.

Feministična gibanja so spodbudila iskanje drugačnih odgovorov glede nasilja, zlorab, diskriminacije. Oblikovati so se začela prva zatočišča za ženske brez ovir, žrtve nasilja, oblikovale so se skupine za samopomoč, SOS telefon. Gibanja za socializacijo homoseksualnosti so se zavzemala za prepoved diskriminacije glede spola. Antipsihiatrična gibanja so problematizirala družbeno neenakost. Borili so se, da bi se ljudje iz institucionalnih oblik pomoči vračali v življenje v skupnosti. Ljudem z duševno stisko so dajali možnost, da povedo svoje izkušnje bivanja v institucijah, ob tem pa so bili slišani. S svojim delom so tako spodbujali vzpostavitev novih služb in razvoj nevladnih organizacij (Videmšek 2013: 130–135).

Gibanja za neodvisno življenje hendikepiranih oseb so močno vplivala na zaznavanje različnih socialnih skupin in na sam koncept »skrbstva« (ibid.: 133).

Zaviršek, Zorn in Videmšek (2002) dodajo, da so gibanja za hendikepirane pokazala, da ljudje z oviro ne potrebujejo skrbstva, ampak podporo (v Videmšek 2013: 133).

Z izrazom neodvisno življenje so tako vključili različne pomoči (fizične), informiranost, dostopnost in enakopravno vključevanje. Hkrati so se borili tudi proti diskriminaciji hendikepiranih oseb in pripomogli k začetku prakse na tem področju (ibid.: 133–136).

V praksi socialnega dela je s tem prišlo do strukturnih in odnosnih premikov. Jasno so pokazali, da je vloga uporabnikov v procesih pomoči najbolj pomembna, razvijati se je začelo delo s skupino, odpravljati se je začela neenakost med spoloma, več se je govorilo o nasilju, diskriminaciji ter da problem ni v hendikepu osebe, ampak v pogledu družbe, ki se ne zmore odzvati na potrebe hendikepiranih oseb (ibid.: 135–137).

Z ozaveščanjem in odkrivanjem zamolčanega, z iskanjem novih metod dela so vsa gibanja povzročila večanje obsega storitev oziroma razširitev nevladnega sektorja. Določene današnje nevladne organizacije so se pravzaprav razvile iz družbenih gibanj, vendar so se sčasoma preoblikovale (Videmšek 2013: 137).

Neinstitucionalne oblike pomoči na področju nasilja

Nevladne organizacije (v nadaljevanju NVO) s področja nasilja se med seboj razlikujejo glede na prakse dela in na oblike pomoči. Od državnih institucij se ločijo po tem, da se lahko specializirajo za eno področje dela in se temu res posvetijo (Horvat, Matko 2014: 247).

Žrtvam nasilja nudijo psihosocialno pomoč in podporo pri reševanju težav, do katerih pride ob nasilju. V imenu žrtve posredujejo prijave, nudijo oporo in spremstvo v času kazenskih obravnavah zaradi nasilja. Izvajajo telefonska, pisna in osebna svetovanja. Nudijo možnost zagovorništva, skupine za samopomoč, pravno pomoč ipd. Na voljo pa so tudi povzročiteljem nasilja (ibid.: 248).

Izvajajo preventivne dejavnosti na področju nasilja, izdajajo literaturo na to temo, omogočajo možnost izobraževanj strokovnih delavcev, informirajo strokovno in splošno javnost. Za celostno delovanje se kurativno in preventivno povezujejo z drugimi vladnimi in nevladnimi organizacijami. Sodelujejo pri razvoju metod dela, programov pomoči in zakonodaje na področju nasilja (Horvat, Matko 2014: 248).

Določene nevladne institucije poleg psihosocialne pomoči nudijo tudi psihoterapevtsko in psihološko svetovanje v primerih nasilja. Posamezniki tako lahko izbirajo med več metodami pomoči in si izberejo takšno, ki jim odgovarja.

V sklopu NVO pa imajo žrtve nasilja tudi možnost umika na varno. Izvajajo krizne centre, varne hiše, krizne centre za žrtve trgovine z ljudmi in materinske domove (Horvat, Matko 2014: 248).

Organizacije, ki nudijo umik na varno (varne hiše, materinski domovi, krizni centri)

Materinski domovi (v nadaljevanju MD) ponujajo pomoč žrtvam s prehodnimi in dolgotrajnimi težavami ter nudijo možnost bivanja. Namenjeni so materam z mladoletnimi otroki do 14. leta, samskim ženskam in nosečnicam. V Sloveniji je 10 materinskih domov

(Horvat, Matko 2014: 250). Nekateri so pod okriljem CSD, nekateri pa pod okriljem nevladnih in cerkvenih institucij. Ženske, žrtve nasilja, se lahko zatečejo v domove, svetujejo pa jim tudi pri iskanju informacij, vzgoji otrok, širjenju socialne mreže in pri drugih težavah. (ibid.: 250–251).

Hendikepirane osebe, ki potrebujejo prehodno pomoč pri nasilju, lahko od desetih materinskih domov bivajo le v enem. V Mariboru imajo eno sobo s kopalnico, ki je arhitekturno dostopna za gibalno ovirane (Strokovna delavka MD Maribor, telefonski pogovor, januar 2015). V Solkanu in Ljubljani načrtujejo selitev, kjer naj bi bila materinska domova prilagojena tudi ljudem z oviro (Strokovna delavka MD Solkan, svetovalka MD Ljubljana Šiška, telefonski pogovor, januar 2015). Določeni materinski domovi opravičujejo nearhitekturno prilagojenost s tem, da prostore dobijo, da imajo denarne težave in da osebe, ki so žrtve nasilja, po veliki večini napotijo v varno hišo (Strokovne delavke MD Solkan, Celje, Ljubljana Šiška, Gorenjska, telefonski pogovor, januar 2015).

Krizni centri (v nadaljevanju KC) za otroke in mladostnike so namenjeni otrokom, ki potrebujejo umik od primarnega okolja, ki se srečujejo z nasiljem ali z drugimi težavami. Delujejo pod okriljem CSD. V Sloveniji deluje 10 kriznih centrov za otroke in mladostnike. (http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci/kcm/)

KC Celje ima klančino in KC Slovenj Gradec ima rampo, tako da sta dostopna za gibalno ovirane osebe. Notranjih prostorov nimajo arhitekturno prilagojenih, zato je nastanitev hendikepiranega otroka težja. Sobe so povezane s stopnicami. Kadar gre za akutno situacijo, kjer ne bi bilo druge možnosti, kot izselitev otroka iz nasilnega okolja, bi ga sprejeli in se temu primerno začasno prilagodili (v primeru gibalne ovire bi ga nesli, v primeru slepote bi pohoščali) in čim hitreje iskali primernejši prostor (Strokovna delavka KC Celje, vodja KC Slovenj Gradec, Sterle, telefonski pogovor, maj 2015). KC Krško in KC Koper nista arhitekturno prilagojena, vendar bi se v nujnem primeru oba prilagodila ne glede na oviro otroka (prilagoditev pohoščanja, dodatna pomoč pri opravljanju vsakdanjih stvari, kar koli bi bilo potrebno). Ves čas pa bi iskali druge službe, ki imajo ustrezen kader in prostor (Strokovna delavka za eno ali več področij KC Krško, vodja KC Koper, Rogelja Majerič, telefonski pogovor, maj 2015). Tudi vodja KC Maribor, Vaner (telefonski pogovor, maj 2015), je potrdila, da bi v primerih »akutne situacije« (ibid.) otroka sprejeli. Drugače pa je v KC Maribor sprejem hendikepiranih otrok, še posebej gibalno oviranih, težje izvedljiv. Bi pa

že na začetku iskali službe, kjer imajo ustrezne prostore. KC Murska Sobota ni arhitekturno prilagojen, saj gre za starejšo stavbo s stopnicami (Strokovni delavec KC Murska Sobota, telefonski pogovor, maj 2015). KC Radovljica arhitekturno tudi ni prilagojen, imeli pa so že primere nastanitev gluhega otroka (Strokovna delavka KC Radovljica, Martina, telefonski pogovor, maj 2015). Krizni Center Palčica arhitekturno ni prilagojen. Otrok z oviro ne sprejema, saj sprejemajo ogrožene predšolske otroke (do šest let), ki jim jih dodeli CSD Grosuplje. Slednji otroke z oviro dodeli ustreznemu kadru in prostoru (Strokovna sodelavka KC Grosuplje, telefonski pogovor, maj 2015).

V primerih nasilja so za obravnavo, pomoč in bivanje najbolj pristojne varne hiše in krizni centri za ženske in otroke. Varne hiše so namenjene izključno žrtvam nasilja nad 18 let. Krizni centri za ženske in otroke pa so namenjeni žrtvam nasilja, ki potrebujejo hiter in takojšen umik. Bivanje v njem je začasno in kratkotrajno. Lokacija hiš in kriznih centrov je tajna, saj je le tako zagotovljena maksimalna varnost. Pri obeh vrstah umika se lahko žrtve s pomočjo svetovalk posvetijo sebi in si tako začno urejati samostojno življenje, brez nasilja. Varne hiše delujejo bodisi kot enote CSD bodisi pod okriljem nevladnih organizacij. Vsi trije krizni centri pa delujejo v sklopu CSD.

Obstaja tudi Združenje varnih hiš Nova Slovenije. V njegovem združenju obstaja 8 lokacij varnih hiš (http://www.varnahisanova.si/site/index.php?view=o_drustvu).

Dve lokaciji varnih hiš in ena rezerva, če je potreba, so namenjene moškim, ostale lokacije so namenjene ženskam, žrtvam nasilja. Te varne hiše ne spadajo pod CSD, vendar pa, kadar gre za nasilje nad moškimi z otroki, sodelujejo med sabo. Nobena varna hiša ni prilagojena za hendikepirane osebe, niti osebje ni usposobljeno za delo z ljudmi z oviro. Ker je delo s hendikepiranimi osebami specifično, zahtevnejše, mora biti kader bolj usposobljen, in ker tega ne morejo nuditi, ne sprejemajo ljudi s hendikepom, ki so žrtve nasilja (Predsednik združenja, Kamenik, telefonski pogovor, januar in maj 2015).

Horvat, Matko (2014: 249) pišeta, da je v Sloveniji 16 varnih hiš in 3 krizni centri. Številu varnih hiš pa je treba prišteti še možnost bivanja v Združenju varnih hiš Nova Slovenije, tako da jih je skupaj 24.

Nobeden od kriznih centrov za ženske in otroke ni posebej prilagojen za hendikepirane osebe. V KC Piran po potrebi prilagodijo prostor. V takih primerih lahko nudijo le zasilno prenočišče (Svetovalna delavka KC Piran, svetovalna delavka KC Maribor, telefonski pogovor, januar 2015).

Ženske, ki živijo z oviro in so žrtve nasilja, imajo na voljo eno varno hišo, ki je arhitekturno prilagojena. Deluje pod okriljem Društva SOS telefon za ženske in otroke, žrtve nasilja. Lahko pa se obrnejo tudi na Društvo gibalno oviranih invalidov Slovenije Vizija, kjer jim nudijo začasno varno namestitev. Hiša Zaupanja, ki deluje pod okriljem društva Vizija, sprejema hendikepirane ženske, ki so žrtve nasilja (Zaviršek 2014 a: 107, gl. tudi Julijana Kralj, osebni pogovor, januar 2014). Lokacija je v obeh primerih tajna. Hendikepirani moški, ki so žrtve nasilja, možnosti umika in pomoči na ta način nimajo.

Možnost umika je za vsako žrtev nasilja izrednega pomena. Preko tega lahko dobi potrebno podporo, svetovanje, informacije, zagovorništvo in priložnost za življenje brez nasilja. V hiši oseba spozna, da so tudi drugi ljudje, ki doživljajo nasilje. S tem si lahko večja socialni krog pomoči, uvidi, da ni sama in da so možne rešitve. Hendikepirane osebe zaradi svoje ovire še težje zapustijo svoj dom. Slednji je najverjetneje prilagojen njihovim potrebam, kar pomeni, da je bilo treba vanj vložiti denar, zato je odhod iz tega okolja za marsikoga nesprejemljiv. Bodisi nima potrebnih financ bodisi socialne mreže in tako ostaja v nasilnem odnosu.

Glede na to da hendikepirane osebe nimajo enakih možnosti umika kot žrtve nasilje brez ovire, bi morali varne hiše, ki so prilagojene za življenje z oviro, bolj promovirati in ozaveščati slovensko skupnost, da obstajajo. Najbolje bi bilo, da bi bile vse varne hiše arhitekturno prilagojene in tako ne bi bilo treba ves čas omenjati hendikepirane ali nehendikepirane osebe žrtve nasilja. Splošna javnost bi s tem vedela, da se lahko kdor koli obrne po pomoč in da mu bodo zmožni pomagati. Hkrati pa se z razlikovanjem ne bi etiketirali hendikepiranih oseb. Ravno etiketa ustvarja in ohranja nenapisano neenakopravnost.

Primer dobre prakse: Društvo gibalno oviranih invalidov Slovenije

Društvo gibalno oviranih invalidov Slovenije Vizija (v nadaljevanju Društvo Vizija) obstaja že 15 let. Delujejo na področju socialnega, zdravstvenega in invalidskega varstva. Od leta 2002 ima podeljen status društva za delovanje v javnem interesu na področju socialnega in

zdravstvenega varstva. Njihovo poslanstvo je zagotavljanje osnovnih človekovih pravic in posebnih potreb za gibalno ovirane osebe po vsej Sloveniji. Delujejo na lokalni in državni ravni (Društvo Vizija 2010-2013: Predstavitev društva).

Na podlagi delovanja na navedenih področjih izvajajo pet posebnih socialnih in zdravstvenih programov za osebe z gibalno oviro (Julijana Kralj, osebni pogovor, maj 2014):

1. Program »Nasilje nad ženskami z invalidnostmi⁵« – ima podprograme, s katerimi rešuje problematiko nasilja in nudi varno nastanitev za bivanje uporabnic programa do enega leta;
2. Prevozi gibalno oviranih invalidov kot drugi najpomembnejši program – rešuje problematiko nemobilnosti in nezmožnosti uporabe javnih prevoznih sredstev s tem, da jim organizirajo prevoze s posebej prilagojenim kombiniranim vozilom;
3. Program ohranjanja zdravja, zdravstvena preventiva in medicinski pripomočki – se izvaja za reševanje zdravstvenih problematik oseb z različnimi medicinskimi diagnozami, pri katerih je ena izmed zdravstvenih posledic gibalna ovira, pomagajo jim s preskrbo potrebnih pripomočkov itd.;
4. Program za zmanjšanje socialne izključenosti in dejavno staranje invalidov – vsebuje različne vrste skupinskega dela in individualne pomoči, ki uporabnikom in uporabnicam omogočajo vključevanje v družbo, kreativno in kvalitetno preživljanje prostega časa, ustvarjalno druženje, skupno učenje, spodbujanje branja, različne delavnice in izobraževanja;
5. Program spremstvo in fizična pomoč invalidom – je podporni program drugim programom Društva Vizija. Preko njega se lahko v posamezne aktivnosti vključujejo najtežje fizično ovirani, ki brez pomoči druge osebe ne morejo sodelovati.

Posebni socialni program »Nasilje nad ženskami z invalidnostmi« – pod okriljem programa Društvo Vizija raziskuje nasilje nad hendikepiranimi osebami, dela na informiranju in ozaveščanju hendikepiranih oseb, strokovne, politične in splošne javnosti o nasilju nad hendikepiranimi moškimi in ženskami. Društvo telefonsko ali osebno spremlja življenje žensk, ki živijo z oviro in že več let preživljajo nasilje, jih poskuša razbremeniti in opolnomočiti. Najpomembnejša dejavnost v sklopu programa pa je »Hiša zaupanja«. Slednja je arhitekturno in prostorsko prilagojena za bivanje uporabnic, ki uporabljajo vozičke.

---

⁵ Ker gre za ime programa, besede »invalidnost« nismo zamenjali z besedo »hendikepiranost«.

Ženskam tako nudi možnost začasnega varnega umika, kjer dobijo potrebno oskrbo in svetovanje (Društvo Vizija 2010-2013: Programi društva, gl. tudi Julijana Kralj, osebni pogovor, maj 2014).

Hiša zaupanja je bila prvotno mišljena kot začasen varen umik. Ženske naj bi po enem mesecu bivanja odšle v varno hišo SOS telefona ali pa si poiskale druge možnosti bivanja. Praksa je pokazala, da je prehod v drugo varno hišo ali iskanje stanovanja veliko težji in tako ženske ostajajo notri dlje (Julijana Kralj, osebni pogovor, januar 2014).

Stanovanje je veliko 134 kvadratnih metrov (Zaviršek 2013: 149). Vanj se lahko ob istem času umakne 5 žensk z otroki. Vsak prostor je prilagojen in urejen za osebe, ki imajo lažje ali težje gibalne ovire. Pohištvo je sistematično postavljeno, da je kljub velikim medicinskim posteljam, večji jedilni mizi, dodatnemu kavču gibanje omogočeno hkrati osebam s senzornimi ali drugimi bolezenskimi ovirami. Če ima oseba spremljevalca, lahko pride živeti skupaj z njo. V stanovanju je tudi postavljen računalnik z internetno povezavo.

Ko oseba pride v stik z Društvom Vizija, prvotno sledi razgovor. Ta po veliki večini poteka preko telefona, »saj je za te osebe to najlažje«. »Po večini uporabnica pokliče, ko lahko« (Julijana Kralja, osebni pogovor, januar 2014).

Osebe, ki živijo s hendikepom, nujno potrebujejo pomoč pri prevozu, da lahko odidejo iz nasilnega odnosa. Društvo Vizija ima v lasti kombi, ki je prilagojen za hendikepirane osebe in ga uporablja v primerih odhodov. Pripeljejo se kamorkoli, ne glede na lokacijo (ibid.).

Ob prihodu osebe v varno stanovanje, se ji to razkaže, nato pa pojasni način dela. Najprej se podpiše pogodba o bivanju med uporabnico in društvom za en mesec, nato pa se po potrebi podaljšuje. Že ob prvem stiku se sklenejo potrebni dogovori (če oseba kar koli nujno potrebuje, želi), določijo pravila bivanja, dogovori o svetovalnih pogovorih. Uporabnico takoj vključijo v sodelovanje in reševanje problematike. Življenje v Hiši zaupanja ni brezplačno. Izračuna se glede na mesečni dohodek vsake uporabnice. Če tega nima, je bivanje brezplačno (ibid.).

»Ker ima vsaka oseba svoje potrebe, že naslednji dan izpeljemo individualni načrt« (Julijana Kralj, osebni pogovor, januar 2014). Individualni načrt za hendikepirane osebe vsebuje

določene dodatke, ki so potrebni za delo in pomoč tem osebam (Individualni načrt Društva gibalno oviranih invalidov Slovenije Vizija): *medicinsko diagnozo, uporabo medicinskih pripomočkov, oceno zmožnosti skrbi zase* (osebna higiena, oblačenje, kuhanje), *oceno zmožnosti skrbi za stanovanje* (čiščenje, brisanje prahu), *zastavljeni cilji za pomoč* (vsa pomoč, ki jo uporabnica potrebuje in želi – osebna asistenca, dvigovanje denarja, čiščenje invalidskih vozičkov, likanje, pranje, dostava knjig, pomoč pri dopisih, individualno svetovanje ipd.) in *evalvacijo realizacije individualnega načrta*.

Uporabnicam v stanovanju pomagajo prostovoljci. Vsak prostovoljec ima svojo nalogo, ki jo redno izpolnjuje. Predvsem gre za pomoč pri čiščenju, likanju, obveznosti na pošti, bankah, nošenje stvari iz trgovine, knjig iz knjižnice ipd., odvisno od posameznikovih potreb (Julijana Kralj, osebni pogovor, januar 2014).

Med bivanjem uporabnici nudijo dodatne aktivnosti. Spodbujajo branje, informiranje, skupno učenje ali pa aktivnosti, ki sproščajo (risanje na steklo ipd.). Oseba lahko ima svetovalne individualne pogovore, ki jih opravlja socialna delavka iz CSD Slovenske Konjice. Če uporabnica pogovora ne želi, ga lahko odkloni. Pogovore, ki so bolj neformalne oblike, opravlja tudi predsednica društva. Uporabnice najbolj potrebujejo podporo, razumevanje in pomoč pri pravno-formalnih zadevah. Oseba, ki bi bila vsakodnevno v Hiši zaupanja, vodila pomoč vsake uporabnice, koordinirala pogovore, srečanja, vodila zapiske, trenutno ni potrebna. V veliki večini to počne predsednica društva in prostovoljke. Če bi bilo več uporabnic, pa bi to bilo potrebno (ibid.).

Po odhodu iz hiše vsako uporabnico spremljajo in ji nadaljnje pomagajo, bodisi s pridobivanjem potrebnih medicinskih pripomočkov bodisi s hrano, pohištvom (Julijana Kralj, osebni pogovor, maj 2014).

Kot pomembno delovanje društva je treba izpostaviti tudi telefonsko svetovanje, ki se ga bolj poslužujejo ženske. Prav SOS telefona nimajo, vendar pa velikokrat spremljajo ženske, ki že dlje časa doživljajo nasilje, jih opogumljajo za prijavo, bodrijo in svetujejo prek telefona (ibid.).

V vseh letih je v Hiši zaupanja bivalo več kot 10 uporabnic (Julijana Kralj, osebni pogovor, januar 2014). Številka bi lahko bila večja, saj je nasilja nad hendikepiranimi osebami veliko

več. Kraljeva (ibid.) pravi, da je to zaradi več razlogov. Osebe s hendikepom so premalo informirane o nasilju in o možni pomoči. Uradne institucije premalo delajo na tem področju. Vsaka oseba pa pred odločitvijo pretehta ovire za odhod, ki so predvsem njena odvisnost in potrebna pomoč. Če je doma, ji lahko pomagajo otroci ali sosedje. Potem je tu še finančno stanje. Marsikatera oseba nima zaposlitve in tudi mesečnih prihodkov ne. Sama družba ji ne olajša odločitve, saj če je poročena, se to upošteva pri denarni socialni pomoči. Težko je pridobiti neprofitno stanovanje, ki je arhitekturno prilagojeno in možnosti zaposlitve za hendikepirane osebe so nizke. Ko se oseba, ki živi z oviro, odloči za odhod, je to njena »skrajna odločitev« (ibid.).

Hiša zaupanja je v praksi pravzaprav varna hiša, ne pa začasen varen umik. Izhaja iz načela, da nobeno nasilje ni dopustno in da je vsak uporabnik ekspert iz izkušenj. Uporabnike vedno poslušajo in upoštevajo. Podajo jim tisto, kar najbolj potrebujejo in si želijo. Čeprav Kraljeva (osebni pogovor, januar 2014) trdi, da trenutno stalne strokovne delavke v hiši ne potrebujejo, lahko rečemo, da bi ta vseeno morala biti prisotna. S tem bi se celotno breme nasilja porazdelilo. Še več bi se lahko delalo na preventivi, uporabnicam pa bi se ponudila še bolj dovršena pomoč.

Društvo Vizija je dejansko edina nevladna organizacija v Sloveniji, ki aktivno deluje na področju nasilju nad hendikepiranimi. Zbranih imajo največ podatkov o nasilju nad hendikepiranimi žrtvami. Primerov nasilja pa je veliko več, kot se ga prijavi (Julijana Kralj, osebni pogovor, maj 2014).

1.4.8 Delo s hendikepiranimi žrtvami

»Če vprašamo socialne delavce, kaj je najpomembnejša spretnost socialnega dela, jih bo gotovo večina zatrdila, da je to pogovor« (Flaker 2001: 77).

Pogovor je temeljna sestavina v odnosu med strokovnim delavcem in uporabnikom. Skozi izbrane besede mora strokovni delavec vzpostaviti delovni odnos z uporabnikom, v nadaljevanju pa ga mora ohraniti. Način, kako to naredi, odnos, ki ga pri tem ima, kako se neverbalno izraža, koliko posluša, katere besede izbere, pa proces pomoči določa. Žrtve nasilje lahko govorijo o nasilju v toplem, neobtožujočem in varnem okolju, ki ga s strokovnim delavcem skupaj soustvarijo.

Plaz (2014: 127) piše, da je v odnosu strokovne delavke do žrtve nasilja pomembno, da strokovna delavka razume, kaj se dogaja »zadaj« (ibid.). Uporabnici mora pomagati, da zmore povedati, kaj se ji dogaja, in da je pri tem slišana (ibid.).

Strokovni delavci morajo v odnosu tudi spremljati osebna prepričanja. Pri hendikepiranih žrtvah nasilja lahko prehitro pride v ospredje ovira, stanje človeka, ne pa da je to oseba, ki je ranjena zaradi nasilja (Plaz 2014: 127).

Individualni svetovalni pogovor

Z individualnim svetovalnim pogovorom se lahko žrtev nasilja na svoj način sooči s preživelo situacijo. Usposobljen strokovni delavec skozi individualen pogovor ustvari varen prostor za uporabnikovo zgodbo, nudi pomoč in podporo in tako oba soustvarjata uporabnikovo prihodnost.

Kerin (2004: 134) pravi, da mora biti svetovalna pomoč pri osebah, ki so preživele nasilje »intervencijski proces« (ibid.), v katerem uporabnik pridobi »sredstva in priložnost« (ibid.) za samostojno odločanje o življenju. Med pogovorom pa se je treba soočiti s posledicami, sprejeti je treba, kar se je zgodilo, in se odkrito o tem pogovarjati (ibid.).

Pri hendikepiranih osebah, ki niso sposobne odločati same zase, pa je treba zagotoviti, da se nasilje preneha in omogočiti varno življenjsko okolje.

Bass in Davis (1998: 372–377) v svojem priročniku navajata napotke za strokovnjake, kako se pogovarjati z žrtvami spolnih zlorab. Predlogi se zelo približajo delu socialnega dela in ker menimo, da jih lahko uporabimo tudi za druge vrste zlorab, ne glede na oviro osebe, jih v nadaljevanju navajamo:

- vsakemu uporabniku je treba verjeti, saj si zlorabe nihče ne izmisli;
- uporabnika je treba spodbujati, da o nasilju govori;
- uporabnik nikoli ni kriv za nasilje;
- ne poskuša se razumeti povzročitelja;
- spodbujanje in spoštovanje uporabnikovih dejanj v procesu spreminjanja;
- dajanje pohval, ki so na mestu;
- vsak strokovni delavec mora verjeti, da je okrevanje mogoče;
- pripravljenost strokovnega delavca verjeti v nemogoče;

- strokovni delavec mora ves čas preverjati svoj odnos do zlorab;
- uporabnik je strokovnjak v procesu okrevanja;
- teža problema se nikoli ne sme zmanjševati;
- kar uporabnik čuti, mora strokovni delavec spodbujati in pokazati, da je to zdrav odziv na vse, kar se mu je zgodilo;
- strokovni delavec pomaga pri ponovnem grajenju ali poskusu obstanka podporne mreže;
- strokovni delavec mora ob vsem poskrbeti tudi zase (Bass in Davis 1998: 372–377).

Individualni svetovalni pogovor nudijo predvsem nevladne organizacije, ki delajo na področju nasilja. Centri za socialno delo pa nudijo razgovor in informacije, pri katerem je enako pomembno upoštevati zgoraj napisane napotke.

Skupina za samopomoč

»Skupina za samopomoč je ena izmed oblik pomoči ljudem, ki se zaradi določene situacije znajdejo v fizični, čustveni in/ali psihični stiski« (Lampič, Horvat 2004: 204).

Hendikepirane osebe, ki preživljajo nasilje ali so ga preživljaje, s pomočjo skupine spoznajo, da niso edine v tej situaciji. Skozi varen prostor za pogovor si medsebojno pomagajo, izmenjavajo informacije in nadomestijo primanjkljaj socialne mreže. Z dajanjem in prejemanjem si nudijo čustveno oporo, kakršne ne dobijo nikjer drugje. Medsebojna pomoč pa doprinese vsakemu posamezniku tudi občutek smiselnosti, koristnosti. Skozi pomoč drugemu se iščejo možne rešitve, ki pa jih lahko vsaka oseba uporabi tudi zase (Lamovec 1998: 106–107).

Znotraj skupine so si člani med seboj enaki. V komunikaciji so spoštljivi, poslušajo drug druga in se z nikomer izven skupine ne pogovarjajo o temah, ki so se jih dotaknili v skupini. Če se upoštevajo pravila, se uporabniki med seboj povežejo, čutijo pripadnost skupini, pridobijo občutek varnosti in zaupnosti. Vse to pa doprinese, da se lahko odprejo, izrazijo svoja čustva, postanejo bolj aktivni za reševanje problemov, krepí se jim samopodoba, učijo se kako nenasilno komunicirati. Pridobijo si tudi potrebne informacije, učijo se postavljati lastne meje, spoznavajo svojo osebno moč in si zunaj srečanj vzpostavljajo, med nasiljem izgubljeno, socialno mrežo (Lampič, Horvat 2004: 206–208).

Za hendikepirane ženske, ki doživljajo ali so doživljale nasilje s strani moškega, je izredno pomembno, da so v skupini same ženske. Moški jim lahko vzbujajo strah in nezaupanje. Moški, ki živijo z oviro in doživljajo ali so doživljali nasilje, bodo lažje govorili o nasilju z moškimi uporabniki. Glede spola svetovalca oziroma koordinatorja pa je odvisno od vsakega posameznika.

Nasilje nad moškimi je še precej prikrito. Moški si o tem ne upajo govoriti in tudi slovenska družba jim ne omogoča govoriti o nasilju brez obsojanj. Zato ni čudno, da skozi raziskovanje nismo našli niti na eno skupino za samopomoč moškim žrtvam nasilja. V skupine za samopomoč ženskim žrtvam nasilja pa se redko vključujejo hendikepirane ženske. Slednje imajo večje težave s prevozom, potrebno oskrbo, finančnim stanjem. Vse to jim onemogoča redno vključevanje. Prepogosto pa tudi ne vedo za to vrsto pomoči.

Skupina za samopomoč žrtvam nasilja je lahko v sklopu nevladnih organizacij ali na centrih za socialno delo.

Ne glede na obliko pomoči sta se znotraj raznolikih metod dela z žrtvami nasilja kot dobra praksa pokazala proces opolnomočenja in zagovorništvo.

Opolnomočenje

Vsaka žrtev nasilja se sooča z različnimi posledicami. Pri delu z ljudmi, ki živijo z oviro in imajo izkušnjo nasilja, je izredno pomembno, da se jih opolnomoči. S to metodo socialnega dela si uporabnik krepi svojo moč, samozaupanje in si ponovno pridobiva nadzor nad svojim življenjem. Lažje sprejme, kaj se mu je zgodilo, sprejme posledice in tako nadgrajuje svoje vire moči. Skozi ta proces oseba tudi spoznava svoje in družbene omejitve ter se jih uči premagovati.

Zavirškova (1997: 338) v svojem delu piše, da je proces opolnomočenja dolgotrajen, ima različne stopnje in se začne ob zavedanju osebe, da doživlja dogodke, ki ji škodijo.

V nadaljevanju povzemamo avtoričine (ibid.: 338–340) elemente opolnomočenja, ki jih navaja za ženske in otroke, ki so žrtve nasilja. Pripisujemo tudi razlago elementov za hendikepirane osebe, žrtve nasilja.

- Razumevanje. Vsaka žrtev mora razumeti, kaj se ji dogaja in da se tega lahko reši (Zaviršek: 338).

Hendikepirana oseba je pogosto še bolj odvisna od drugih ljudi. In ravno zaradi tega mora razumeti, da ne glede na njeno situacijo nasilje ni dopustno. Ima vse možnosti oditi iz nasilnega odnosa in poiskati pomoč v okolju, kjer nasilja ni.

- Zaupanje. Strokovni delavec si mora zaupanje pridobiti in ga skozi proces pomoči ohraniti. Ne sme ga jemati za samoumevna. Pomaga pa si lahko z uporabo besed, ki jih uporablja uporabnik (ibid.: 338).

Oseba, ki živi z oviro, se lahko v življenju sreča tudi z neenakostjo v družbi in tako še težje zaupa. Morda se je že na koga obrnila, a ker pomoči ni prejela, ima skrhanu zaupanje. Ne glede na pretekle izkušnje je treba delati na zaupanju od samega začetka procesa pomoči. Strokovni delavec se mora zavedati, da je to njegova odgovornost.

- Razbremenitev krivde. Žrtev se mora zavedati, da za nasilje ni kriva sama (ibid.: 338–339).

Vsaka žrtev se mora zavedati, da za nasilje ni kriva sama. Ne glede na njene ovire in pomoč, ki jo potrebuje za življenje, nasilje ni dopustno.

- Pravica do izbire. Vsako žrtev je treba informirati o oblikah pomoči, predvsem kam se lahko zateče in kje ji bodo pomagali. V procesu pomoči mora sodelovati in, če je možno, tudi odločati o njeni prihodnosti (Zaviršek: 339).

Hendikepirane osebe je treba zelo dobro informirati o možnih rešitvah, še posebej ljudi, ki ne morejo samostojno živeti in ves čas potrebujejo oskrbo. Skozi proces jim je treba pokazati, da so še druge možnosti, jih vključevati v odločitve in, kjer je možno, pustiti, da sami odločajo o svojem življenju.

- Vpliv struktur. Moramo se zavedati, da je nasilje tudi rezultat veljavne družbene strukture, v kateri vladajo moški (ibid.: 339).

Oseba, ki doživlja nasilje, se mora zavedati, da ima družba določena načela, po katerih živi. Kot na primer tradicionalno razmišljanje, da je hendikep nekaj nenormalnega, nenavadnega, neenakost med spoloma ... S tem taka oseba vidi, da nasilje ni posledica njenih slabosti, ampak del družbene strukture. To ji lahko da moč za boj proti nasilju, da iz takšnega odnosa tudi odide.

- Podporna skupina. Uspeh vsakega posameznika je lahko večji, če sodeluje v skupini. Bodisi v skupini, kjer si pomagajo strokovnjaki, bodisi v skupini, kjer si pomagajo uporabniki (ibid.: 339).

Hendikepirane osebe bodo s sodelovanjem v skupini ugotovile, da niso same, da se jim da pomagati in si tako mogoče ustvarile novo socialno mrežo. S strani sodelovanja strokovnjakov bodo dobile večjo in še bolj kvalitetno podporo in pomoč, ki jo potrebujejo.

- Pravica do zgodbe. Vsak uporabnik mora imeti pravico povedati svojo zgodbo in jo tudi ponoviti. Strokovnjak mora to zgodbo sprejeti takšno, kot je, in je ne spreminjati s svojimi pomeni in pogledi (Zaviršek: 339).

Hendikepirane osebe se mnogokrat ne obravnava enakopravno, ne zagotavljajo se jim dane pravice in prevečkrat se bolj kot žrtve razume povzročitelja. Oseba mora imeti svoj prostor, da lahko pove zgodbo, kot jo doživlja sama, ne da jo strokovnjaki spreminjajo ali interpretirajo po svoje.

- Izdelava načrta za varnost. Potreben je načrt, kako si lahko žrtev pomaga v primeru, da se vrne v nasilen odnos (ibid.: 339–340).

Osebe, ki živijo z oviro, se velikokrat vrnejo nazaj v nasilen odnos. Naj bo za kratek čas ali ne. Zaradi potrebne oskrbe in pomoči jim drugo ne preostane. Z načrtom pa pridobijo možnost odločitve, možnost, kam se obrniti in kako si pomagati, če se nasilje v tem času ponovi.

- Soudeležnost v procesih pomoči. Osebe, ki so si že opomogle od nasilne izkušnje, pomagajo v procesih pomoči ostalim žrtvam. S tem si krepijo samozavest, se počutijo koristne in bolj samostojne (ibid.: 340).

Oseba, ki je preživela izkušnjo nasilja in je kljub vsem ostalim oviram odšla, je dobra praksa in upanje za ostale žrtve nasilja. S tem pa oseba pomaga tudi sama sebi in se tako osebnostno razvija.

Kot pomemben del opolnomočenja hendikepiranih oseb Videmšek (1999: 113) navaja tudi *preventivo na področju nasilja nad hendikepiranimi*. Več informacij, ki jih prejmejo, večkrat ko slišijo, da nasilje ni dopustno ne glede na razmere, ko vedo, kam se obrniti v primerih nasilja, prej se lahko za njih prične proces opolnomočenja (op. cit.).

Med elemente opolnomočenja pri hendikepiranih ljudeh je treba dodati *ponovno vzpostavljanje ali ohranjanje socialne mreže*. Mnogi družinski člani ali prijatelji se umaknejo iz njihovega življenja zaradi ovire. Ko oseba želi oditi iz nasilnega odnosa, je njena socialna mreža izrednega pomena.

Zagovorništvo

»Z vzpostavitvijo sistema zagovorništva si prizadeti ljudje pridobijo status, kjer se upoštevajo njihova mnenja in stališča, in se tako omogoči, da njihovi glasovi postanejo slišani (Videmšek 1999: 45).

Ljudi z oviro v slovenski družbi ne obravnavajo enakopravno. Prevečkrat se zgodi, da oseba ne ve, da ima določene pravice, da ima možnost izbire in kje to uveljavljati. Ko doživi nasilje, ji je s strani povzročitelja odvzeta še zadnja moč, zadnje dostojanstvo, ki ga premore. S pomočjo zagovorništva oseba, ki je hendikepirana in doživlja nasilje, pridobi podporo, dobre storitve, lahko se jo sliši, uresničuje svoje potrebe, želje, se jo informira in se tudi krepí njena samopodoba. Posledično postane dovolj pogumna, da odide iz nasilnega odnosa in tako prevzame nadzor nad svojim življenjem.

»Temeljna vloga zagovorništva je:

- zastopanje interesov, želja, glasu ljudi,
- zagotavljanje polnopravnosti in

- nadomeščanje primanjkljajev moči in vpliva tistih posameznikov, katerih moč je šibka ali neenakovredno zastopana v primerjavi z drugimi člani družbe« (Urek 2013: 2).

Poznamo več oblik zagovorništva in tudi v slovenski praksi se povečini izvaja več oblik za enega uporabnika:

- Delno zagovorništvo – gre za vzpostavljanje predhodnega stika z institucijo, priprava terena za uporabnika (razgovori na sodiščih, na centrih za socialno delo), pošiljanje dopisov, potrdil ter ozaveščanje o nasilju;
- Spremlstvo – gre za oporo, večja se občutek varnosti pri uporabnikih. Spremlja se jih na sodišča, na centre za socialno delo, policijo. Pomaga pa tudi, da institucije uporabnikom nudijo pravično obravnavo;
- Popolno zagovorništvo – izvaja se ob prisotnosti in odsotnosti uporabnika. Zagovornik zagovarja uporabnika v celoti in zastopa njegove želje in interese (Papež 2004: 141).

Brandon (1995) pod oblike zagovorništva dodaja:

- samozagovorništvo,
- plačano/profesionalno zagovorništvo,
- neplačano/laično zagovorništvo,
- občansko zagovorništvo,
- vrstniško zagovorništvo,
- kolektivno zagovorništvo (v Videmšek 1999: 46).

Samozagovorništvo je ena izmed prvih oblik zagovorništva. Lahko je kot posamezno dejanje, kjer se oseba, ki so ji bile kršene pravice, postavi sama zase. To naredi samostojno ali v skupini (Lamovec 1998: 161). Skupinska dejavnost se oblikuje preko samoorganiziranih skupin iz delovnih centrov, zavodov, nevladnih organizacij. Glavni namen samozagovorništva je izboljšanje samospoštovanja uporabnikov, jasno izražanje njihovih želja in izboljšanje položaja članov skupin (Videmšek 1999: 46–47).

Pri profesionalnem zagovorništvu pravniki, psihologi in socialni delavci s plačanim delom spremljajo delo v zavodih, sprejemajo in razrešujejo pritožbe (Videmšek 1999: 47).

Laični zagovornik je lahko kdor koli, ki za svoje delo ni plačan in ni odvisen od institucij. Skozi svoje delo skuša razumeti uporabnika, ter se zavzemati za njegove interese (Videmšek 1999: 48).

Občansko zagovorništvo je prostovoljno zastopanje interesov osebe, ki je bila izključena iz socialnega okolja. Glavni cilj je vključitev osebe nazaj v družbo (Videmšek 1999: 48).

Po Lamovcu (1998: 163) je vrstniško zagovorništvo zelo pomembna oblika za hendikepirane osebe, saj si medsebojno pomagajo ljudje s podobnimi izkušnjami. Temelji na vzajemni pomoči. Oseba v težavah dobi podporo drugih članov in obratno. Ali kot je Brandon (1995: 115) zapisal izjavo uporabnika: »Navajajo nas, naj bomo žrtve, naj se obračamo po pomoč k ekspertom, ki nam bodo pomagali rešiti naše probleme. A to so problemi, ki so jih oni opredelili, namesto da bi se povezali s tistimi, s katerimi delimo podobno izkušnjo« (v Lamovec 1998: 164–165).

Pri kolektivnem zagovorništvu se skupina ljudi se zavzema za interes enega uporabnika. Popraviti želi krivice, ki se mu dogajajo znotraj različnih institucij.

Hendikepirane osebe še težje zapustijo prostor, kjer se jim nasilje dogaja. Nimajo ustreznega prevoznega sredstva, so gibalno ovirane, finančno odvisne od povzročitelja ipd. S pomočjo zagovornika si lahko urejajo možnost odhoda, pridobijo potrebno podporo in pravico do zaščite pred nasiljem. Pridobijo si tisto, kar si sami želijo in zagovornik nikoli ne sme pozabiti, da dela v interesu uporabnika.

Zagovorništvo pa sovпада tudi s procesom opolnomočenja.

»Najpomembnejši cilj, ki mu mora slediti vsaka oblika zagovorništva, je opolnomočenje [...] za [...] samostojno in aktivno udeležbo pri urejanju svoje življenjske situacije tako v družbeni kot tudi v zasebni sferi« (Papež 2004: 138).

Pri hendikepiranih osebah je pomembno, da se poleg že napisanega upošteva tudi njihov pogled na situacijo. Razumeti je treba, da oseba živi z oviro in kaj to pomeni – ali lahko uporabnik živi samostojno, potrebuje dodatno pomoč, oskrbo, je zmožen odgovarjati sam zase, koliko denarja potrebuje za svojo oskrbo ipd. Temu primerno je treba nato uporabnika

informirati in skupaj z njim iskati rešitve. Natančneje, hendikepirani uporabniki potrebujejo več informacij, več časa in po potrebi tudi dodatna izobraževanja strokovnih delavcev glede na njihove potrebe in želje v procesih pomoči.

1.4.9 Delo s storilci nasilja

Povzročitelj nasilja je lahko moški ali ženska. Čeprav smo to v nalogi že napisali, menimo, da je to treba večkrat povedati. Še posebej pri hendikepiranih osebah, ki doživljajo nasilje, ni nujno, da sovпада dejstvo, da so v Sloveniji v več kot 90 % povzročitelji nasilja v zasebni sferi moški (Urek, Leskošek, Zaviršek 2010: 74). Ustrezno pomoč pa povzročitelj nasilja potrebuje ne glede na spol.

Delo s povzročitelji nasilja je še posebej kompleksno, saj imajo osebe, ki se priključijo v procese pomoči različne želje in namene. Marsikdo se vključi zaradi tega, ker spozna, kaj njegovo vedenja povzroča in želi spremembo, nekdo se priključi po napotitvi tožilca, tretje osebe pa zato, da se izognejo posledicam nasilja (Sušnik 2004: 237).

Metode dela s povzročitelji so individualni pogovori ali skupinsko svetovanje. Znotraj skupinskega svetovanja gre lahko za skupine za samopomoč (povzročitelji nasilja se učijo drugačne komunikacije, se med seboj pogovarjajo), zakonsko svetovanje (povzročitelj nasilja, žrtev nasilja), družinsko svetovanje (vključitev celotne družine). Odvisno od tega, kar organizacija nudi in kaj si vsak posameznik želi (Sušnik 2004: 235–239).

Pri samem delu mora strokovni delavec ločiti osebnost in dejanja povzročitelja nasilja, ga spodbuditi za spremembe, spoštovati njegovo osebnost, mu dajati občutke sprejetosti. Hkrati mu mora podati določena pravila in ga soočiti, da se jih je treba držati. Najbolj pomembno pa je, da mu strokovni delavec poda sporočilo, da nasilje ni dopustno. Ko oseba v procesu pomoči sprejme odgovornost za svoja dejanja, spozna vse oblike nasilja, spozna, kako namesto nasilno nenasilno komunicirati, in sprejme, da so konflikti, čustva, potrebe del vsakega posameznika, je proces pomoči s povzročiteljem nasilja zaključen (Sušnik 2004: 238–239).

Pri opisu dela s povzročitelji nasilja se ne osredotočamo posebej na povzročitelje, ki živijo z oviro, ali posebej na povzročitelje, ki povzročajo nasilje hendikepiranim osebam. Menimo, da to ni potrebno, saj se mora vsak posameznik soočiti sam s sabo, s svojimi vzorci obnašanj,

vrednotami, mišljenjem. Iskati mora svoje razloge za nasilno obnašanje in jih poskušati spremeniti. Kajti kot je že Zavirškova (1997: 341) zapisala: »Nasilje se ne konča, ko ženska⁶ odide.« (poudarek v izvirniku).

Tudi pri samem delu s povzročitelji je pomembna preventiva na področju nasilja. Že v šolah bi se morali učiti nenasilne komunikacije, kako se izražati, ko smo jezni, razočarani. In čisto vsi – vladne, nevladne organizacije, mediji, posamezniki – bi morali zavzeti držo, da nasilje ni dopustno, ne glede na razlog, ki ga posamezniki navajajo.

V Sloveniji se lahko povzročitelji nasilja za opisano pomoč obrnejo na različne nevladne organizacije. Najbolj znano je Društvo za nenasilno komunikacijo. Pomoč pa lahko iščejo tudi na pristojnem Centru za socialno delo, kjer se opravi pogovor v okviru prve socialne pomoči.

---

⁶ Zavirškova (1997) v svojem delu piše o nasilju nad ženskami. Nasilje se ne konča z odhodom žrtve, ne glede na njen spol.

2 PROBLEM

2.1 OPREDELITEV PROBLEMA

O nasilju se vse več govori in ozavešča. Vsepovsod lahko preberemo ali slišimo, da je nasilje nedopustno in nespremenljivo. Dejstvo je, da je še vedno preveč ljudi, ki nasilja ne prijavijo. Ko sem razmišljala o temi za diplomsko nalogo, sem po nasvetu mentorice začela razmišljati v smeri nasilja nad hendikepiranimi. Kakršna koli ovira spremeni človekovo življenje, ima večjo potrebo po podpori pri vsakdanjih opravilih in je tako hitreje odvisen od druge osebe. Nasilje je povezano z uveljavljanjem moči močnejšega nad šibkejšim in ljudje, ki so hendikepirani, so predstavljeni kot šibkejši člani naše družbe. Ko sem se vprašala, kaj sploh vem o nasilju nad hendikepiranimi, sem ugotovila, da zelo malo. Kljub študiju na Fakulteti za socialno delo in dodatnim izobraževanjem o nasilju, se nisem nikjer posebej srečala s tem področjem. Dodatno me je spodbudilo k tej temi tudi dejstvo, da imamo mednarodni dan boja proti nasilju nad ženskami. Potekajo tudi šestnajstdnevne akcije boja proti nasilju nad ženskami, a nikjer ni omenjeno nasilje nad hendikepiranimi ženskami. Kako to, da se o nasilju poskuša vse več govoriti, a o nasilju nad hendikepiranimi pa ne? Ali osebe⁷, ki preživljajo nasilje v domačem okolju in so tako ali drugače ovirane, sploh imajo možnost umika? Obstaja varna hiša, ki sprejme hendikepirane osebe? Kakšne oblike pomoči in podpore so jim na voljo? Vsa ta vprašanja so me spodbudila, da sem želela raziskati področje nasilja nad hendikepiranimi v zasebni sferi.

Z raziskavo želimo pokazati, da je nasilje nad hendikepiranimi v zasebni sferi prisotno v našem prostoru, želimo ugotoviti, ali se tega zavedajo tudi strokovni delavci, kaj točno se dela v tej smeri in predvsem kaj je še treba narediti. Poleg tega želimo raziskati, ali nasilje nad hendikepiranimi sovпада z delom proti nasilju nasplošno, zakaj je temu tako ter ali je potrebna razmejitev pri žrtvah nasilja, ki so hendikepirane, s tistimi, ki niso. Zanimajo nas tudi pogledi posameznikov, ki imajo takšno ali drugačno oviro, kako sami doživljajo nasilje, ali se zavedajo, da se jim nasilje dogaja oziroma se jim je dogajalo, ter kakšna je ponujena strokovna pomoč.

Pred raziskavo smo si postavili naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kam se lahko hendikepirane osebe, žrtve nasilja, obrnejo po pomoč in podporo?

---

⁷ V diplomski pišemo o nasilju nad ženskami in moškimi, zato smo nadaljevali z besedo osebe, ki označuje oba spola.

- Ali so hendikepirane žrtve nasilja zadovoljne s podporo in pomočjo?
- Kaj so vladne in nevladne organizacije že naredile in kaj je še potrebno za izboljšanje položaja hendikepiranih oseb, ki so žrtve nasilja?
- Je potrebno ločiti hendikepirane žrtve nasilja od nehendikepiranih?
- Kako deluje varna hiša, prilagojena hendikepiranim osebam?
- Ali je nasilje nad hendikepiranimi v Sloveniji tabu tema?

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTE RAZISKAVE

Raziskava je eksplorativna ali poizvedovalna, saj smo se osredotočili na manjše število primerov.

Podatke smo zbirali prek besednih opisov tako, da so osnovno gradivo raziskave opisi, pripovedi ljudi, hkrati pa smo gradivo tudi obdelali na besedni način, kjer nismo uporabili nobenih postopkov, ki podajo števila. Zatorej je raziskava tudi kvalitativna (Mesec 1998: 26).

Raziskava je izkustvena ali empirična, saj smo s spraševanjem zbirali novo, izkustveno gradivo (Mesec 1997: 40).

3.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Merski instrumenti so bili naslednji: vodilo za intervju s predsednico društva Vizija, vodilo za intervjuje s strokovnimi delavci, ki so zaposleni na Centrih za socialno delo, vodilo za intervju s kriminalisti policijskih postaj ter vodilo za intervjuje z žrtvami nasilja, ki so prejemale ali prejemale strokovno pomoč.

Viri podatkov v raziskavi so nestandardizirani intervjuji. Sekundarni viri podatkov so obstoječi arhiv dokumentov – pogodba o bivanju, hišni red, individualni načrt, anonimni vprašalnik in individualno spremljanje – Društva gibalno oviranih invalidov Slovenije Vizija.

Za vsako skupino posameznikov smo pripravili vodilo za intervjuje. Strokovni delavci so imeli svoje vodilo, ki je obsegalo sedem tem, uporabnice pa svoje z obsegom petih tem. Predlogo smo oblikovali na podlagi raziskovalnih vprašanj in prebrane literature. Za lažje komuniciranje in razumevanje namena intervjuja smo uporabljali podvprašanja.

3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

Pri zbiranju podatkov smo imeli različne vzorce iz raznovrstnih populacij. Vsi vzorci so večplastni, saj smo raziskovali perspektivo strokovnih delavk in delavcev, ki delajo z žrtvami nasilja. Hkrati pa smo raziskovali pogled in izkušnje društev, ki delujejo na tem področju, ter perspektivo hendikepiranih žrtev nasilja.

Vzorec 1: Strokovni delavci iz CSD Maribor, Celje, Slovenske Konjice, Lendava, Šmarje pri Jelšah in Murska Sobota z izkušnjo dela z žrtvami nasilja, ki so hendikepirane, in so bili od januarja 2014 do junija 2015 pripravljene odgovarjati na naša vprašanja. Skupaj predstavlja to tri strokovne delavke.

Vzorec je neslučajnostni in priročni, saj smo zbirali podatke tistih, ki so bili najbolj odzivni.

Populacija 1: Vsi strokovni delavci, zaposleni na CSD Maribor, Celje, Slovenske Konjice, Lendava, Šmarje pri Jelšah in Murska Sobota v obdobju od januarja 2014 do julija 2015, ki imajo izkušnjo dela z žrtvami nasilja, ki so hendikepirane.

Vzorec 2: Predsednica društva Vizija, Julijana Kralj.

Vzorec je priročni, saj smo vzorec izbrali sami.

Populacija 2: Predsedniki društev, organizacij, ki nudijo varno zatočišče žrtvam nasilja, ki so prilagojena hendikepiranim osebam.

Vzorec 3: Žrtve nasilja, ki so hendikepirane, in imajo izkušnjo pomoči s strani različnih organizacij ali pa bivajo oziroma so bivale v varnem stanovanju ali varni hiši, prilagojeni hendikepiranim osebam, in so bile pripravljene v obdobju od januarja do julija 2015 odgovarjati na naša vprašanja.

Vzorec je neslučajnostni in priročni, saj smo zbirali podatke tistih, ki so bili najbolj odzivni.

Populacija 3: Žrtve nasilja, ki so hendikepirane in ki bivajo ali so kadar koli bivale v varni hiši ali varnem stanovanju, prilagojenem hendikepiranim, ali pa so prejemale pomoč različnih organizacij.

Vzorec 4: Kriminalistki, ki sta zaposleni na Policijski upravi Celje in delujeta na področju nasilja.

Vzorec je neslučajnostni in priročni, saj smo izbrali osebe, ki so bile najbolj odzivne.

Populacija 4: Vsi kriminalisti, zaposleni od januarja 2014 do julija 2015 na Policijski upravi Celje, ki delujejo na področju nasilja.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Podatke smo zbirala z individualnim neposrednim spraševanjem.

Pri samem zbiranju podatkov smo se srečali z raznovrstnimi ovirami. Pri strokovnih delavcih je bila največja ovira, da marsikdo ni bil pripravljen odgovarjati. Njihovo opravičilo je bilo, da gre za občutljivo temo. Podatke s strokovnimi delavci smo zbirali individualno, neposredno in posredno, v mesecu januarju, februarju in juniju 2014. *CSD Celje* smo prek spletne pošte kontaktirali 8. 1. 2014. Odgovor, na koga naj se obrnemo, smo prejeli 21. 1. 2014. Še isti dan smo posredovali svojo spletno pošto tej osebi, a odgovora nismo prejeli. En teden zatem, 27. 1. 2014, smo gospo poklicali in se dogovorili, da bo poizvedela, če ima kdo izkušnjo dela s hendikepirano osebo, žrtvijo nasilja, in da se slišimo kako naprej. 5. 2. 2014 in 10. 2. 2014 smo gospo ponovno klicali, ampak se ni javil nihče, odgovora z njene strani torej nismo prejeli nikoli. *CSD Slovenske Konjice* smo prek telefona kontaktirali 10. 1. 2014, kjer smo takoj dobili informacijo, na koga naj se obrnemo. Tako smo 3. 2. 2014 izvedli neposreden, 30-minutni intervju s socialno delavko, v njeni pisarni v Slovenskih Konjicah. *CSD Maribor* smo prek spletne pošte kontaktirali 10. 1. 2014. 21. 1. 2014 smo prejeli odgovor, na koga se naj obrnemo. Isti dan smo gospo kontaktirali in tudi prejeli odgovor. V naslednjih dveh dneh, 22. 1. in 23. 1. 2014, smo si z gospo izmenjali enajst elektronskih sporočil, v katerih je dejala, da sama nima izkušenj z žrtvijo nasilja, ki bi bila hendikepirana, preverila je tudi znotraj *CSD Maribor*, natančneje na področju nasilja, kjer naj ne bi nobena od njenih sodelavk imela te izkušnje. Napotila nas je na društvo *Vizija*. Kontaktirala nas je tudi *Varna hiša Maribor*, kjer so nam povedali, na koga se naj obrnemo na *CSD Maribor*, ki ima izkušnjo s hendikepirano osebo, ki je žrtev nasilja. To je bila gospa, s katero smo komunicirali preko spletne pošte. Ko smo jo soočili s tem, je naše pogovore posredovala *Varni hiši Maribor* in še eni osebi ter napisala, naj nadaljujejo. Pri tem je ostalo. *CSD Murska Sobota* smo poklicali 3. 2. 2014, kjer smo dobili soglasje za intervju in kontakt osebe, na katero se moramo obrniti. Številko, ki smo jo zavrteli še isti dan in do 5. 2. 2014 se ni oglasil nihče. *CSD Lendava* smo poklicali 10. 2. 2014 in se dogovorili za intervju prek telefona, dne 12. 2. 2014. Pogovor je trajal 40 minut.

S predsednico Društva gibalno oviranih invalidov Slovenije Vizija, Julijano Kralj, smo izvedli individualen, neposreden poglobljen intervju, dne 14. 1. 2014, ki je trajal 60 minut. 1. 2. 2014 smo po elektronski pošti prejeli še dokumente, ki jih uporabljajo v društvu. Slednje je v spreminjanju, zato smo 12. 5. 2014 opravili še kratek pogovor glede sprememb, ki je trajal 30 minut. Oba intervjuja sta potekala v prostorih društva Vizije. Uporabnice ne bivajo več v varni hiši, ki je prilagojena hendikepiranim osebam. Obiskali smo jih na njihovem domu. Imena smo na njihovo željo spremenili. Z uporabnico Brigito smo opravili neposreden intervju 6. 2. 2014, ki je trajal 90 minut. Z njo smo se tudi dogovorili, da ji pošljemo zapis intervjuja. 27., 28., in 29. 5. smo si izmenjali elektronsko pošto glede določenih popravkov v intervjuju. V tem času pa smo tudi kontaktirali prek telefona. Z uporabnico Patricijo smo opravili pogovor 1. 6. 2014, ki je trajal 90 minut. 2. in 5. 6. 2014 smo jo poklicali po telefonu. Brali smo ji naše zapise in preverjali podatke. Uporabnica Marija nam je svojo zgodbo zaupala 18. 9. 2014. Pogovor je trajal 60 minut. 23. 9. 2014 smo jo ponovno obiskali, kjer smo v 30 minutah skupaj prebrali zapis pogovora. Na policijsko upravo Celje smo klicali 25. 9. 2014. Povezali so nas s kriminalistom, ki deluje na področju nasilja. Z gospodom smo se prek telefona večkrat dogovarjali za termin. Zaradi narave njegovega dela smo morali srečanje ves čas prestavljati. Med tem časom je v pogovor povabil še sodelavko, ki deluje na področju nasilja nad mladoletnimi. Srečanje je steklo 1. 2. 2015 na Policijski upravi Celje. Ko smo prispeli na upravo, je dejal, da ima trenutno pomembno delo ter da bomo pogovor z njim lahko opravili kasneje v istem dnevu. Intervju smo nato izvedli s kriminalistkama iz mladoletniške kriminalitete. Prva kriminalistka je bila precej odzivna na vprašanja, druga bolj zadržana. Nobena se ni želela imensko izpostavljati. Imen nismo izvedeli niti pri uvodnem rokovanju. Po končanem intervjuju je bil že skoraj čas konca delovnega dneva, zato nam je kriminalist dejal, da zdaj ne bo odgovarjal, saj odhaja domov. Na koncu je dodal, da ga težko dobimo in da je to z njegove strani vse. 12. 1. 2015 smo glede arhitekturne prilagojenosti klicali materinske domove v Žalcu, Solkanu, Škofljici, Mariboru, Ljubljani Šiška, na Gorenjskem in Krizni center za ženske in otroke žrtve nasilja Piran. 13. 1. 2015 smo prek telefona kontaktirala materinska domova v Mozirju in Celju ter Krizna centra za ženske in otroke žrtve nasilja Maribor in Krizni center društva Ženska svetovalnica. Isti dan smo kontaktirali tudi predsednika Združenja varnih hiš Nova Slovenije, Aleksandra Kamenika, in Varstveno delovni center Golovec. Vsi so z veseljem sodelovali in podali še več informacij. Prek spletne pošte smo 20. 1. 2015 pisali tudi vsem centrom za socialno delo v Sloveniji. Zanimala nas je njihova arhitekturna in prostorska prilagojenost hendikepiranim osebam. Od 20. 1. 2015 do 31. 7. 2015 smo od 62 poslanih elektronskih pošt prejeli le 27 odgovorov. Z

Julijano Kralj smo ves ta čas bili v rednih stikih. 13. 1. 2015 smo ji preko spletne pošte poslali opis društva Vizije, ki ga imamo zapisanega v nalogi. Pregledanega mi je vrnila 27. 1. 2015. Vse krizne centre za otroke in mladostnike smo prek telefona kontaktirali 18. 5. 2015. Z veseljem so nam odgovorili na naša vprašanja. Isti dan smo ponovno poklicali predsednika Združenja varnih hiš Nova Slovenije, Aleksandra Kamenika, da smo preverili nove informacije, pridobljene na internetni strani. 15-minutni pogovor je bil uspešen, saj je gospod brez problemov odgovarjal na vprašanja. 19. 5. 2015 smo ponovno klicali na Varstveno delovni center Golovec Celje, kjer so nam dejali, da moramo poslati spletno pošto. Isti dan smo to naredili, a odgovora nismo prejeli. 27. 5. 2015 smo jih ponovno klicali, a tokrat nam je strokovna delavka, ki je bila ista oseba kot januarja, odgovorila na vprašanje s težavo in nesramnostjo, saj smo po njenem mnenju spraševali o specifični temi, ki pa se ni veliko razlikovala od našega prvega pogovora. 31. 6. 2015 smo na CSD Celje naslovili še elektronsko pošto glede postopanja CSD v primeru hendikepa v družini. 26. 7. 2015 smo prejela odgovor.

Za vse pogovore smo imeli vodila, dodatna vprašanja smo prilagajali glede na odgovore sodelujočih. Pogovore s socialnimi delavkami, uporabnicami varne hiše, kriminalisti in predsednico društva Vizija smo po predhodni privolitvi snemali z diktafonom in jih potem zapisali. Ostale pogovore smo sproti zapisovali. Tistim sogovornikom, ki so želeli, smo zagotovili popolno anonimnost, zaupnost podatkov ter vpogled v zapise.

3.5 OBDELAVA PODATKOV

Vsakemu posamezniku smo se na začetku predstavili in povedali cilje intervjuja. Z vsemi, razen s predsednico društva Vizija, socialno delavko s CSD Lendava in s kriminalistkami s Policijske uprave Celje, smo se dogovorili, da po zapisu intervjuja pošljemo transkript in se nato pogovorimo prek telefona ali spletne pošte, če se z vsem napisanim strinjajo.

Naš prvi korak po vsakem intervjuju je bil torej zapis transkripta na računalniku ter posredovanje zapisa. Ker smo želeli ohraniti jezik vsake posameznice, pogovorov nismo slovnično urejali. Imena uporabnic smo na njihovo željo spremenili. Uporabnica Brigita je želela določene stvari slovnično spremeniti in dodelati, kar smo upoštevali. Po soglasju sogovornic smo podatke obdelali po kvalitativni analizi podatkov. Posebej smo analizirali besedilo uporabnic storitev ter posebej analizo transkriptov strokovnih delavk.

Intervju smo zapisali že v kategorije in podkategorije, s katerimi smo vodili intervjuje. Nato smo iz vsakega intervjuja izbrali pomembne dele besedila, jih izpisali ter oblikovali po kategorijah in podkategorijah. Ker smo imeli prehodno že določene kategorije in podkategorije, smo izpustili prosto pripisovanje pojmov ali odprto kodiranje. Nadaljevali smo s spremenjenim odnosnim kodiranjem. Pomembnim izjavam smo zapisali ključne pojme in na podlagi teh oblikovali ugotovitve posamezne podkategorije. Na koncu smo vse zapisali v tabelo.

4 REZULTATI

Rezultati so predstavljeni s perspektive uporabnic in perspektive strokovnih delavk. Določene kategorije in podkategorije se pri obeh razlagah ponovijo, vendar jih pišemo ločeno.

Najprej bodo predstavljeni rezultati s strani uporabnic.

4.1 DOŽIVLJANJE NASILJA

Časovno doživljanje nasilja

Intervjuvanke so doživljale nasilje vrsto let. Ena je bila žrtev nasilja že od otroštva: *»Sj to je blo že od majhnega, konstantno.«* Pri ostalih je nasilje postalo še bolj intenzivno, ko sta postali gibalno ovirani.

Oblike nasilja

Intervjuvanke so doživljale skoraj vse oblike nasilja: fizično in ekonomsko nasilje, zanemarjanje in psihično zlorabo. Slednja je bila pri vseh najbolj izrazita.

Fizično nasilje se je kazalo skozi udarce: *»[P]a še tepu me je.«* Pri eni izmed uporabnic je fizično nasilje uporabljal oče: *»Pa ni se mogu sprijaznat, da sem invalid, in je počeu stvari, ker je mislil, da bom potem lahko hodila. Obračal me je na glavo, vlekel za noge.«*

Zanemarjanje se je kazalo skozi omejevanje pomoči, z mrzlim stanovanjem, omejevanjem hrane in prepuščanju samemu sebi.

Ekonomsko nasilje je bilo prek *»izrabe kreditne kartice«* in skozi omejevanje denarja.

Psihično nasilje se je kazalo skozi *»podcenjevanje«*, *»zmerjanje«*, poniževanje, zaklepanje in prepovedi gledanja skozi okno.

Ena od sogovornic je bila žrtev nasilja kot opazovalka: *»Izvajal je tudi nasilje nad mamo. Včasih je blo to hujš gledat, kakor pa če se je nas lotu.«*

Med pogovorom z eno od intervjuvank je bilo začutiti in opaziti, da je doživela tudi spolno zlorabo s strani partnerja. O tem je zelo težko spregovorila. Ko je načela besedo, se je

spremenil njen pogled in telo ji je streslo. Nato je utihnila in spremenila temo. Na spolno zlorabo se ni želela več vračati.

Zavedanje nasilja

Vsaka zase se je zavedala oziroma nezavedala, da doživlja nasilje.

Ena intervjuvanka se nasilja ni zavedala, dokler ni preraslo v fizično zlorabo. Ekonomsko nasilje je prepoznala kasneje, v času tožbe za skrbništvo: *»Tudi ekonomsko. Ampak tega nisem sprevidela, dokler ni prišlo do tožbe za skrbništvo. Takrat je prišlo na dan marsikaj.«* Psihično nasilje je ves čas opravičevala z mislijo, da se partner ne more sprijazniti z njenim fizičnim stanjem kljub temu, da je nasilje bilo prisotno že pred oviro.

Druga intervjuvanka je šla skozi različne procese zavedanja: *»Ko sem bila mlajša, sem doživljala nasilje kot nekaj zelo zoprnega.«* Ker ni dobila ustrezne pomoči v otroštvu, je začela verjeti, da je nasilje povezano le s fizičnimi dejanji in da to niti ni tako grozna stvar.

Tretja sogovornica se je zavedala, da doživlja nasilje. Zaradi psihičnega napora, ki ga je ob tem doživljala, se je zlomila. Doživela je padec, zaradi katerega je pristala na vozičku: *»Na vozičku sem pa od leta 2005. Ker sem padla in niso vedli, ka je. Tri mesce sem bla v bolnici, v Celu, pol u kliničnem, nato pa še u Soči. Tam sem bla kr dougo. Na koncu so ugotovili, da naj bi bli živci. Bla sem pač od psihičnega matretiranja skoz. Grozno je blo.«* Primarnemu hendikepu – nasilju – se je tako pridružil novi hendikep – gibalna oviranost.

Pogovor o nasilju

Ko človek doživi stisko oziroma nekaj negativnega, mu pomaga pogovor. Tudi uporabnice so se o nasilju pogovarjale z drugimi ljudmi.

Ena uporabnica je iskala uteho v pogovoru šele po fizičnem nasilju partnerja. O tem je govorila s prijateljicami. Uporabnica, ki je doživljala nasilje že od otroštva, se je o nasilju pogovarjala s socialnimi delavkami in delavci v internatu. Kot odrasla oseba je ponotranjila otroške občutke in o problematiki nasilja ni želela govoriti: *»Misla sem, da me ljudje ne bojo resno jemal.«* Zaupala se je šele psihoterapevtki in kasneje prijateljici. Tretja intervjuvanka je iskala pomoč na različnih straneh. Povedala je sinu, sestram, zdravnici, patronažni sestri,

socialnim delavkam na centru za socialno delo. Nihče ji ni pomagal, kar jo je zaznamovalo: *»Nisem imela več besed, nisem več vedela, komu naj še povem.«*

4.2 PODPORA IN POMOČ

Prva poiskana pomoč

Zaradi doživljanja nasilja se ena od oseb ni obrnila na nobeno socialno varstveno organizacijo. Šele kasneje, ko je prišlo do razveze in pogovora glede skrbništva, se je odločila prijaviti nasilje. Sledila je zakonsko določenim korakom. Prijavo je naredila na centru za socialno delo. Partner je po prvem fizičnem nasilju sam javil njuni zakonski terapeutki, ta pa tega ni prijavila. Druga intervjuvanka je v otroštvu morala imeti stik s pristojnim centrom za socialno delo. Drugače pa se je kot mladostnica obrnila na socialni delavki v internatu. Kot odrasla oseba je prvo pomoč zaradi nasilja iskala na študentski organizaciji Srce, kjer se je zaupala psihoterapeutki. Društvo paraplegikov jugovzhodne Štajerske pa je bila prva poiskana pomoč tretji intervjuvanki.

Druge institucije

Vse intervjuvanke so se v iskanju pomoči obrnile na pristojen CSD in na društvo Vizija. Dve osebi sta se obrnili še na pristojno policijsko upravo. Drugače pa so se posameznice v iskanju pomoči in podpore obračale še na osebno zdravnico, patronažno sestro, Zvezo paraplegikov Slovenije, Varno hišo Društva SOS telefon za ženske in otroke, hišo Jezusa Kristusa, društvo YHD, Zvezo slepih in slabovidnih društev Slovenije ter na policijsko upravo in center za socialno delo v kraju, kjer je posameznica živela v času nasilja.

Ustreznost pomoči in podpore

V procesih pomoči in podpore so intervjuvanke doživljale tako pozitivne kot tudi negativne izkušnje. Za ustrezno pomoč so vse dejale, da so se strokovni delavci trudili, jih sprejeli, poslušali, svetovali, skupaj z njimi iskali možne rešitve, podali informacije in jih po potrebi dodatno razložili. Deležne so bile individualnih pogovorov, finančnih svetovanj, spremstva na dom in pravnih svetovanj. Ena od intervjuvank je glede strokovne delavke iz pristojnega centra za socialno delo dejala: *»Gospa je poslušala, kar imam za povedati, in skupaj sva napisali zapisnik za policijo. Vse, kar sem potrebovala, so mi povedali in razložili. Vse so mi lepo obrazložili, tako da sem bila zelo zadovoljna.«* Glede psihoterapevtske pomoči je druga rekla: *»Ves čas se je trudila.«* Tako so intervjuvanke imele občutek, da jih nekdo podpira, sliši in da niso same.

Neustrezna pomoč je bila, ko jih strokovni delavci in delavke niso poslušali, upoštevali, ko niso bili pripravljeni iskati rešitev. Njihov odnos do intervjuvank je bil nestrokoven, izhajali so iz osebnega stališča do hendikepa in hendikepiranih ljudi in jih obsojali. Vse osebe imajo tudi izkušnjo minimaliziranja in opravičevanja nasilja. Nekatere s strani socialnih delavk: *»Pa so zavile, da je včasih treba mau potrpet in da ni tko hudo.«* Druge s strani zdravstvenih delavcev: *»Zdravnica ni naredila nič. Njen odgovor je pa bil, brez skrbi, sj ne bo, sj ne bo.«* Posameznica je bila s strani socialne delavke deležna tudi ponižanja: *»Socialna delavka mi je očitala, da je otrok z očetom bolj mobilan ter da je zaradi mene morala zamenjati pisarno. Njen odnos je bil nesramen in nekorekten.«*

4.3 PRILAGOJENA VARNA HIŠA

Časovno bivanje v varni hiši

Ena uporabnica je bivala v varnem stanovanju Društva Vizija skoraj eno leto. Druga je v varni hiši preko istega društva bivala malo manj kot pol leta, v Varni hiši SOS telefona pa skoraj eno leto. Tretja uporabnica ima dlje trajajočo izkušnjo telefonskega svetovanja z Varno hišo Vizija, a v njej ni bivala.

Vrsta pomoči in podpore

Rezultate smo zapisani ločeno. Najprej vrsto pomoči in podpore iz varnega stanovanja društva Vizija, nato pa še vrsto pomoči Varne hiše Društva SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

Varno stanovanje Društva Vizija

Intervjuvanki, ki sta bivali v Varni hiši Vizija, sta prejemale individualne pogovore po želji. Ena jih je zavrnila, saj nimajo strokovno izpopolnjenega kadra in ji tako niso mogli omogočiti, kar je potrebovala: *»Gospa ni čist zverzirana v tem.«*

Obema je bila omogočena uporaba tehniških pripomočkov, pomoč prostovoljcev glede prevoza, nakupovanja in spremstva, finančna opora, umik in nov začetek. Društvo Vizija sodeluje tudi s pristojnim centrom za socialno delo. Njihove storitve je koristila samo ena uporabnica. Obema intervjuvankama je bila najbolj pomembna možnost umika in prenočišča. Ena od njiju je dejala: *»Najbolj pomembno mi je blo, da mam streho nad glavo.«* Društvo je eni osebi omogočilo tudi bivanje za njeno asistentko.

Ena izmed intervjuvank je bila deležna telefonskega svetovanja: *»U glavnem, ona je mene klicala na vsake štirinajst dni. Sva se pogovarjali, kako je.«* Pogovarjala se je s predsednico društva glede doživljanja nasilja in njenega počutju ob tem. Predsednica si je vse zapisovala. Spodbujala jo je k odhodu iz nasilnega okolja. Zaradi pravil v varni hiši se uporabnica za bivanje ni odločila: *»Ne bi smela imeti nobenga obiska, telefona. Pa sem ji rekla, da sem hvaležna, da je predlagala, ampak v takem sem zdaj in se zato nisem odločila. Bila pa sem takoj za odhod.«* Tako sta iskali druge rešitve.

Varna hiše Društva SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja

»V varni hiši Ljubljana«, kot jo poimenuje intervjuvanka, so ji nudili individualne pogovore, finančno pomoč, možnost prenočišča in sodelovanje z drugimi organizacijami. Slednje uporablja še danes: *»V sami varni hiši Ljubljana pa sem prišla do društva Pristan, kjer še dons koristim njihovo pomoč pri tuširanju in kuhanju.«*

Ustreznost pomoči in podpore

Rezultati so napisani ločeno glede na varno hišo.

Varno stanovanje Društva Vizija

Intervjuvanke so bile s ponujeno pomočjo in podporo zadovoljne, saj so jih poslušali, upoštevali in jim svetovali. Kar so potrebovale, so dobile: *»Nasplošno sem dobila vse, kar sem želela.«* Ena od oseb je izpostavila tudi pomen podpore: *»Čutila sem, da je nekdo ob meni.«*

Ena izmed oseb je glede zadovoljivosti dejala: *»Nadpovprečno.«* Je bila pa edina, ki je izpostavila tudi slabost: *»Včasih sem imela občutek, da predsednica Vizije ni tko čutila, kaj doživljam. Moj problem je želela zmanjšat, kot je v resnici bil. Da ni tko pomemben, da so še drugi, ki so še velik hujš.«*

Varna hiše Društva SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja

Oseba, ki je bivala v Varni hiši Društva SOS telefon, je dobila pomoč in podporo, ki jo je potrebovala. Njihova pomoč je bila strokovna. Kot negativno pa je izrazila: *»Proti koncu, ko sem že dobila to stanovanje, vendar je bilo neprimerno, ker je bilo še treba neki zagraditi, so me uprašal, kdaj mislim it. Zaradi tega sem se počutila odveč. Me je zlo bolel.«*

Način življenja v varni hiši

Ena oseba je bila pri bivanju v varni hiši samostojna. Sama si je kuhala, prala oblačila in skrbela za čistočo. Prostovoljci so ji pomagali pri vožnji, nakupu in čiščenju za njo nedosegljivih prostorov. Redno se je slišala s prijatelji. Druga posameznica je pri vsakdanjih opravilih potrebovala pomoč. Z njo je bivala njena asistentka. Prostovoljci so ji pomagali pri vožnji, nakupih in drugih opravilih. V Varni hiši Ljubljana je prišla v stik z nevladno organizacijo, pri kateri koristi pomoč pri kuhanju in pospravljanju. Med bivanjem se je tudi družila s prijatelji.

Življenje po nasilju

Življenje po nasilju vsaka intervjuvanka doživlja drugače. Ena je ravno pred intervjuju prišla iz varne hiše, zato jo je še strah. Zaveda se, da je to njen nov začetek in gre korak za korakom. Druga se je ponovno začela družiti s prijatelji, odnosi s sorodniki so se ji izboljšali, še naprej dela na sebi. Kljub možnosti asistentke in koriščenja pomoči pri tuširanju in kuhanju poskuša biti čim bolj samostojna. Tretja posameznica je zdaj srečnejša. Samostojno skrbi zase. Dobro sodeluje s socialno delavko. V okolju, kjer živi, se počuti koristno. Pogreša svoje sinove, ampak se zaveda, da je za njo tako najbolje.

4.4 NASILJE IN HENDIKEPIRANOST V SLOVENIJI

Osebno mnenje in izkušnje

Vse intervjuvanke se strinjajo, da je v celotni državi premajhen pregled nad nasiljem nad hendikepiranimi. Premalo je možnosti umika in ozaveščanja ljudi. Društvo Vizija deluje na tem področju, vendar je kot edino društvo to premalo. Sprašujejo se tudi, komu bi bilo treba povedati njihove izkušnje, potrebe in skrbi, da bi se njihov položaj lahko spremenil.

Priznavajo pa, da so se zgodili premiki iz preteklosti: *»Napredek je že sama varna hiša, ki je dostopna invalidom.«*

Spreminjanje razumevanja nasilja

Možnost sprememb vidijo v izobraževanju o nasilju, v ozaveščanju, da se o nasilju nad hendikepiranimi govori. Povečati bi se morala možnost umika in položaj hendikepiranih ljudi v Sloveniji. Ena izmed intervjuvank je povedala: *»Dobro, ozaveščajo stop nasilju, ampak potem pa kličeš tri ustanove, pa ti vse rečejo ne ne ne, ker nobena ni prilagojena*

hendikepiranim osebam. Po eni strani ozaveščajo stop nasilju, po drugi pa mi rečejo, da ne morem k njim. Čemu potem ozaveščanje o nasilju, če se nimaš kam zateči?»

Treba bi bilo tudi preveriti odnos strokovnih delavk do hendikepiranih, do nasilja nad njimi in jih o potrebah izobraževati. Tako bi strokovni delavci mogoče bolj upoštevali hendikepirane posameznike: *»Da bi centri bolj resno jemal.«*

Sledijo rezultati, pridobljeni s strani strokovnih delavk.

4.5 ORGANIZACIJA DELA

Strokovni delavci

Dve intervjuvanki sta zaposleni kot strokovni delavki na dveh različnih CSD, dve pa kot kriminalistki na Policijski upravi Celje. Na CSD delo strokovne delavke obsega več področij, z ostalimi sodelavkami si med seboj pomagajo. Ena strokovna delavka je načeloma zadovoljna s številčnostjo kadra, druga pa meni, da bi potrebovali dodatno pomoč. Obe pa se strinjata, da bi dodatna zaposlena oseba doprinesla k reševanju problematike nasilja nad hendikepiranimi. Bodisi skozi preventivo, bodisi za kvalitetnejšo delo. Kriminalistki sodelujeta v skupini za mladoletniško kriminaliteto. Največ delujeta na področju fizičnega in spolnega nasilja.

Dodatna izobraževanja

Vse intervjuvanke imajo na delovnem mestu organizirana obvezna dodatna izobraževanja o nasilju. Izobraževanj, ki so namenjena izključno nasilju nad hendikepiranimi, strokovne delavke s CSD nimajo. Je pa ena od intervjuvank dejala: *»[S]o pa vedno omenjeni v vseh teh usposabljanjih o nasilju in bi rekla, da vedno bolj.«* CSD imajo organizirane *»mesečne aktive«* in *»regijsko izobraževanje«*. Zaradi obsega dela se na vse ne morejo odzvati: *»[J]e pa res, da se na vse ne moremo vključiti.«* Policijska uprava Celje je kriminalistom organizirala izobraževanje o nasilju nad hendikepiranimi. Obe sogovornici sta se ga udeležili. Na ostala izobraževanja o nasilju gre ponavadi ena oseba iz delovnega področja.

Zapisovanje ovir

Strokovni delavki s CSD v svojih *»spisih«* in *»bazah«* beležita oviro hendikepirane osebe, saj je pomembna za določanje ustrezne pomoči in podpore. Ločeno od ostale problematike pa ovire ne zapisujejo: *»Da bi pa posebej vodili evidenco hendikepirane in nehendikepirane*

žrtve nasilja, to pa ne.« Kriminalistki v končno »poročilo« zapišeta, da je oseba ovirana le, če je obravnavana slabotno po Kazenskem zakoniku. Slabotna pomeni: »[D]uševna, mentalna ovira. Lahko gre tudi za omamljenost oziroma za neko začasno stanje.«

4.6 STORITVE POMOČI IN PODPORE

Postopek prijave nasilja

Zaposleni na CSD ob prijavi nasilja postopajo po načelih Zakona o preprečevanju nasilja v družini. Kriminalistki pa se najprej pogovorita z vsemi oškodovanimi, po potrebi umakneta storilca nasilja. Zbirajo se dokazi o kaznivem dejanju. Po potrebi vključita druge institucije.

Raznolikost storitev

Strokovni delavki povesta, da CSD nudi celoten spekter pomoči in podpore. Njuno delo mora biti v »kontekstu pristojnosti na centru«. Socialnovarstvene storitve so namenjene vsem uporabnikom ne glede na oviro. Z žrtvami nasilja se pogovarjajo, jih informirajo in nudijo svetovanja ter podporo. Skupaj z uporabniki napišejo individualni načrt pomoči in individualni varnostni načrt ter iz obojega izhajajo. Po potrebi nudijo pomoč na domu in se povezujejo z drugimi organizacijami. Preverijo tudi socialno mrežo vsakega posameznika. Pomembno je, da se hendikepiranim žrtvam nasilja krepí moč in poda dovolj informacij. Preventivno delujejo na področju nasilja nasplošno, ne osredotočajo se na hendikep in nasilje. Osebno pomoč ali napotitev na druge organizacije nudijo tudi povzročiteljem nasilja.

Kriminalistkama je pomembno zbiranje podatkov po Zakonu o kazenskem postopku. Vsem vpletenim nudijo pogovor in informiranje. Po potrebi sodelujejo z drugimi institucijami. Glede izvajanja storitev so zelo fleksibilni: »Vsak primer je drugačen, zato se tudi prilagodimo glede na razmere. Se prilagodimo za srečanja in vse ostalo.« Storilce nasilja ovadijo na tožilstvo. Po potrebi jim lahko napišejo prepoved približevanja. V praksi to v veliki večini naredi policist. Ima pa prepoved svoje prednosti in slabosti: »Prednost prepovedi je, da se povzročitelj takoj umakne, oškodovanka ali oškodovanec lahko v miru razmisli kako naprej. Prepovedi ne moremo kar tako izreči, mora biti zakonska podlaga. Slabost je, kjer oškodovanka želi izsiliti, da to dobi. Ali ko žrtve dajejo neresnične informacije. Policisti imajo težko delo, ko se morajo na mestu odločiti za prepoved. Nadzor izvajajo policisti, po načrtu in opomniku. Mora se voditi vsakodnevna evidenca. Ko se je vse to začelo, se je peljala patrolja in spraševala gospo, če je ok. Če se krši, se danes kaznuje z globo.«

4.7 SODELOVANJE Z DRUGIMI INSTITUCIJAMI

Najbolj pogoste

»Žrtve nasilje običajno potrebujejo več pomoči, kot jo lahko center ponudi, tako da jih sigurno napotimo.« Vse žrtve nasilja potrebujejo raznolikost pomoči. Sodelovanje med institucijami je tako reden pojav. CSD in policija tesno sodelujeta. CSD sodeluje tudi z nevladnimi organizacijami (SOS telefon za ženske in otroke- žrtve nasilja, Društvo za nenasilno komunikacijo, Društvo Vizija, Zavod Bližina) in s kriznimi centri. Kriminalisti pa s psihiatrijo, zdravstvom in kriznimi centri.

Ustreznost sodelovanja

Kooperacija med institucijami poteka dobro in produktivno. Nobena od intervjuvank nima slabih izkušenj s sodelovanjem z drugimi institucijami. Ena od intervjuvank je izpostavila pomembnost sodelovanja: »Pomembno je, da je krog institucij povezan, saj skupaj pomagamo oškodovancem.« Druga pa je dejala, da je sodelovanje z institucijami, kjer nudijo umik žrtvam nasilja, le vmesni korak: »Krizni centri, varne hiše so vse začasne oblike pomoči, vendar je treba iskati naprej.«

4.8 HENDIKEPIRANE ŽRTVE NASILJA

Izkušnja nasilja

Vse intervjuvanke so si enotne, da žrtve nasilja doživljajo vse oblike nasilja, največ psihičnega. V večjem deležu so žrtve ženske. Intervjuvanki s Policijske uprave Celje glede moških, hendikepiranih žrtev nasilja, pravita: »Tudi moški so žrtve nasilja. Pri njih je ogromno psihičnega nasilja, ki se ga ne prijavi.« Posamezniki, ki doživljajo nasilje, se mnogokrat sploh ne zavedajo, da ga doživljajo. Nasilje enačijo s fizično zlorabo: »[S]e žrtve sploh ne zavedajo, da doživljajo nasilje, dokler ne pride do fizičnega stika ali pa se psihičen pritisk izvaja več let in tega ne zmorejo več prenašati.« Žrtve so v večini primerov tudi ekonomsko odvisne od storilcev in okolja, strah ji je, da ne bodo zmogle samostojno živeti, zaradi česar težje zapustijo nasilen odnos.

Realnost prijav

Intervjuvanke imajo izkušnje, da je nasilja več, kakor se ga prijavi. Ljudje redko želijo nasilje prijaviti. V večini primerov se nasilje prijavi, ko uporabniki koristijo druge storitve. Ena izmed sogovornic vidi vzroke za neprijavo nasilja različno: »Oni sami težje prijavijo, nimajo

socialne mreže ali je ta ožja ali celo v njej doživljajo nasilje, mreža, ki za njih skrbi in izvaja nasilje, jim to preprečuje. Nimajo toliko možnosti, da bi se o nasilju pogovarjali brez prisotnosti storilca, potem pa še druge ovire. Lahko so finančno odvisni, zato jih je strah, kako bodo sami, odvisno od posameznika.» Sogovornica, ki je zaposlena kot kriminalistka, ima največ izkušenj prijav s strani institucij in patronažnih sester.

Ločevanje žrtev na hendikepirane in nehendikepirane

Nobena od sogovornic ne vidi smisla v ločevanju na hendikepirane in nehendikepirane žrtve nasilja. Pri samem delu tudi ne razlikujejo, ali je žrtev ovirana ali ne. Posameznica se je dotaknila ločevanje žrtev pri izvajanju programov: *»[N]e bi mogla reči, da imamo ločnico med storitvami za tiste žrtve nasilja, ki so hendikepirane, in za tiste, ki niso. Gre bolj za dodatne smernice, ukrepe ali pomoči pri žrtvah, ki imajo še dodatne ovire.»* Pogled druge intervjuvanke na hendikepirane žrtve nasilje je: *»Vsi so žrtve in se jih obravnava enakovredno. Pri nas ni pomembno, kakšna je žrtev, ali ima oviro ali ne.»* Ločevanje na hendikepirane in nehendikepirane žrtve nasilje bi bilo smiselno edino za ozaveščanje ali izboljšanje storitev. Za same uporabnike storitev pa zagotovo ne.

4.9 NASILJE IN HENDIKEPIRANOST V SLOVENIJI

Strokovne izkušnje

Spremembe na strokovni in družbeni ravni glede nasilja so zaznale vse intervjuvanke. Izboljšala se je zakonodaja, spremenilo se je razumevanje nasilja, hendikepirane žrtve nasilja so dobile možnost varnega umika, izobražujejo se strokovni delavci, nasilje se bolj prepozna in vse več se govori o nasilju nad hendikepiranimi. Sogovornice so si enotne, da imajo žrtve nasilja v primerjavi s preteklostjo več oblik pomoči.

Dandanes možne spremembe

Spremembe na bolje so dobrodošle in *»vedno možne«*. Vse intervjuvanke so izpostavile nujno potrebno spremembo, in sicer dostopnost institucij, pomoči in podpore. Kriminalistki pravita, da bi bilo treba ustanoviti novo organizacijo, ki ne bi temeljila na ravnanju varstveno delovnih centrih. Ostali sogovornici vidita možne rešitve v sodelovanju s krajevnimi področji. Ena izmed njih pravi: *»Menim, da bi lahko v manjših krajih tudi organizirali različne vrste pomoči, programe, ki bi bile dosegljive tudi ljudem iz bolj oddaljenih krajev.»* Socialni delavki dodajata, da je pomembno izobraževati ljudi z oviro o tem, kaj je nasilje. Več bi moralo biti terenskega dela in ozaveščanja za prijavo nasilja.

Omejitve družbe

Hendikepirane osebe omejujejo tudi družbene ovire. Še vedno se jih dojema za manjvredne, za ljudi, ki potrebujejo več pozornosti in skrbstva in skozi to opravičujejo nasilje nad njimi. O nasilju se vse več govori, hendikepirane žrtve nasilja pa nimajo izbire umika. *»Družba to prepozna, ampak je še vedno veliko prikrito. Sploh pri žrtvah, ki so hendikepirane, menijo, da so to družinske zadeve, ker rabijo več skrbi, pozornosti in se s tem tudi opraviči nasilje. Ozavešča se, da nasilje ni sprejemljivo, po drugi strani pa žrtve nasilja, ki so hendikepirane, vsaka varna hiša, organizacija ne more sprejeti,«* je povedala ena izmed sogovornic.

Problem v slovenski družbi je tudi glede soočanja z nasiljem: *»Posebej na našem področju umikajo žrtve bolj v ustanove, kjer jim nudijo pomoč, ki jo potrebujejo glede na njihovo oviro.«* Osebo, ki je hendikepirana, primarno obravnavajo po njeni oviri, ne pa zaradi problematike nasilja. Vse sogovornice so izpostavile tudi slabo arhitekturno dostopnost institucij. Po mnenju kriminalistke nasilje nad hendikepiranimi ni več tabu tema: *»Nasilje skoraj ni tabu tema.«* Ostale sogovornice se s tem delno strinjajo. Ena pa dodaja: *»Nasilje je bolj prikrito, je kot tabu tema. Družba to prepozna, ampak je še vedno veliko prikritega.«*

Hendikepirani ljudje so povečini manj izobraženi, nimajo dostopa, da bi lahko kaj ukrenili ali pa jih je zaradi pogledov družbe strah.

4.10 DOSTOPNOST CENTROV ZA SOCIALNO DELO

Na internetni strani Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti smo pridobili podatke, v katerih krajih so centri za socialno delo in njihove spletne naslove. Pisali smo na vseh 62 CSD, ki so navedeni v nadaljevanju.

Od 62 CSD smo prejeli odgovore 27 centrov za socialno delo. Hendikepiranim ljudem so na različne načine dostopni:

- CSD Ajdovščina je dostopen prek klančine (Vidmar, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Celje je dostopen z dvigalom (Bazenšek, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Dravograd je prek ene stopnice dostopen s klančino (Sevčnikar, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Hrastnik je prilagojen. Kako je prilagojen, nismo dobili odgovora (poslano s gpcsd.hrast@gov.si, spletna pošta, januar 2015);

- CSD Kamnik je prilagojen s klančino in z dvigalom (Salihovič, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Kočevje je prilagojen s klančino in z dvigalom (Hiti, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Kranj (Prosen, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Krško je prilagojen s klančino pred vhodom. Srečanja s hendikepirano osebo opravijo v pritličju (Rabelj Novak, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Ljubljana Moste - Polje je prilagojen s klančino in z dvigalom (Čižman, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Ljubljana Vič - Rudnik je prilagojen s klančino in z dvigalom. Pred vhodom je za hendikepirane urejeno parkirišče, znotraj centra pa prilagojena toaleta (Kovačič, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Ljutomer ima urejeno klančino in dvigalo (Petovar, spletna pošta, januar 2015).
- CSD Logatec je prilagojen s klančino, nahaja se v pritličju, ima široke hodnike, dobro osvetljene, široke pisarne in urejeno parkirišče pred vhodom. V isti stavbi imajo uporabniki tudi dostop do drugih storitev z dvigalom (Jazbar, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Maribor je prilagojen po Pravilniku za objekte, kjer se izvajajo socialnovarstvene storitve. Tako ima dvigalo in prilagojene sanitarije v vsakem nadstropju. (Jelšak, spletna pošta, marec 2015);
- CSD Mozirje je prilagojen z dvigalom in sanitarijami (Fale, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Murska Sobota je prilagojen s klančino. Dvigala nimajo zaradi dotrajanosti;
- CSD Postojna (Može, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Ptuj ima dvigalo, napise v brajici, odsevne trakove po stenah, prilagojene sanitarije. Zgrajen je po Pravilniku o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objekta v javni rabi (Kerin, spletni pogovor, januar 2015);
- CSD Radovljica ima dve lokaciji. Ena ni prilagojena, druga ima klančino in dvigalo (Repar, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Ruše se nahaja v pritličju in zato nimajo arhitekturnih ovir (Eferl, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Sevnica ima klančino, na dvigalo še čakajo (Božič, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Šentjur ima klančino. Pogovore s hendikepiranimi izvajajo v pritličju (Weber, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Škofja Loka je prilagojen z dvigalom (Bernik Peršin, spletna pošta, januar 2015);

- CSD Trebnje ima dvigalo (Borin, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Velenje ima pri zadnjem vhodu klančino in urejeno dvigalo (Hartman Kolenik, spletna pošta, januar 2015).

Hendikepiranim osebam nista prilagojena:

- CSD Idrija arhitekturno ni prilagojen (Ogrič, spletna pošta, januar 2015);
- CSD Jesenice arhitekturno ni prilagojen (Bregar, spletna pošta, januar 2015).

5 RAZPRAVA

»Otroci se norčujejo iz dekleta, ki se opoteka z berglami. Slepa ženska s pomočjo bele palice išče rob pločnika. Moški gre tiho mimo nje, da ga ne bi slišala. Mimoidoči ponuja pomoč mladostniku na vozičku, ko ta pomoči sploh ne potrebuje« (Kos 2004: 94).

Nasilje nad hendikepiranimi je prisotno v slovenski družbi na različne načine, a malo ljudi se tega zaveda. Z diplomsko nalogo smo želeli prikazati, da nasilje nad hendikepiranimi obstaja in tako »ozavestiti« to problematiko. V empiričnem delu smo skozi intervjuje uporabnic storitev in pomoči ter skozi intervjuje strokovnih delavk raziskovali šest raziskovalnih vprašanj. Odgovori so prikazani v nadaljevanju.

Najprej nas je zanimalo, kam se lahko hendikepirane osebe, žrtve nasilja, obrnejo po pomoč in podporo. Rezultati so pokazali, da se hendikepirane žrtve nasilja lahko obrnejo na center za socialno delo, policijo, tožilstvo, zdravstvo in na nevladne organizacije. Na neinstitucionalne organizacije, ki delujejo na področju nasilja, in tudi na tiste, ki se ukvarjajo z drugo problematiko. Pri obravnavi žrtve nasilja je potrebno sodelovanje vladnih in nevladnih institucij. Rezultati hendikepiranih žrtev nasilja in strokovnih delavk se na tem mestu niso razlikovali.

Tudi skozi teoretično raziskovanje smo spoznali, da so napisane institucije primerne za pomoč in podporo v primerih nasilja nad hendikepiranimi. Pristojnosti na področju preprečevanja nasilja pa imajo še naslednje organizacije (po Horvat, Matko 2014: 247):

- sodišča,
- vzgojno-izobraževalni zavodi,
- organizacije, ki nudijo umik na varno (varne hiše, materinski domovi, krizni centri),
- organizacije s področja varstva človekovih pravic,
- organizacije, ki nudijo psihoterapevtsko in psihološko svetovanje (ibid.).

V teoretičnem delu je pomoč in podpora navedenih organizacij že opisana, zato jih tu samo ponovno navajamo.

Pri drugem raziskovalnem vprašanju nas je zanimalo, ali so hendikepirane žrtve nasilja zadovoljne s podporo in pomočjo. Ugotovili smo, da hendikepirane osebe, ki so doživljale

nasilje, v procesih pomoči in podpore najbolj cenijo poslušnost, upoštevanje, vzajemni pogovor in pridobivanje potrebnih informacij. Kadar od strokovnih delavcev dobijo opisan odnos, so s storitvami zadovoljne. Naše sogovornice so nasplošno bile zadovoljne s ponujeno pomočjo in podporo, imele pa so tudi negativne izkušnje.

Med prebiranjem teorije smo ugotovili, da ravno dober odnos strokovnega delavca do hendikepirane žrtve nasilja določa, da ostane v ospredju človek kot posameznik in ne njegova ovira, da ga posluša, se z njim pogovarja, mu krepi moč in mu pomaga pri iskanju rešitev.

S tretjim vprašanjem smo se spraševali, kaj so vladne in nevladne organizacije že naredile in kaj je še potrebno za izboljšanje položaja hendikepiranih oseb, ki so žrtve nasilja. Rezultati so pokazali, da se je razumevanje nasilja skozi čas spremenilo. Strokovne delavke in žrtve nasilja so si enotne, da so nevladne organizacije naredile premik na področju umika iz nasilnega odnosa. Hendikepirane ženske, žrtve nasilja, imajo možnost bivanja v dveh prilagojenih varnih hišah, medtem ko hendikepirani moški te možnosti umika nimajo. Strokovne delavke dodajajo, da se je na področju nasilja nad hendikepiranimi spremenila zakonodaja, razumevanje nasilja, več je ozaveščanja in vse več je izobraževanj na to temo.

Po mnenju strokovnih delavk in hendikepiranih žrtev nasilja bi bilo za izboljšanje položaja hendikepiranih ljudi, ki so žrtve nasilje, treba ljudi z oviro izobraževati o nasilju (kaj je to nasilje, oblike nasilja) ter organizirati in omogočiti več varnih hiš, ki bi bile prilagojene hendikepiranim ljudem. Uporabnice storitev pomoči in podpore dodatno menijo, da bi k izboljšanju položaja doprineslo več ozaveščanja o nasilju nad hendikepiranimi, ne pa o nasilju nasplošno, in preverjanje odnosa strokovnih delavcev in delavk do hendikepa. Strokovne delavke na tem mestu dodajajo, da je izrednega pomena izboljšanje dostopnosti institucij in storitev ter več terenskega dela.

Teoretično raziskovanje je na to vprašanje pokazalo, da so bile v Sloveniji izvedene različne raziskave na področju nasilja nad hendikepiranimi, prav tako se je spremenila zakonodaja. Dva večja predpisa na področju nasilja nad hendikepiranimi sta Zakon o preprečevanju nasilja v družini in Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov. Ljudje, ki živijo z oviro in doživljajo nasilje, so pridobili možnost umika v dve varni hiši. Kljub napredku pa imajo manjše možnosti pomoči in storitev kakor nehendikepirani ljudje. Storitve pomoči in podpore

bi bilo treba razširiti na način, da bi zadostile vsem področjem potreb hendikepiranih ljudi in bi tako lažje odšli iz nasilnega odnosa.

Pri četrtem raziskovalnem vprašanju nas je zanimalo, ali je treba ločiti hendikepirane žrtve nasilja od nehendikepiranih. Ugotovili smo, da je ločitev hendikepiranih in nehendikepiranih posameznikov delno potrebna, delno nepotrebna. Strokovne delavke v tem ne vidijo smisla, saj s tem dodatno etiketirajo uporabnike. Hkrati pa priznavajo, da za izboljšanje razmer potrebujemo informacije, ki jih lahko pridobimo samo z ločevanjem žrtev. Strokovne delavke posameznikovo oviro zapišejo v »spise« ali v »bazo« podatkov z namenom, da so storitve pomoči in podpore čim bolj ustrezne. Sogovornice, ki imajo izkušnjo nasilja, na to vprašanje niso odgovarjale.

Slovenija se je s podpisom Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov obvezala, da bo zbirala in hranila podatke o položajih hendikepiranih ljudi, saj bodo le tako lahko uresničevali konvencijo in njena načela. Vendar v Sloveniji to še ni prešlo v stalno prakso.

S petim vprašanjem smo želeli izvedeti, kako deluje Varna hiša Društva Vizija, ki je prilagojena hendikepiranim osebam. Rezultati so pokazali, da strokovne delavke poznajo Varno hišo Društva Vizija, po potrebi z njo tudi sodelujejo.

Delovanje varne hiše s pogleda sogovornic, ki imajo izkušnjo pomoči (izkušnjo bivanja ali izkušnjo svetovanja prek telefona), se med sabo ne razlikuje veliko. V varnem stanovanju društva lahko bivajo dlje časa. Med bivanjem so deležne individualnih pogovorov, ki jih vodi predsednica. Deležni so neformalnega druženja s prostovoljci, pomoči pri nakupih, opravkih, prevozih s strani prostovoljcev, finančnega svetovanja in možnosti umika iz nasilnega odnosa. Zagotovljeno jim je tudi svetovanje s strani centra za socialno delo (individualno, pravno in finančno svetovanje). V hiši morajo opravljati vsakodnevna opravila, skrbeti za čistočo in red. Omogočeno je tudi bivanje za osebno asistentko ali asistenta. V hiši so sprejete in predsednica društva jim je na voljo, kadar koli jo potrebujejo. Strokovno pomoč jim ne nudi nihče drug. Za individualne svetovalne pogovore s predsednico je ena izmed sogovornic dejala: »*Gospa ni čist zverzirana v tem.*« Društvo Vizija v primerih, ko se oseba ne odloči za umik v varno stanovanje, pomaga in svetuje prek telefona. Pogovore si zapisuje.

Pri teoretičnem raziskovanju so ugotovitve podobne, kot so jih zaupale uporabnice storitev. Društvo Vizija ima poseben socialni program »Nasilje nad ženskami z invalidnostmi«. V sklopu programa deluje varno stanovanje, ki je namenjeno začasnemu umiku hendikepiranim ženskam, žrtvam nasilja. Sprejme lahko do pet žensk z otroki. Prvi korak pri sprejemanju hendikepirane ženske, žrtve nasilje, je telefonski pogovor. Za njo je to ena izmed lažjih možnosti dogovarjanja. Po potrebi ji pomagajo pri umiku, saj imajo v lastni kombi, prilagojen ljudem z oviro. Ko pride uporabnica v hišo, se takoj podpiše pogodba o bivanju (najprej za en mesec, nato po potrebi podaljšajo), dogovori se, kaj oseba potrebuje, ali ima kakšne posebne potrebe in želje, dogovori se o pravilih bivanja in napiše individualni načrt, ki je prilagojen za hendikepirane žrtve nasilje. V hiši imajo pomembno vlogo prostovoljci. Pomagajo pri čiščenju, spremstvu, nakupih, prevozu in izvajajo dodatne aktivnosti (slikanje, branje). V hiši nimajo vsakodnevno prisotne strokovne delavke, zato sodelujejo s centrom za socialno delo. Po želji uporabnice socialna delavka nudi individualna, pravna in finančna svetovanja. SOS telefona nimajo, vendar je svetovanje prek telefona velikokrat oblika pomoči in podpore.

Z zadnjim, šestim vprašanjem, nas je zanimalo, ali je nasilje nad hendikepiranimi v Sloveniji tabu tema. Pogled strokovnih delavk je, da ta problematika v Sloveniji ni tabu tema, je pa nasilje nad hendikepiranimi zelo »prikrito«. To pogojujejo s položajem hendikepiranih ljudi v slovenski družbi. Nanje se še vedno gleda kot na manjvredne ljudi, za katere je treba ves čas skrbeti. Tako pa se nasilje najlažje minimalizira ali opravičuje. Osebe, z izkušnjo nasilja, nasilje nad njimi doživljajo kot tabu temo. Menijo, da te problematike slovenska družba še ni sprejela.

Teoretični pogled pravi, da je slovenska družba nasilje nad hendikepiranimi posamezniki zaznala in vse več o tem tudi govori. Kljub temu pa se položaj nehendikepiranih ljudi razlikuje od ljudi, ki živijo z oviro in doživljajo ali so doživljaje nasilje. Ti so označeni kot naporni, brez čustev, ne razumejo vsakdanjih stvari, so agresivni in delo z njimi je zaradi vsega tega oteženo. Zavirškova (2013: 137) povzame po izvedenih raziskavah: »[N]asilje nad ženskami in moškimi z ovirami je bolj tabuizirano kot nasilje nad neoviranimi ljudmi« (ibid.).

Omeniti moramo še nekaj ključnih ugotovitev, ki so se pojavile med rezultati raziskave.

Osebe, ki imajo izkušnjo nasilja, so doživljale vse oblike nasilnih dejanj. Razen ene posameznice se niti niso zavedale, da doživljajo nasilje. Tudi strokovne delavke so povedale,

da hendikepirane žrtve nasilja doživljajo vse vrste oblik ter da se nasilja ne zavedajo, dokler ne pride do fizične zlorabe.

Žrtve nasilja so ženske in moški, vendar je žensk več. Nasilje so doživljale več let, preden so poiskale pomoč.

Povzročitelji nasilja so bili oče, mati, sestra, odrasli otroci in zakonski partner.

Družbeno sprejemanje nasilja nad hendikepiranimi je še vedno omejeno, zato se nasilje dogaja v večjem številu, kakor se ga prijavi.

Hendikepirana žrtev nasilja potrebuje za življenje takšno in drugačno pomoč, ki jo v večini nudi povzročitelj nasilja. Ker je žrtev strah, kako bodo živele brez opore in pomoči, vztrajajo v nasilnem odnosu.

Strokovni delavci in delavke s celotnega področja pomoči in podpore hendikepirane posameznike še vedno obtožujejo ter minimalizirajo in opravičujejo nasilje nad njimi. Ena izmed sogovornic je dejala: *»Socialna delavka mi je očitala, da je otrok z očetom bolj mobilen ter da je zaradi mene morala zamenjati pisarno. Njen odnos je bil nesramen in nekorekten.«* Tako da hendikepirani uporabniki storitev, ki so žrtve nasilja, v zasebni sferi lahko doživljajo tudi institucionalno nasilje.

Varno stanovanje Društva Vizija zaradi potreb hendikepiranih žensk in zaradi dejstva, da je težko dobiti prilagojeno stanovanje, ne deluje samo kot začasen umik.

5.1 PRIMERJAVA Z DRUGIMI RAZISKAVAMI

Osredotočamo se na tri raziskave, ki smo jih v nalogi že omenili.

Raziskavi, izvedeni s strani Društva Vizija v letih od 2000 do 2006 in od 2006 do 2008, sta se osredotočali na nasilje v domačem okolju. Raziskava, ki jo je opravil Urad za enake možnosti, pa je leta 2008 pokazala opažanje nasilja s strani vladnih in nevladnih organizacij (Zaviršek 2013: 136).

Vse štiri raziskave, vključno z našo, so ugotovile, da so žrtve nasilja v večji meri ženske, čeprav tudi moški doživljajo nasilje. Najpogostejši povzročitelji nasilja so partnerji, starši in otroci. Osebe doživljajo vse oblike nasilja (Kralj 2008: 17–19; 30–32, gl. tudi Slana 2008: 6–10).

Urad za enake možnosti je raziskoval, kam se žrtve nasilja najpogosteje obrnejo. Ugotovili so, da se 53,8 % sogovornikov najpogosteje obrne k »socialnim službam« (Slana 2008: 15). Na drugem mestu je policija, na tretjem zdravstvo, nato neformalna mreža, telefon za pomoč in društva invalidov (ibid.). V naši raziskavi smo se osredotočili na vprašanje, kam se lahko žrtve nasilja obrnejo. Če izključimo neformalno mrežo, naše vprašanje, kam se lahko žrtve nasilja obrnejo po pomoč, sovпада z raziskovanjem Urada za enake možnosti glede najpogostejše uporabe pomoči.

Društvo Vizija je v svoji drugi raziskavi podala predloge in želje hendikepiranih žrtev nasilja za izboljšanje položaja hendikepiranih oseb, žrtev nasilja. Ti so naslednji:

- več delavnic na temo nasilje;
- več razumevanja s strani centrov za socialno delo;
- pohvala, da Društvo Vizija deluje na tem področju;
- centri za socialno delo imajo preveč tolerance za povzročitelje in premalo za hendikepirane žrtve nasilja;
- družbena podpora pri reševanju nasilja nad hendikepiranimi;
- osveščanje;
- pridobivanje socialnih veščin (Kralj 2008: 30).

Med raziskovanjem vprašanja, kaj bi bilo potrebno za izboljšanje položaja hendikepiranih oseb, ki so žrtve nasilja, smo ugotovili, da je po mnenju strokovnih delavk in hendikepiranih posameznic potrebno izobraževanje o tem, kaj je nasilje in kako se z njim spopasti. Potrebuje se več možnosti umika. Uporabnice storitev so navedle, da bi izboljšanje pomenilo tudi ozaveščanje in preverjanje odnosa strokovnih delavcev in delavk do hendikepiranih posameznikov. Nadaljnje strokovne delavke dodajajo, da bi bilo dobro imeti več terenskega dela in več dostopnih institucij. Nekatero ugotovitve naše raziskave sovpadajo z ugotovitvami Društva Vizija. Časovna razlika med raziskovanjem je sedem let. Iz ugotovitev raziskav se vidi, da se položaj hendikepiranih oseb ni veliko spremenil, vsaj z vidika ljudi z oviro ne. Strokovne delavke in delavci pa so mnenja, da so potrebne izboljšave na drugih področjih.

Urad za enake možnosti je s pogleda vladnih in nevladnih organizacij ugotovil, da je največja težava pri nasilju nad hendikepiranimi ta, da so ljudje premalo ozaveščeni o nasilju, družba je nestrpna do hendikepiranih oseb, nasilje se izvaja prikrito, hendikepirani posamezniki so odvisni od drugih, zaradi stanja, v katerem se so znašli, se počutijo nemočne (Slana 2008: 21).

Društvo Vizija je v prvi raziskavi, ki je trajala od leta 2000 do 2006, ugotovila, da so hendikepirane posameznice premalo izobražene, imajo nizko splošno razgledanost, ne prepoznajo nasilja, zaradi ovire se počutijo nemočne in nimajo zadostne neformalne mreže (Kralj 2008: 17–18).

V naši raziskavi, ki smo jo začeli izvajati leta 2014 in končali 2015 smo ugotovili, da se žrtve nasilja niso zavedale, da doživljajo nasilje (razen ene sogovornice). Zaradi ovire so bile s strani strokovnih delavk deležne minimaliziranja nasilja. Nasilje nad hendikepiranimi je v slovenski družbi še vedno prikrito, žrtve nasilja ostajajo v nasilnih odnosih zaradi finančne in skrbstvene odvisnosti, osebe, ki živijo z oviro, imajo možnost umika.

Naša raziskava je v primerjavi z ostalimi krajša, ima manjši izbor sodelujočih in je bila izvedena več let kasneje. A vendarle lahko vidimo, da se stvari, kot je položaj hendikepiranih v slovenski družbi, dojemanje hendikepa in problematika nasilja nad ljudmi z oviro, v 15 letih niso veliko spremenile.

6 SKLEPI

- Ljudje, ki živijo z oviro in doživljajo nasilje, se lahko po pomoč obrnejo na center za socialno delo, policijo, okrajno tožilstvo, vzgojno-izobraževalne zavode, zdravstvo in na različne nevladne organizacije.
- Odnos, v katerem lahko strokovni delavec in uporabnik dobro sodelujeta, mora temeljiti na poslušanju, informiranju, upoštevanju drug drugega, vzajemnem dialogu, zaupnosti in spoštovanju. Strokovni delavec mora osebo z oviro videti kot človeka, ne pa skozi njen hendikep.
- Hendikepirani ljudje so v slovenski družbi obravnavani skozi družbene stereotipe in predsodke.
- Hendikepirane žrtve nasilje se doživljanja nasilja niso zavedale.
- V večji meri nasilje doživljajo ženske.
- Ločevanje hendikepiranih žrtev nasilja in nehendikepiranih žrtev nasilja je smiselno samo v primerih zbiranja podatkov za možnost izboljšanja in napredka.
- Nasilje nad hendikepiranimi v zasebni sferi je v Sloveniji prikrito.
- Strokovno osebje nasilje nad hendikepiranimi minimalizira in opravičuje.
- V Sloveniji so se naredili premiki na področju nasilja nad hendikepiranimi. Najbolj pomemben napredek je možnost umika hendikepiranih oseb.
- Centri za socialno delo so v osnovi dostopni hendikepiranim uporabnikom.
- Društvo Vizija je edina nevladna organizacije, ki aktivno deluje na področju nasilja nad hendikepiranimi.
- Varno stanovanje Društva Vizija zaradi potreb uporabnic ne deluje le kot začasno zatočišče, ampak kot vse ostale varne hiše.
- Na področju nasilja nad hendikepiranimi se počasi delajo premiki.

7 PREDLOGI

Glede na ugotovitve predlagamo naslednje rešitve:

- Institucije, ki nudijo možnost umika (varne hiše, materinski domovi, krizni centri), bi morali biti arhitekturno dostopni vsem ljudem. S tem bi se zmanjšala tudi vidna razlika med hendikepiranimi in nehendikepiranimi žrtvami nasilja.
- Splošno javnost bi bilo treba izobraževati in ozaveščati, kaj je hendikep in kako ljudje z oviro živijo. S tem bi jim približali hendikepirane ljudi.
- Vzgojno-izobraževalni zavodi bi morali imeti v učnem načrtu delavnice ali ure na temo nasilja in nenasilne komunikacije.
- Treba je povečati kader strokovnih delavcev, saj si tako lahko porazdelijo delo.
- Ves čas je treba spremljati evropske razpise za pridobitev novih financ.
- Nasilje nad hendikepiranimi moškimi je še bolj prikrito kot nasilje nad ženskami. Treba bi bilo organizirati in izvesti raziskave na področju nasilja nad hendikepiranimi moškimi. S tem bi pridobili vpogled v to problematiko in ozavestili, da se nasilje nad hendikepiranimi moškimi tudi dogaja.
- Strokovni delavci bi morali ukrepati na dveh ravneh: ko pride do suma nasilnega dejanja in ko se jim žrtev izpove.
- Izvajati bi morali redno in obvezno izobraževanje na temo nasilje nad hendikepiranimi za vse strokovne delavce, ki delajo na področju nasilja.

Glede na nadaljnjo raziskovanje predlagamo naslednje:

- Najprej bi bilo treba razmisliti, katere organizacije bi bilo smiselno še vključiti. Lahko bi se še vključili zdravstveni delavci, tožilstvo in še kakšna nevladna organizacija, ki primarno ne deluje na področju nasilja. S tem bi zajeli skoraj vse možnosti podpore in pomoči.
- V raziskavo bi vključili še Društvo SOS telefona in njihovo varno hišo, ki je prilagojena.
- Treba bi bilo poiskati večji vzorec uporabnikov storitev in pomoči, in sicer ženske, moške in otroke, ki živijo z oviro in so žrtve nasilja.

8 LITERATURA

Arnšek, T. (2010), *Nadlegovanje in trpinčenje na delovnem mestu*. Ljubljana: Inšpektorat Republike Slovenije. Elektronski vir http://www.id.gov.si/fileadmin/id.gov.si/pageuploads/Varnost_in_zdravje_pri_delu/Projekt_z_manjsevanja_stevila/Mobbing_na_delovnem_mestu.pdf (15.10.2014).

Bass, E., Davis, L. (1998), *Pogum za okrevanje: Priročnik za ženske, ki so preživele spolno zlorabo v otroštvu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Bašič, K. (1997), *Spolni napad na otroka*. V: Razširjen zbornik II. cikla seminarjev: Namesto koga roža cveti. Ljubljana: Meridiana: 130–179.

Božac Deležan, L. (1999). *Ko je najnevarnejša institucija zakon, najnevarnejši prostor dom, najnevarnejša oseba partner*. V: V. Kozmik in M. Dobnikar (ur.), *Strokovna izhodišča s predlogi rešitev za sistemsko ureditev varstva pred nasiljem v družini*. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Brejc, T. (1997), *Odvisnost: Prekletstvo ali izziv – nekaj psiholoških opomb*. V: Zupan, A., Uršič, C., (ur.), *NEODVISNO ŽIVLJENJE NAJTEŽJE GIBALNO OVIRANIH*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo (21–32).

Čačinovič Vogrinčič, G. (1998), *Psihologija družina*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Društvo Vizija, *Predstavitev društva*. Elektronski vir <http://www.drustvo-vizija.si/predstavitev-drustva> (5.3.2015).

Društvo Vizija (2010-2013), *Programi društva*. Elektronski vir <http://www.drustvo-vizija.si/programi-drustva> (5.3.2015).

Društvo za nenasilno komunikacijo (2000-2010), *Druge vrste nasilja*. Elektronski vir <http://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/drugevrstenasilja.html#9> (10.11.2014).

Društvo za nenasilno komunikacijo (2000-2010), *Kaj je nasilje?* Elektronski vir <http://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju.html#gor> (10.11.2014).

Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (2002), *Nasilje na delovnem mestu*. EU-OSHA, BILTEN Fachts št. 24. Elektronski vir http://www.osha.mddsz.gov.si/resources/files/pdf/Factsheet_24_-_Nasilje_na_delovnem_mestu.pdf (20.3.2015).

Filipčič, K. (2002), *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex.

Flaker, V. (2001), Intervju kot umetnost spoznavanja: etnometodološke beležke o tem, kako strokovnjaki spoznavajo uporabnike. *Socialno delo*, 40, 2–4: 77–103.

Horvat, D., Matko, K. (2014), *Oblike pomoči, pristojnosti in organizacije, ki nudijo pomoč ženskam in otrokom – žrtvam nasilja, ter delajo z osebami, ki povzročajo nasilje*. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (243–264).

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša (2014), *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Kamenik, A. (2012), *O društvu*. Elektronski vir http://www.varnahisanova.si/site/index.php?view=o_drustvu (10.6.2015).

Kanduč, Z. (1998), *Pravo spolnost in nasilje: kriminološke in viktimološke perspektive*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti: Urad za žensko politiko.

Kazenski zakonik (2008), *Ur. l. RS 50/2012 (KZ-1-UPB2)*. Elektronski vir <https://www.uradni-list.si/1/content?id=109161> (20.3.2015).

Kerin, M. (2004), *Individualni svetovalni pogovor z žensko z izkušnjo nasilja*. V: Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, Plaz, M. (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: Priročnik*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (133–136).

Kline, M. (2014), *Pristojnosti tožilstva na področju nasilja v družini*. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (199–204).

Knez, R. (2006), PSIHOZE: Kratka zgodovina blaznosti. *Bilten DC Eureka*, 6, 2006: 31–37.

Kopčavar Guček, N. (2014), *Pristojnosti zdravstvenih ustanov na področju preprečevanja nasilja v družini*. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (218–234).

Kos, H. (2004), *Zlorabe oseb z invalidnostmi*. V: Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, Plaz, M. (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: Priročnik*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (94–101).

Kralj, J. (2008), *Raziskava nasilja nad gibalno oviranimi ženskami obdobje 1998–2008*. Slovenske Konjice: Društvo gibalno oviranih invalidov Slovenije Vizija.

Kristanc, S. (1995), Ljudje s posebnimi potrebami in dvojna diskriminacija. *Socialno delo*, 34, 5: 303–307.

Kuhar, R., Guzelj, P., Drolc, A., Zabukovec, K. (1999), *O nasilju: Priročnik za usposabljanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Lamovec, T. (1998), *Psihosocialna pomoč v duševni stiski*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Lampič, M., Horvat, D. (2004), *Skupina za samopomoč kot oblika pomoči ženskam z izkušnjo nasilja*. V: Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, Plaz, M. (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik*. Ljubljana: Društvo SOS.

Leskošek, V., Urek, M., Zaviršek, D. (2010), *Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in partnerskih odnosih: Končno poročilo 1. faze raziskovalnega projekta*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo. Elektronski vir

<http://www.arhiv.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/NasiljeRaziskava2010.pdf>
(11. 6. 2015)

Leskošek, V., Antić Gaber, M., Selišnik, I., (ur.) (2013), *Nasilje nad ženskami v Sloveniji*. Maribor: Založba Aristej.

Lešnik Mugnaioni, D. (2004), *Kakšna je terminologija na področju obravnave nasilja nad ženskami in otroki*. V: Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, Plaz, M. (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: Priročnik*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (15–18).

Lešnik Mugnaioni, D. (2004), *Vrstniško nasilje*. V: Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, Plaz, M. (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: Priročnik*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (81–97).

Mesec, B. (1997), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (študijsko gradivo).

Mesec, B. (1998), *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Milek Ogrinc, M. (2014), *Pristojnosti centrov za socialno delo na področju preprečevanja nasilja v družini*. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (175–189).

Miklič, N. (2014), *Pristojnosti policije na področju preprečevanja nasilja v družini*. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (190–217).

Papež, I. (2004), *Zagovorništvo*. V: Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, Plaz, M. (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: Priročnik*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (137–143).

Plaz, M. (2004), *Nasilje proti ženskam v družini, partnerskih in sorodstvenih zvezah*. V: Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, Plaz, M. (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: Priročnik*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (26–41).

Powers, E. L., Oswald, M. (2004), *Violence and abuse against people with disabilities: experiences, barriers and prevention strategies*. Elektronski vir <http://www.phinational.org/sites/phinational.org/files/clearinghouse/AbuseandViolenceBrief%203-7-04.pdf> (9.11.2014).

Pravilnik o obravnavanju nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (2009), *Uradni list RS* 104/2009. Elektronski vir (<https://www.uradni-list.si/1/content?id=95147>) (20.8.2015).

Pravilnik o načinu dela Komisije za ugotovitev podlage za odpoved pogodbe o zaposlitvi (2005), *Ur. l. RS* 117/2005. Elektronski vir <https://www.uradni-list.si/1/content?id=59799> (20.3.2015).

Pumpernik, D. (1997), *Invalidnost – od diskriminacije proti enakopravnosti: Zgodovinski pregled invalidnosti kot socialnega pojava*. V: Zupan, A., Uršič, C., (ur.), *NEODVISNO ŽIVLJENJE NAJTEŽJE GIBALNO OVIRANIH*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo (41–52).

Pušnik, M. (1999), *Vrstniško nasilje v šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Republika Slovenija Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, *Centri za socialno delo*. Elektronski vir http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci/csd/ (20.1.2015).

RS Statistični urad Republike Slovenije (2014), *Mednarodni dan invalidov 2014*. Elektronski vir <http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=6662> (10.3.2015).

Republika Slovenija Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, *Krizni centri za mlade in otroke*. Elektronski vir http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci/kcm/ (15.3.2015).

Republika Slovenija Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, *Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov*. Elektronski vir http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/invalidi_vzv/konvencija_o_pravicah_invalidov/ (1.6.2015).

Rustja, E. (2014), *Nasilje v družini in vloga vzgojno-izobraževalnih zavodov pri njegovi obravnavi*. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (235–242).

Rutar, D. (1996), Tri razprave o teoriji hendikepa. *AWOL (časopis za socialne študije)*, 2, 1: 1–123.

Rutar, D. (1997), Kaj je hendikep. *AWOL (časopis za socialne študije)*, 3, 1: 5–46. Ljubljana: YHD – Društvo za teorijo in kulturo hendikepa.

Salvatore L., Meško, G., Bučar Ručman, A. (ur.) (2007), *Načini žensk s soočanjem z zalezovanjem: Priročnik za žrtve in strokovnjake*. Evropska komisija. Elektronski vir http://stalking.medlegmo.unimo.it/questionnaire/manuale/manuale_Slovenia.pdf (10. 11. 2014).

Slana, S. (2008), *Nasilje nad invalidnimi osebami v zasebni sferi in/ali v partnerskih odnosih: raziskava Urada za enake možnosti*. Ljubljana: Urad za enake možnosti.

Sušnik, A. (2004), *Svetovalno delo z moškimi, ki izvajajo nasilje nad ženskami*. V: Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, Plaz, M. (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: Priročnik*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (235–240).

Šuštar, B. (1998), *Slovenski invalidi na prelomnici tisočletja*. V: Uršič, C., Zupan, A., Podobnik, J. (ur.), *Skupaj smo močnejši: Zbornik*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo (9–18).

Urek, M. (2005), Skrit e zgodbe: ženske, hendikep in nasilje v družini. *Socialno delo*, 44, 1–2: 73–39.

Urek, M. (2013), *Zagovorništvo: Priprave na prakso 3. letnika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (interno gradivo).

Uršič, C. (2008), *Konvencija o pravicah invalidov*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Vanček, N. (2002), *Nasilje in otroci s posebnimi potrebami*. V: Aničič, K., Lešnik Mugnaioni, D., Plaz, M. (ur.), *Nasilje – nenasilje*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica (77–102).

Verbnik Dobnikar, T. (2002), *Nasilje v šoli*. V: Aničič, K., Lešnik Mugnaioni, D., Plaz, M. (ur.), *Nasilje – nenasilje*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica (35–76).

Videmšek, P. (1999), *Opolnomočenje prizadetih ljudi na področju spolnosti in preprečevanju spolnih zlorab*. Ljubljana: Fakulteta za podiplomski humanistični študij (magistrsko delo).

Videmšek, P. (2013), Vpliv družbenih gibanj na razvoj socialnega dela v Sloveniji. *Socialno delo*, 56, 2–3: 129–138.

Zabukovec Kerin, K. (2002), *Vrstniško nasilje v šoli*. V: Aničič, K., Lešnik Mugnaioni, D., Plaz, M. (ur.), *Nasilje – nenasilje*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica (103–122).

Zakon o enakih možnostih žensk in moških (2002), *Ur. l. RS 61/2007 (ZEMŽM)*. Elektronski vir <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2007-01-3299> (20.3.2015).

Zakon o delovnih razmerjih (2013), *Ur. l. RS 21/2013 (ZDR)*. Elektronski vir <https://www.uradni-list.si/1/content?id=112301> (20.3.2015).

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (2010), *Ur. l. RS* 94/2010 (ZIMI). Elektronski vir <https://www.uradni-list.si/1/content?id=100876> (20.3.2015).

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008), *UR.l. RS* 16/2008 (ZPND). Elektronski vir <https://www.uradni-list.si/1/content?id=84974> (15.11.2014).

Zakona o socialnem varstvu (2007), *UR.l. RS* 3/2007 (ZSV-UPB2). Elektronski vir <http://www.uradni-list.si/1/content?id=77822> (20.3.2015).

Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (2004), *Ur. l. RS* 93/2007 (ZUNEO). Elektronski vir <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?sop=2004-01-2295> (20.3.2015).

Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (2004), *UR.l. RS* 98/2014 (ZZRZI-UPB2). Elektronski vir <https://www.uradni-list.si/1/content?id=78532> (20.3.2015).

Zaviršek, D. (1994), *Ženske in duševno zdravje*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Zaviršek, D. (1995), Ljudje, ki potrebujejo pomoč za samostojno življenje. *Socialno delo*, 34, 5: 281–285.

Zaviršek, D. (1997), Diskurzi o nasilju in pomoči. *Socialno delo*, 36, 5–6: 329–345.

Zaviršek, D. (2000), *Hendikep kot kulturna travma*. Ljubljana: Založba/*cf.

Zaviršek, D. (2002), *Nevidno nasilje - normativnost in normalizacija nasilja nad ljudmi z gibalnimi, senzornimi in intelektualnimi oviranostmi*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Zaviršek, D. (2004), *Od aktivizma do profesionalizacije: Refleksija delovanja ženskih nevladnih organizacij na področju nasilja nad ženskami in otroki v Sloveniji*. V: Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, Plaz, M. (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: Priručnik*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (1–13).

Zaviršek, D. (2013), *Nasilje nad ženskami z gibalnimi, senzornimi in intelektualnimi ovirami: patologizirana resničnost*. V: Leskošek, V., Antić Gaber, M., Selišnik, I., (ur.), *Nasilje nad ženskami v Sloveniji*. Maribor: Založba Aristej (133–158).

Zaviršek, D. (2014 a), *Nasilje nad hendikepiranimi ženskami*. V: Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja (106–122).

Zaviršek, D. (2014 b), *Opredelitev hendikepa in razvoj študija hendikepa v socialnem delu*. *Socialno delo*, 53, 3–5: 133–146.

Završnik, R. (2001), *Nasilje nad ženskami s prizadetostmi*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (diplomska naloga).

Zupan, A. (1997), *Tehniški pripomočki in pogoji okolja kot pomoč neodvisnosti*. V: Zupanc, A., Uršič C., *Neodvisno življenje najtežje gibalno oviranih*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo (33–40).

9 PRILOGE

9.1 VODILO ZA INTERVJU

Priloga 1: VODILO ZA INTERVJU ZA UPORABNICE

1. DOŽIVLJANJE NASILJA

- časovno doživljanje nasilja
- oblike nasilja
- zavedanje nasilja
- pogovor o nasilju

2. POMOČ IN PODPORA

- prva poiskana pomoč
- druge institucije
- ustreznost pomoči in podpore

3. PRILAGOJENA VARNA HIŠA

- časovno bivanje v varni hiši
- vrsta pomoči in podpore
- ustreznost pomoči in podpore
- način življenja v varni hiši
- življenje po nasilju

4. NASILJE IN HENDIKEPIRANOST V SLOVENIJI

- osebno mnenje in izkušnje
- spreminjanje razumevanja nasilja

Priloga 2: VODILO ZA INTERVJU ZA STROKOVNE DELAVKE

1. ORGANIZACIJA DELA

- strokovni delavci
- dodatna izobraževanja
- zapisovanje ovir

2. STORITVE POMOČI IN PODPORE

- postopek prijave nasilja

- raznolikost storitev

3. SODELOVANJE Z DRUGIMI INSTITUCIJAMI

- najbolj pogoste
- ustreznost sodelovanja

4. HENDIKEPIRANE ŽRTVE NASILJA

- izkušnja nasilja
- realnost prijav
- ločevanje žrtev na hendikepirane in nehendikepirane

5. NASILJE IN HENDIKEPIRANOST V SLOVENIJI

- strokovne izkušnje
- dandanes možne spremembe
- omejitve družbe

9.2 PRIMER ANALIZE V TABELI

Priloga 3: ANALIZA UPORABNIC

U1	Uporabnica 1
U2	Uporabnica 2
U3	Uporabnica 3

KATEGORIJE /PODKATEGORIJE	IZPIS RELEVANTIH IZJAV	KLJUČNI POJMI	UGOTOVITVE
DOŽIVLJANJE NASILJA a) Časovno doživljanje nasilje b) Oblike nasilja c) Zavedanje nasilja č) Pogovor o nasilju	U1a): <u>V letu 2011,</u> <u>ko sem dobila</u> <u>voziček se je začelo</u> <u>kazati bolj, prisotno</u> <u>pa je bilo tudi že</u> <u>prej.</u> U1b): <u>Besedno,</u> <u>psihično</u>	a) večletno nasilje nasilje povezano z oviro	Uporabnice so doživljale nasilje vrsto let. Ena uporabnica je bila žrtev nasilja že od otroštva. Pri dveh uporabnicah je nasilje postalo še bolj intenzivno, ko sta postali gibalno

	<p><u>Fizično</u> <u>Fizično le enkrat.</u> <u>Tudi ekonomsko.</u> <u>Ampak tega nisem</u> <u>sprevidela dokler ni</u> <u>prišlo do tožbe za</u> <u>skrbništvo.</u> <u>Takrat je prišlo na</u> <u>dan marsikaj</u> <u>njegove laži glede</u> <u>denarja in kredita.</u> <u>Hkrati pa tudi izraba</u> <u>moje kartice</u></p> <p>U1c): <u>Še vedno se</u> <u>nisem dejansko</u> <u>zavedala.</u></p> <p>U1č): <u>Na začetku po</u> <u>resnici povedano ne,</u> saj ni bilo izrazito. Kasneje ko je vse skupaj <u>prerastlo v</u> <u>psihično</u> <u>enkrat v fizično</u> <u>nasilje, sem se o tem</u> <u>pogovarjala s</u> <u>kolegicami po</u> <u>telefonu.</u></p> <p>U2a): V bistvu <u>že od</u> <u>majhnega.</u></p>	<p>b) raznolikost oblik laž verbalna zloraba manjšanje problema</p> <p>c) naivnost nevednost</p> <p>č) osamljenost pomoč prijateljev</p> <p>a) večletno nasilje težko otroštvo celo življenje</p>	<p>ovirani.</p> <p>Ena uporabnica je doživljala psihično, fizično in ekonomsko nasilje. Vendar se ni zavedala, da je njen partner nasilen. Druga uporabnica je bila žrtev fizičnega nasilja, psihičnega, ekonomskega in zanemarjanja. Bila pa je tudi opazovalka, ko je oče pretepal mamo. Celotno življenje se je zavedala, da doživlja nasilje, ampak ga je opravičevala skozi različne načine. Oče jo je skozi udarce želel »popraviti«, da ne bi več imela ovire. Kasneje je doživljala nasilje s strani mame in sestre. Tretja uporabnica je doživljala zanemarjanje, fizično, psihično in ekonomsko nasilje s strani partnerja. Na invalidskem vozičku</p>
--	--	--	--

	<p>U2b): S strani mame <u>psihično</u> <u>čustveno</u>. tudi <u>finančno</u>. Oče pa je dodal <u>telesno</u>. <u>Pa ni se mogu sprijaznat da sem invalid in je počeu stvari, ki je mislil, da bom potem lahko hodila. Obračal me je na glavo, vlekel za noge.</u> <u>Izvajal je tudi nasilje nad mamom.</u> <u>Včasih je blo to hujš gledat, kakor pa če se je nas lotu.</u></p> <p>U2c): Ko sem bila <u>mlajša sem doživljala nasilje</u>, kot nekaj <u>zlo zoprnega</u>. Ko pa <u>drugi niso to tko resno jemal, sem mislila, da pol pa še res ni tko hudo</u>. Moram tudi priznati, da sem bila precej <u>vzišena in sem mislila kaj pa je to</u></p>	<p>b) opazovalec mučenje raznolikost oblik izboljšanje stanja zloraba</p> <p>c) minimaliziranje nevednost družben pogled</p>	<p>je pristala zaradi stresa od nasilja. Vse tri uporabnice so se zaupale drugi osebi glede nasilja. Dve sta vztrajno iskali pomoč pri sorodnikih, prijateljih in javnih ustanovah. Ena pa se je zaupala prijateljici.</p>
--	--	--	--

	<p><u>psihično nasilje. S</u> <u>to pa ni nč tazga.</u> <u>Če te tepejo je hudo,</u> <u>dršč pa ne.</u></p> <p>U2č): <u>Kot otrok zlo</u> <u>velik.</u> <u>Z različnimi delavci</u> <u>v internatu</u> <u>s socialno delavko</u> tam Ampak ker so me <u>redki resno jemal,</u> <u>kljub dokazom, ki so</u> <u>jih vidl, sem s tem</u> <u>prenehala.</u> <u>Kasneje se o tem,</u> <u>nisem</u> kej dost okol <u>pogovarjala</u> <u>razen s</u> <u>psihoterapevko.</u> <u>Misla sem, da me</u> <u>ljudje ne bojo resno</u> <u>jemal.</u> Imela sem <u>eno</u> <u>prjatlco, sošolko, ki</u> <u>sem ji omenila</u> <u>dogajanje</u> in mi je precej stala ob strani.</p> <p>U3a): <u>Trajalo je več</u></p>	<p>č) strokovni delavci nezaupanje prijateljstvo nestrokovnost</p>	
--	---	--	--

	<p><u>kot pet let predenj</u> <u>sem prišla na</u> <u>voziček.</u> <u>Na vozičku sem pa</u> <u>od leta 2005.</u> <u>Po letu 2005 sem</u> <u>prišla na voziček, je</u> <u>bilo še hujše.</u> <u>Nasilje je ži prej</u> <u>delal.</u> <u>Prej ko sem še js</u> <u>hodla</u></p> <p>U3b): <u>Mi ni hotu nič</u> <u>pomagat.</u> <u>Mene je zeblo</u> <u>nisem imela kaj jest.</u> <u>Zaprta sem bila notr.</u> <u>Ven nisem mogla,</u> <u>ker so bile stopnice</u> <u>tud mi ni hotu</u> <u>pomagat.</u> <u>Še skozi okno nisem</u> <u>smela gledati</u> <u>zaklepal me je</u> <u>hrane ni bilo v</u> <u>hladilniku.</u> <u>Vse oblike.</u> <u>Največ to psihično.</u> <u>Podcenjevanje</u> <u>zmerjanje</u> <u>tepu me je.</u></p>	<p>a) nasilje in ovira večletna zloraba</p> <p>b) trpinčenje poniževanje zanemarjanje sovražnost verbalna zloraba</p>	
--	--	---	--

	<p>U3c): <u>Jož, kaj si vi mislite. To je bilo res tako nasilje... a vete.</u> <u>Na vozičku sem od leta 2005.</u> <u>Ker sem padla in niso vedl ka je.</u> <u>Tri mesce sem bla v bolnici</u> <u>Tam sem bla kr dougo.</u> <u>Na koncu so ugotovili, da naj bi bili živci.</u> <u>Bla sem pč od psihičnega matretiranja skož.</u> <u>Grozno je blo</u></p> <p>U3č): <u>Ja, js sem otrokom povedala.</u> <u>Klicala sem na Center na socialno.</u> <u>Povedala sem ka mi dela.</u> <u>Ja bratje in sestre.</u> <u>Sam js priče nisem imela.</u> <u>Mogoče edino mlajši sin, ko je še bil doma.</u></p>	<p>c) spoznanje sekundarni hendikep</p> <p>č) strokovni delavci bližnji sorodniki nestrokovnost strah brezupnost iskanje pomoči odgovornost na otroke želja po pomoči</p>	
--	--	---	--

	<p><u>Tk, da js sem imela priče, katerim sem povedala, ne pa koga ki je to videl. Od zdravnice, do socialne delavke, sinov.</u></p> <p><u>Ko je bilo to vsak dan, sem poklicala sina.</u></p> <p><u>Da če bo do česa prišlo, da on ve vse.</u></p> <p><u>Js sem po vsem bila čisto psihično uničena.</u></p> <p><u>Niti glasa nisem mogla spraviti iz sebe.</u></p> <p><u>Nisem imela več besed, nisem več vedela, komu naj še povem</u></p>		
<p>POMOČ IN PODPORA</p> <p>a) Prva poiskana pomoč</p> <p>b) Druge institucije</p> <p>c) Ustreznost pomoči in podpore</p>	<p>U1a) Partner je bil enkrat fizično nasilen do mene in takoj po tistem <u>je klical najino zakonsko svetovalko. Verjetno ji je povedal, saj me je klicala, ali jaz njo potem, se ne</u></p>	<p>a) Terapevt center za socialno delo razhod prijava zaradi skrbništva strah</p>	<p>Zaradi doživljanja nasilja se ena od uporabnic ni obrnila na nobeno organizacijo ali javno ustanovo. Šele kasneje, ko je prišlo do razveze in pogovora glede skrbništva se je</p>

	<p><u>spomnim dobro. Spraševala me je kako sem, ali mi pošlje reševalce in policijo.</u> Odgovorila sem ji, da sem v redu in da naj nikogar ne pošilja. <u>Zatem sem se preselila nazaj k staršem, ki so mi svetovali naj ga ne prijavim</u> <u>Upoštevala sem njihovo mnenje</u> <u>Ko pa je on vložil skrbništvo za najino hčerko sem se odločila, da ga prijavim.</u> <u>najprej obrnila na Center za socialno delo v domačem kraju,</u> <u>nato še na policijo.</u></p> <p>U1b): <u>Obrnila sem se še na policijo v domačem kraju,</u> ki jo bom poimenovala policija B. Policija B je <u>podala prijavo na policijo v kraj od</u></p>	<p>b) policija centri za socialno delo pomoč po zakonu nevladne</p>	<p>odločila prijaviti nasilje. Sledila je zakonsko določenim korakom. Prijavo je naredila na centru za socialno delo. Partner je po prvem fizičnem nasilju sam javil njuni terapevtki, katera tega ni prijavila. Kasneje, ko je živela že pri starših je iskala umik v varnih hišah. Zaradi neustrezne prilagojenosti so jo zavrnil. Drugi uporabniki so v otroštvu pomagale socialne delavke. Iskale so ji prenočišča čez vikend in pridobile so ji oblačila. Kot odrasla se je najprej obrnila na psihoterapevko. Kasneje pa na nevladne organizacije in center za socialno delo. Tretja uporabnica se je najprej obrnila na center za socialno delo. Kasneje pa je</p>
--	--	---	---

	<p><u>bivšega partnerja</u>, ki naj bo <u>policija A. stik s Centrom za socialno delo iz kraja bivšega partnerja</u>. <u>sem klicala še v dve drugi varni hiši</u> in nobena ni prilagojena mojim potrebam, se pravi osebam na vozičku. <u>so me napotili v krizni center</u> <u>Po tem sem izvedela za varno hišo, ki je prilagojena mojim potrebam</u></p> <p>U1c): <u>Bila sem seznanjena, da so dolžni obvestiti policijo o dogodku in obrazložili so mi postopek procesa. Spraševali so me, če sem zdaj v varnem okolju ali se počutim ogroženo z njegove strani.</u> <u>Gospa je poslušala kar imam za</u></p>	<p>organizacije</p> <p>c) bila je slišana upoštevanost pridobljene informacije pogovor opolnomočenje strokovnost stereotipi institucionalno nasilje nestrokovnost neprilagojeno</p>	<p>iskala mnogo načinov pomoči in podpore. Kadarkoli je prišlo do nasilja je klicala sina, povedala je osebni zdravnici, patronažni sestri. Nihče ni podal pojave. Strokovne delavke so nasilje opravičevale na različne načine. Ob tem se je počutila brezupno in osamljeno. Po prijavi je sodelovala s kriminalistom in tožilstvu.</p> <p>Kot ustrezno podporo in pomoč so označile, da jim je vse obrazloženo, nekdo jih je poslušal, jim dal občutek veljave in svetoval. Skozi pogovor so jih opolnomočili. Eni uporabniki so pomagali tudi finančno. Vse tri imajo tudi izkušnjo nestrokovnosti in obsojanja s strani</p>
--	--	---	---

	<p><u>povedati</u> <u>Vse kar sem</u> <u>potrebovala so mi</u> <u>povedali in razložili.</u> <u>Vse so mi lepo</u> <u>obrazložili</u> <u>sem bila zelo</u> <u>zadovoljna.</u></p> <p>Center A, pa raje sploh ne govorim.</p> <p><u>Socialna delavka mi</u> <u>je očitala, da je otrok</u> <u>z očetom bolj</u> <u>mobilen, ter da je</u> <u>zaradi mene morala</u> <u>zamenjati pisarno.</u> <u>Njen odnos je bil</u> <u>nesramen in</u> <u>nekorekten.</u></p> <p>Na policiji B so <u>bili</u> <u>zelo korektni.</u> <u>Z njihovim delom</u> <u>sem bila zadovoljna.</u> <u>S policijo A pa</u> <u>nisem imela veliko</u> <u>kontakta.</u></p> <p>U2a): <u>Kot otrok sem</u> <u>morala imeti kontakt</u> <u>s CSD.</u></p> <p>V osnovni šoli <u>so mi</u> <u>dajal materialno</u> <u>pomoč za obleke, saj</u></p>	<p>okolje zavrnitev</p>	<p>strokovnih delavcev. Med obravnavami so veljale za manjvredne. Strokovne delavke so nasilje minimalizirale in opravičevale.</p>
--	--	------------------------------	---

	<p>mi jih doma niso. <u>V internatu sem imela stik z dvema socialnima delavkama tam.</u> <u>Oni sta mi rihtali nastanitve za čez vikend.</u> <u>Ker sem po 15. letu zrd nasilja prenehala hoditi domov.</u> Kot odrasla sem se obrnala <u>na študentsko organizacijo Srce.</u></p> <p>U2b): <u>Na varno hišo Ljubljana, ki je prilagojena.</u> Ne spomnem se kakšne ovire so že bile, ampak v hišo takrat nisem mogla. V <u>hiši Kristusa Odrešenika</u> sem živela pol leta, potem pa sem morala oditi. Gospa iz varne hiše je vedela za mojo stisko, zato je sklicala sestanek in so mi <u>povedali za</u></p>	<p>a) odraščanje center za socialno delo dijaški dom psihoterapija</p> <p>b) različne organizacije prenočišče podpora nevladne organizacije vladne organizacije</p>	
--	--	--	--

	<p><u>varno hišo Vizija.</u></p> <p>Pred tem sem se tudi <u>obrnala na Društvo YHD.</u></p> <p>Obrnala sem se tudi na <u>Zvezo slepih. Pa mi niso pomagal.</u></p> <p><u>V obdobju enega leta, ko sem bila doma sem imela enkrat obisk socialnih delavk, in sem omenla, da se ne razumemo.</u></p> <p>U2c): Zlo sem hvaležna psihoterapevtki, ki mi je odprla oči.</p> <p><u>Ves čas se je trudila.</u></p> <p>Najprej je šlo za <u>terapevtske pogovore.</u> Kasneje pa tudi za <u>finančno in pravno svetovanje.</u></p> <p>CSD - <u>Pa so zavile da je včasih treba mau potrpet in da ni tko hudo. Ker pa imam že od prej slabe izkušnje s socialnimi</u></p>	<p>c) delo na sebi</p> <p>izpopolnjevanje</p> <p>strokovnost</p> <p>hvaležnost</p> <p>zadovoljstvo</p> <p>nestrokovnost</p> <p>stereotipi</p> <p>osebne izkušnje</p> <p>iskanje pomoči</p> <p>svetovanje</p>	
--	--	--	--

	<p><u>delavkami sem rekla, da ne bo šlo tko.</u> Zveza slepih- <u>Občutek sem dobila, da se niso želeli s tem ukvarjati</u> YHD- <u>Sam tuki niso našl nubene rešitve</u> <u>So bili pa pripravljeni.</u> VIZIJA- <u>Tam so mi pa ful pomagal in me sprejel.</u> Vse dokler ni bil prostor zame v varni hiši Ljubljana.</p> <p>U3a): <u>V CSD Konjice. Pet let predenj sem prišla na voziček.</u> Slokarjeva mi je rekla, da bo <u>poslala prošnje za dom na več domov.</u> <u>Svetovala mi je odhod od doma. Da se naj odločim in grem Prvotno dom ni imel zveze z nasiljem.</u> <u>Na društvo</u></p>	<p>a) center za socialno delo vladna organizacija</p>	
--	---	--	--

	<p><u>paraplegikov JZ Štajerske</u></p> <p>U3b): <u>Zdravnici sem vse sproti povedala, kaj mi dela.</u></p> <p><u>Šla sem na operacijo in po njej je patronažna sestra tudi videla da nimam za jesti, je rekla da tako to ne gre naprej.</u></p> <p><u>Edino mogoče bi se morala obrniti še na policijo</u></p> <p><u>Sam js sem se bala.</u></p> <p><u>Kriminalist bo ovadil zdravnico in tudi socialno delavko.</u></p> <p><u>Na društvo paraplegikov JZ Štajerske.</u></p> <p><u>Preko zveze paraplegikov Slovenije sem zvedela za varno hišo Vizija. <u>Preko socialne delavke Špele</u></u></p> <p><u>In zdaj nazadnje mi je tudi Julička</u></p>	<p>b) močno iskanje pomoči zdravstvo družina nevladne organizacije policija tožilstvo</p>	
--	--	---	--

	<p><u>pomagala kolikor je bilo v njeni pristojnosti. Zapisala je, kot vi dans. Sem ji vse povedala kaj mi dela. sestra poklicala policijo. Js bi jo tudi sama, sam sem bila samo tri dni v domu. sem otrokom povedala</u></p> <p>U3c): Ker <u>socialna delavka ni nikjer omenila, v nobenih zapisih, da je šlo za nasilje. Zdaj, da bi otroci... vsak mi je rekel, da moram sama povedati. Zdravnica ni naredila nič. Njen odgovor je pa bil, brez skrbi, sj ne bo, sj ne bo. Ja, ja ni bilo odziva, nič. Js sem bila sama za vse. In sem bila zadovoljna, da smo se pogovarjali. So</u></p>	<p>c) nestrokovnost stereotipi osamljenost brezupnost olajšanje pridobljena pomoč veselje strokovnost finančna podpora</p>	
--	--	--	--

	<p><u>rekli, da kot društvo stanovanja nimajo, da za v dom mi pa lahko pomagajo. denarno pomoč. Predsednik mi je tudi rekel, da se moram odločiti in iti.</u></p> <p><u>so mi predlagali, da nimam drugega izhoda, kot da grem v dom</u></p> <p><u>Sem bila vesela.</u></p> <p><u>Sma se s kriminalistom tud usedla in pogovorila.</u></p>		
<p>PRILAGOJENA VARNA HIŠA</p> <p>a) Časovno bivanje v varni hiši</p> <p>b) Vrsta pomoči in podpore</p> <p>c) Ustreznost pomoči in podpore</p> <p>č) Način življenja v varni hiši</p> <p>d) Življenje po nasilju</p>	<p>U1a): <u>Malo manj kot eno leto.</u></p> <p>U1b): <u>Pogovore sem imela s predsednico, ko sem želela. V varno hišo ni prihajala vsak dan, sva se sproti dogovarjale.</u></p> <p><u>Predsednica mi je nudila oporo vedno ko sem jo</u></p>	<p>a) dolgotrajna podpora</p> <p>b) pogovor po želji zunanji sodelavci finančna podpora prostovoljstvo umik</p>	<p>Ena uporabnica je bivala v varnem stanovanju društva Vizija skoraj eno leto. Druga je v varni hiši preko društva Vizija bivala malo manj kot pol leta, v varni hiši Ljubljana pa skoraj eno leto. Tretja uporabnica ima dlje trajajočo izkušnjo telefonskega</p>

	<p><u>potrebovala.</u> <u>S socialno delavko s</u> <u>področja podpore</u> <u>sem se srečala</u> <u>enkrat.</u> <u>S socialno delavko s</u> <u>področja svetovanja</u> <u>financ večkrat.</u></p> <p>U1c): <u>Nasplošno</u> <u>sem dobila vse kar</u> <u>sem želela.</u> <u>Imela sem dostop do</u> <u>interneta</u> <u>lahko sem</u> <u>komunicirala z</u> <u>odvetnikom in</u> <u>zdravstvenim</u> <u>osebjem. V času, ko</u> <u>še zaradi varnosti</u> <u>nisem odhajala iz</u> <u>hiše, so mi vedno</u> <u>priskrbeli</u> <u>potrebščine iz</u> <u>trgovine in</u> <u>drogerije.</u> <u>Rednih svetovalnih</u> <u>pogovorov nisem</u> <u>rabila.</u> <u>pomembno, da mi</u> <u>nekdo daje podporo</u> <u>ves čas.</u> <u>Poslušala me je in</u></p>	<p>c) izpolnjene želje kontakt z drugo obliko pomoči občutek da je nekomu mar zadovoljstvo</p>	<p>svetovanja s varno hišo Vizija. V njej ni bivala.</p> <p>Uporabnici, ki sta bivali v varni hiši Vizija sta prejeli individualne pogovore po želji. Ena od uporabnic jih je zavrnila, saj nimajo strokovno izpopolnjenega kadra in ji tako niso mogli omogočiti kar je potrebovala. Obema je bila omogočena uporaba tehniških pripomočkov, pomoč prostovoljcev, finančna opora, umik in nov začetek. Sodelovanje s centrom za socialno delo je koristila samo ena uporabnica. Obe sta bili izredno zadovoljni s ponujeno pomočjo. Uporabnica 2 je izpostavila, da je predsednica kdaj minimalizirala njen problem.</p>
--	---	---	--

	<p><u>mi svetovala v konkretnih situacijah.</u></p> <p><u>Čutila sem, da je nekdo ob meni</u></p> <p>U1č): <u>Ves čas bivanja sem za vse skrbela sama</u></p> <p><u>Sem kuhala prala</u></p> <p><u>Prostovoljci so šli v mesto in v trgovine.</u></p> <p><u>Vozili so me po sodnih in zdravstvenih opravkih.</u></p> <p><u>Enkrat mesečno je prišla gospa, ki je generalno očistila hišo. Čistila je tudi na krajih, ki jih nisem dosegla.</u></p> <p><u>prijateljicami smo se slišale po mobitelu.</u></p> <p>U1d) <u>Iz hiše sem šla direktno v bolnico, tako da sem zdaj par dni na svojem.</u></p> <p><u>Vse je še čisti začetek se šele privajam.</u></p>	<p>č) osebna samostojnost</p> <p>kontakt s prijatelji</p> <p>zdravstveni opravki</p> <p>d) novo obdobje nesigurnost iskanje</p>	<p>V varni hiši Ljubljana je uporabnica prejela individualne pogovore, finančno pomoč, možnost prenočišča in sodelovanje z drugimi organizacijami. Do nje so bili strokovni, pomoč je bila ustrezna.</p> <p>Uporabnica 3 je z varno hišo komunicirala preko telefona. Pogovarjali sta se o nasilju in počutju uporabnice. Predsednica si je vse zapisovala.</p> <p>Spodbujala jo je k odhodu iz nasilnega okolja. Zaradi pravil v varni hiši se uporabnica za bivanje ni odločila. Tako sta iskali druge rešitve. Uporabnica je bila s prejeto podporo in pomočjo več kot zadovoljna.</p>
--	--	---	---

	<p>U2a): <u>Približno pet mesecev v Viziji, približno osem v Ljubljani.</u></p> <p>U2b): V Viziji so mi predvsem <u>pomagali finančno.</u></p> <p>Potem sem dobila tudi <u>naročilnico za obleke neki za obutev. bone za hrano. zrihtal tudi računalnik, da sem lahko srfala po internetu. televizijo, da sem lahko poslušala oddaje. nisem imela stikov s socialnimi delavci. Vsa pomoč je bila v sklopu te hiše.</u></p> <p>V varni hiši Ljubljana tudi <u>nisem rabla stroškov plačevati. so mi dajal tudi za hrano. psihološko pomoč. Tuki (v društvu Vizija) <u>glah ne.</u></u></p>	<p>a) dolgotrajna podpora</p> <p>b) denarna podpora pridobitev tehniških pripomočkov prenočišče začasen umik neznanje svetovalnih pogovorov prostovoljstvo individualni pogovor osnove za življenje umik</p>	<p>Ena izmed uporabnic je bila pri bivanju v varni hiši samostojna. Sama si je kuhala, prala oblačila in skrbela za čistočo. Prostovoljci so ji pomagali pri vožnji, nakupu in čiščenju za njo nedosegljivih prostorov. Redno se je slišala s prijatelji.</p> <p>Druga uporabnica je pri vsakdanjih opravilih potrebovala pomoč. Z njo je bivala njena asistentka. Prostovoljci so ji pomagali pri vožnji, nakupih in drugih opravilih. V varni hiši Ljubljana je prišla v stik z nevladno organizacijo, pri kateri koristi pomoč pri kuhanju in pospravljanju. Med bivanjem se je tudi družila s prijatelji.</p> <p>Življenje po nasilju vsaka uporabnica</p>
--	---	--	--

	<p>pogovore) <u>Gospa ni čist zverzirana v tem.</u></p> <p>U2c): <u>Sploh v društvu Vizija. Nadpovprečno. Včasih sem imela občutek, da predsednica Vizije ni tko čutla kaj doživljam. Moj problem je želela zmanjšat kot je v resnici bil. Da ni tko pomemben, da so še drugi ki so še velik hujš.</u></p> <p><u>VH LJ - Proti koncu, ko sem že dobila to stanovanje, vendar je bilo neprimerno, ker je bilo še treba neki zagradit, so me uprašal kdaj mislim it.</u></p> <p><u>Zaradi tega sem se počutla odveč. Me je zlo bolel.</u></p> <p><u>Men je takrat blo čist useen.</u>(za svetovalne pogovore</p>	<p>c) več kot izpolnjena pričakovanja zadovoljstvo manjšanje problema olajšanje hvaležnost pridobitev lastnega stanovanja prizadeta čustva občutek nezaželjenosti</p>	<p>doživlja drugače. Ena je ravno pred intervjuju prišla iz varne hiše, zato jo je še strah. Zaveda se, da je to njen nov začetek in gre korak za korakom. Druga uporabnica se je ponovno začela družiti s prijatelji, odnosi s sorodniki so se ji izboljšali, še naprej dela na sebi. Kljub možnosti asistentke in koriščenja pomoči pri tuširanju in kuhanju poskuša biti čim bolj samostojna. Tretja uporabnica je zdaj srečnejša. Samostojno skrbi zase. Dobro sodeluje s socialno delavko. V okolju, kjer živi, se počuti koristno. Pogreša svoje sinove, ampak se zaveda da je za njo tako najbolje.</p>
--	--	---	--

	<p><u>Najbolj pomembni mi je blo, da mam streho nad glavo da finančno črez pridem.</u></p> <p>U2č): <u>Zrihtal so čiščenje enkrat na teden.</u> <u>Prostovoljci so me vozl v trgovino.</u> <u>V sami varni hiši Ljubljana, pa sem prišla do društvo Pristan.</u> Kjer še dons koristim njihovo pomoč pri tuširanju in kuhanju. <u>moja asistentka Valerija, preko YHD je bla ob men.</u> <u>šofer iz YHD En vikend sem šla tudi k prjatlu domou.</u></p> <p>U2d) <u>V redu Sem samostojna.</u> <u>Situacija doma se spreminja.</u> <u>Šla sem na koncert s svojo sestro.</u> <u>Dobila sem poklon</u></p>	<p>č) dodatna pomoč pri vsakdanjih opravilih opravki druženje</p> <p>d) ponovno druženje s prijatelji izboljšanje odnosov zadovoljivo</p>	
--	--	---	--

	<p><u>od mame</u> <u>Zdj celo mama</u> <u>pride, se oglasi.</u> <u>Se trudi in to ji</u> <u>štejem v plus.</u> <u>Z enmu prijatlu sem</u> <u>ponovno vzpostavila</u> <u>stike, ker prej sva</u> <u>zaključla</u></p> <p>U3b): <u>Vse preko</u> <u>telefona.</u> Midve se nisma prej poznali, dokler js nisem tule prišla. <u>Zmeri me je klicala</u> <u>kok sem. Gospa</u> <u>Julčka je predlagala,</u> <u>da bi šla v varno</u> <u>hišo.</u> <u>Ne bi smela imeti</u> <u>nubenga obiska,</u> <u>telefona. Pa sem ji</u> <u>rekla, da sem</u> <u>hvaležna, da je</u> <u>predlagala, ampak v</u> <u>takem sem zdaj in se</u> <u>zato nisem odločila.</u> <u>Bila pa sem takoj za</u> <u>odhod.</u> <u>je predlagala odhod</u> <u>v dom.</u></p>	<p>življenje samostojnost</p> <p>a) telefonsko svetovanje možnost umika iskanje drugih rešitev podpora pogovor občutek, da te nekdo sliši upoštevanje</p>	
--	---	---	--

	<p><u>Poslala je več vlog v različne domove.</u> <u>Beležila si je najine pogovore in nasilje.</u> <u>Vse kar sem ji povedala.</u> <u>ona je mene klicala na vsake štirinajst dni. Sva se pogovarjali kako je.</u></p> <p>U3c): <u>Bila sem Sploh zadovoljna resnično vesela, zadovoljna.</u> <u>Velik mi je pomagala ipredlagala.</u> <u>Vse kar sem jo prosla, mi je vse pomagala.</u></p> <p>U3d): <u>Js sem presrečna.</u> <u>Tu imam družbo.</u> <u>Vsi me imajo radi.</u> <u>Vesela sem Hodim pomagat v pralnico, zlagam. Pa mine.</u> <u>Rihtam se čist sama.</u> <u>Imam vse, kar prej nisem imela. Kar</u></p>	<p>c)veselje zadostna pomoč hvaležnost izpolnjene potrebe</p> <p>d)veselje sreča občutek pripadnosti dobro sodelovanje s</p>	
--	---	--	--

	<p><u>sem pogrešala.</u> <u>Socialna delavka je super. Pomagala mi je dobiti finančno pomoč. Pomagam drugim, če je treba komu.</u></p>	<p>strokovnimi delavci pomoč ostalim neskrbno druženje mir</p>	
<p>NASILJE IN HENDIKEPIRANOST V SLOVENIJI</p> <p>a) Osebno mnenje in izkušnje b) Spreminjanje razumevanja nasilja</p>	<p>U1a): <u>Napredek je že sama varna hiša, ki je dostopna invalidom. Namreč, predenj sem prišla vanjo sem klicala še v dve drugi varni hiši in nobena ni prilagojena mojim potrebam, se pravi osebam na vozičku. V Ljubljani mislim, da je še ena, vendar je to premalo, da se ljudje lahko umaknejo. tisti ki trpijo, trpijo zaradi nevednosti ali zaradi katerega drugega razloga. . Premalo je hiš, premalo je izobraževanj.</u></p> <p>U1b): <u>vse ljudi bolj</u></p>	<p>a) <u>varna hiša, ki je arhitekturno prilagojena majhen izbor umika premalo govora o nasilja nad hendikepiranimi</u></p> <p>b) <u>več možnosti umika za hendikepirane ozaveščati hendikepirane o nasilju ozaveščati</u></p>	<p>Vse tri uporabnice se strinjajo, da je v celotni državi premajhen pregled nad nasiljem nad hendikepiranimi. Premalo je možnosti umika in ozaveščanja ljudi. Društvo Vizija deluje na tem področju, vendar kot eno društvo je njen trud premalo. Sprašujejo se tudi komu bi bilo potrebno povedati njihove izkušnje, potrebe in skrbi, da bi se njihov položaj lahko spremenil.</p> <p>Možnost sprememb vidijo v izobraževanju, ozaveščanju, da se o</p>

	<p><u>ozavestilo o nasilju.</u> <u>Dobro, ozaveščajo</u> <u>stop nasilju, ampak</u> <u>potem pa kličeš tri</u> <u>ustanove, pa ti vse</u> <u>rečejo ne ne ne, ker</u> <u>nobena ni</u> <u>prilagojena</u> <u>hendikepiranim</u> <u>osebam. Po eni</u> <u>strani ozaveščajo</u> <u>stop nasilju, po</u> <u>drugi pa mi rečejo,</u> <u>da ne morem k njim.</u></p> <p>Čemu potem ozaveščanje o nasilju, če se nimaš kam zateči?</p> <p><u>Hočeš stran</u> <u>vidiš plakat</u> <u>pokličeš,</u> <u>ampak te ne</u> <u>sprejmejo ker ni</u> <u>prilagojeno za</u> <u>invalide.</u></p> <p><u>Nasilje je nasplošno</u> <u>zadosti ozaveščeno.</u></p> <p><u>Bolj mislim</u> <u>ozaveščenost med</u> <u>temi, ki imajo</u> <u>določene ovire.</u></p> <p><u>Recimo nekdo, ki je</u> <u>giblјiv lahko gre v</u></p>	<p>hendikepirane o možnosti pomoči in podpore</p>	<p>nasilju nad hendikepiranimi govori. Povečati bi se morala možnost umika in položaj hendikepiranih ljudi v Sloveniji. Potrebno bi bilo tudi preveriti odnos strokovnih delavk do hendikepa in nasilja nad hendikepiranimi.</p>
--	--	---	--

	<p><u>krizni center</u> <u>gre na avtobus</u> <u>izgine.</u></p> <p><u>Oseba, ki je pa</u> <u>gibalno ovirana je pa</u> <u>dobesedno odvisna</u> <u>od nekoga in ne</u> <u>zmore vsega sama.</u></p> <p>U2a): <u>Da bi js</u> <u>zasledila kej prov</u> <u>posebnega nč.</u></p> <p><u>Društvo Vizija</u> <u>deluje, nasplošno ne.</u></p> <p><u>Sam js imam to</u> <u>izkušnjo,da se</u> <u>trudijo.</u></p> <p>U2b): <u>Mogoče več</u> <u>ozaveščanja, ker bi</u> <u>se tako bolj stvari</u> <u>odprle.</u></p> <p><u>Fajn bi bilo ljudi</u> <u>senzibilizirat, da bi</u> <u>ljudje sprejel to kot</u> <u>nasilje, da bi kej</u> <u>naredl v tej smeri.</u></p> <p><u>Da bi centri bolj</u> <u>resno jemal.</u></p> <p><u>Ne znam odgovort.</u></p> <p>U3a): <u>Ne vem kirmu</u> <u>bi še človek reku, da</u></p>	<p>a) Delovanje društva Vizije možnost spremembe</p> <p>b) večja strokovnost javnih organizacij sprejetje nasilja v družbi sprejetje nasilja nad hendikepiranimi nevednost upanje</p>	
--	---	---	--

	<p><u>bi kak tak biu, da bi sprožil, da bi imela držala več posluha za invalida.</u></p> <p><u>Kdo bi kam to lahk rekel?</u></p> <p><u>Kar se tiče države, socialne nimajo nubenga nadzora nad nasiljem.</u></p> <p><u>Jaz sem velik rekla, v parlamentu tok razpravljajo o tok stvareh, ne pa o invalidih.</u></p> <p><u>U3b): To bi morala država spremenit.</u></p> <p><u>Do nas invalidov, da bi nam dali več pomoči. Tak, pa nimamo nič. Razn za zdravilišče še imamo</u></p> <p><u>ko zveza paraplegikov plača.</u></p> <p><u>Je kr dobr.</u></p>	<p>a) premajhen pregled nasilja neposlušnost brezupnost</p> <p>b) pozornost hendikepiranim novosti slab položaj nevednost</p>	
--	---	---	--

10 ZAKLJUČEK

V nalogi zagovarjamo koncept hendikepa, saj se ga lahko razume večdimenzionalno. Vsak posameznik je lahko kdaj v svojem življenju oviran. Koncept hendikepa poudarja, da posameznik s svojo boleznijo, poškodbo, stanjem ni primarno oviran, ampak postane hendikepiran v odnosu do družbe, v kateri živi. Družba ne sprejema, ampak omejuje in obsoja posameznika, ki tako ali drugače izstopa, in ravno to ga naredi »hendikepiranega«. Zatorej lahko tudi rečemo, da je hendikep kulturno ustvarjen.

V nalogi smo najprej predstavili koncept hendikepa in razložili, kako ga razumeti. V nadaljevanju smo pisali o tem, kaj je nasilje ter o oblikah in vrstah nasilja.

Zadnji del teoretičnega uvoda smo namenili nasilju nad hendikepiranimi. Razložili smo, kje se nasilje dogaja, oblike nasilja, razloge in posledice nasilja nad hendikepiranimi.

Drugi del diplomske naloge temelji na empiričnem raziskovanju kvalitativne analize. Osnova raziskave so bili intervjuji strokovnih delavk s centrov za socialno delo in strokovnih delavk s policijske uprave ter intervjuji uporabnic storitev pomoči in podpore.

Prvo raziskovalno vprašanje je pokazalo, da se hendikepirane žrtve nasilja lahko za podporo in pomoč obrnejo na centre za socialno delo, tožilstvo, zdravstvo, policijo in na različne nevladne organizacije.

Z drugim vprašanjem smo ugotovili, da mora strokovni delavec uporabnika storitev poslušati, ga upoštevati, mu podati potrebne informacije in ga spoštovati, da je ta zadovoljen s storitvami pomoči.

S tretjim vprašanjem smo ugotovili, da se je razumevanje hendikepa v Sloveniji spremenilo, ljudje z oviro, ki so žrtve nasilja, imajo možnost umika, ter da se dogajajo spremembe v zakonodaji. Kljub temu pa bi bilo treba omogočiti večjo dostopnost storitev in pomoči, več bi lahko bilo terenskega dela in ozaveščanja o nasilju nad hendikepiranimi.

Četrto vprašanje nam je pokazalo, da je ločevanje hendikepiranih žrtev nasilja od nehendikepiranih potrebno le v primeru zbiranja podatkov ali za izboljšanje storitev.

S petim raziskovalnim vprašanjem smo ugotovili, da ima varna hiša, ki je prilagojena za hendikepirane žrtve nasilja, za svoje delovanje določena pravila, red ter storitve pomoči in podpore.

Z zadnjim, šestim, vprašanjem smo raziskovali tabuiziranost nasilja nad hendikepiranimi v slovenski družbi. Ugotovili smo, da v Sloveniji ta problematika ni več tabu tema, je pa še vedno zelo prikrita.

V nadaljevanju smo svojo raziskavo na kratko primerjali z ostalimi raziskavami na tem področju. Ugotovili smo, da se položaj hendikepiranih oseb v obdobju desetih let ni veliko spremenil. Slovenska družba jih še vedno obravnava skozi različne stereotipe in predsodke. Zato je pomembno, da se o nasilju nad hendikepiranimi piše in govori ter na različne načine ozavešča splošno javnost.